ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΜΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΣΤΗ ΝΑ ΕΥΡΩΠΗ

Εθνική ταυτότητα και Νεοφιλελευθερισμός: Η Εθνικοποίηση και Εμπορευματοποίηση της πολιτισμικής κληρονομιάς των Μετά-Κομμουνιστικών Βαλκανικών κρατών. Η περίπτωση της Ρουμανίας.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Της

ΙΩΑΝΝΑΣ ΚΛΗΡΟΠΟΥΛΟΥ

Επιβλέπουσα: Ελένη Γ. Γαβρά

Θεσσαλονίκη , Ιούνιος 2016

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΜΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΣΤΗ ΝΑ ΕΥΡΩΠΗ

Εθνική ταυτότητα και Νεοφιλελευθερισμός: Η Εθνικοποίηση και Εμπορευματοποίηση της πολιτισμικής κληρονομιάς των Μετά-Κομμουνιστικών Βαλκανικών κρατών. Η περίπτωση της Ρουμανίας.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Της

ΙΩΑΝΝΑΣ ΚΛΗΡΟΠΟΥΛΟΥ

Επιβλέπουσα: Ελένη Γ. Γαβρά

Συμβουλευτική Επιτροπή: Γιώργος Χρηστίδης, Κυπριανός Σούτσιου

Θεσσαλονίκη, Ιούνιος 2016

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη ……..6

Abstract …….…7

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1. ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

1.1 Η έννοια του φιλελευθερισμού ……..8

1.2 Η έννοια του νεοφιλελευθερισμού ……...11

1.3 Ο ορισμός του έθνους και του εθνικισμού ……...15

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

2.1 Η κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων……18

2.2 Τουρισμός στις χώρες της Κ.Α. Ευρώπης ……... 21

2.3 Εθνική κληρονομιά και εθνική ταυτότητα ……...25

2.4 Τουρισμός και εθνική ταυτότητα ……28

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ……..32

3.1 Η Ρουμανία του Ceauşescu – Ιστορική αναδρομή ……..34

3.2 Η ανάπτυξη της παραοικονομίας ……..41

3.3 Η αναγνώριση του παρελθόντος και η εκμετάλλευση του ……...44

3.4 Η μεταβατική περίοδος της Ρουμανίας……48

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

4. ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΩΝ ΚΡΑΤΩΝ……..50

4.1 Τα μνημεία σύμβολα της Ρουμανίας …….....54

4.1.1 Το σπίτι του λαού ……54

4.1.2 Ο πρίγκιπας Vlad Ţepeş …….58

4.1.3 Εθνικό Ιστορικό Μουσείο …….……61

4.1.4 Το Μουσείο Κομμουνιστικής Εικονογραφίας ……...62

4.1.5 Ο ξεσηκωμός των χωρικών …….…...63

4.1.6 Το πάρκο «Κάρολος».. ……...……...65

4.1.7 Η γέφυρα του Τραϊανού……..66

Επίλογος – Συμπεράσματα ……..68

Βιβλιογραφία ……...70

Εθνική ταυτότητα και Νεοφιλελευθερισμός: Η Εθνικοποίηση και Εμπορευματοποίηση της πολιτισμικής κληρονομιάς των Μετά-Κομμουνιστικών Βαλκανικών κρατών. Η περίπτωση της Ρουμανίας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία επιχειρεί μια προσέγγιση του ζητήματος της αξιοποίησης της εθνικής ταυτότητας και της πολιτισμικής κληρονομιάς από τα κράτη - έθνη μέσα από το πρίσμα του Νεοφιλελευθερισμού. Αφού αρχικά αναλυθεί η έννοια του φιλελευθερισμού και η κυριαρχία του στη Δύση, στη συνέχεια ξεκινά μια μελέτη πάνω στον τρόπο διαχείρισης της ιστορίας των μετακομμουνιστών κρατών, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην "εξαίρεση" της Ρουμανίας. Συγκεκριμένα, γίνεται αναφορά στη μετάβαση των χωρών των κομμουνιστικών καθεστώτων, δηλαδή στον τρόπο που ουσιαστικά τα κράτη διαχειρίστηκαν το παρελθόν αυτό, είτε επρόκειτο για μια ειρηνική ‘‘βελούδινη επανάσταση’’, είτε επρόκειτο για μια αιματοβαμμένη επανάσταση, όπως στη περίπτωση της Ρουμανίας. Η μετάβαση αυτή, καθώς και η διαδικασία δημιουργίας μιας νέας ταυτότητας ήταν για μερικά κράτη αρκετά επίπονη και χρονοβόρα. Η διαδικασία αυτή έπρεπε να έχει ως αφετηρία τη συνειδητοποίηση ενός βίαιου παρελθόντος, ενώ ως τελικός στόχος τέθηκε η εκμετάλλευση αυτού του παρελθόντος με σκοπό την προβολή του έθνους και το κέρδος. Το έθνος ωστόσο αυτοπροσδιορίζεται μέσα από την εθνική του κληρονομία, η οποία τελικά αναδεικνύεται μέσα από τη μουσειακή ανάδειξη της ιστορίας. Η δυσκολία της Ρουμανίας αποτυπώνεται μέσα από μια προσπάθεια απόκρυψης του παρελθόντος της λόγω της βιαιότητάς του. Η “υποστασιοποίηση” του Ρουμανικού έθνους, λοιπόν, αποτελεί μια εξαίρεση λόγω της αμηχανίας του παρελθόντος της. Αυτή ακριβώς η εξαίρεση αναλύεται στο 3ο κεφάλαιο της παρούσης εργασίας, ενώ στο 4ο και τελευταίο κεφάλαιο γίνεται μια εκτενής αναφορά πάνω στη “μουσειοποίηση” του Ρουμανικού έθνους και στους χώρους προβολής της κληρονομιάς του. Επιπλέον, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αποσιώπηση του κομμουνιστικού της παρελθόντος και η ανάδειξη δυτικών προτύπων.

National identity and Neoliberalism. The Nationalization and mercantisation of cultural heritage of post-communist Balcan countries. The case of Romania.

ABSTRACT

This paper approaches the topic of utilization of national identity and cultural heritage from the nations-states through the prism of neoliberalism. After a short analysis of the idea of liberalism and its dominance in the West, begins a study of the way history of the post-communist countries is manipulated and concludes to the Romanian exception. Initially there is an analysis of the transition of the countries with communist regimes and particularly the way these countries handle their communist past whether it is about a peaceful (velvet) revolution, or a bloody revolution as in the case of Romania. This transition and the process of creating a new identity was, for some of the countries involved painful as well as time consuming. This process should have its starting point to the realization of the violent past while the final goal is to exploit this past in order to profit and promote the nation. What characterizes a nation is its national heritage which is immerged through the projection of its history at the museums. The difficulty in the case of Romania is about its effort to conceal the violent past. The exception of the Romanian transition process to define its nation consists in the difficulty accepting its violent past and will be analyzed in the 3rd chapter of this paper. In the 4th and last chapter there is an extended analysis of the Romanian museums and the landmarks its heritage is being exhibited. Special mention is being given at the concealation of Romania's communist past and the projection of West models.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1. ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

1.1 Η έννοια του φιλελευθερισμού

Η έννοια του φιλελευθερισμού κυριάρχησε στη πολιτική σκέψη αλλά και στην πρακτική της πολιτικής στη Δύση από τις αρχές του 19ου αιώνα, ώσπου έφτασε να γίνει κοινή κληρονομιά τόσο των θεωρητικών της πολιτικής όσο και των επαγγελματιών πολιτικών.

Η λέξη "φιλελεύθερος" (φίλος της ελευθερίας, ετυμολογική ερμηνεία) αναφέρεται σε μια πολιτική φιλοσοφία βασισμένη στην ιδέα της ατομικής ελευθερίας σε συνδυασμό με τον περιορισμό της ισχύος του κράτους.

Οι απαρχές του όρου συναντώνται στις θεωρίες του John Milton[1], ο οποίος υπήρξε ένθερμος υποστηρικτής όχι μόνο της ελευθερίας του λόγου, αλλά και γενικότερα της ελευθερίας σε όλες τις εκφάνσεις της. Τον πρόδρομο του φιλελευθερισμού, J. Milton (1608-1674) διαδέχθηκε στο τέλος του 17ου αιώνα ο John Locke (1632-1704) [2], ένας από τους σημαντικότερους πολιτικούς φιλοσόφους της σύγχρονης περιόδου με μεγάλη επιρροή, ο οποίος τάχθηκε υπέρ των δικαιωμάτων της ατομικής ελευθερίας και ιδιοκτησίας. Ταυτόχρονα, ο Locke διαχώρισε τον ρόλο εκκλησίας και κράτους, υποστηρίζοντας με αυτόν τον τρόπο το δικαίωμα της ελευθερίας συνείδησης[3]. Η ανάπτυξη του φιλελευθερισμού συνεχίστηκε κατά τον 18ο αιώνα μέσα από τις θεωρίες του Διαφωτισμού με έναν από τους κύριους εκφραστές του , τον Montesquieu (1689-1755), ο οποίος αναφέρθηκε στον διαχωρισμό των εξουσιών, υπό την έννοια της αλληλεπίδρασης και της συνεργασίας μεταξύ τους και όχι της αποξένωσης. «Η διάκριση των εξουσιών δεν είναι απλή διανομή της εξουσίας.» Μοντεσκιέ (Το Πνεύμα των Νόμων).

Στις πρώτες δεκαετίες του 19ου αιώνα στην Ευρώπη, εμβρυικά πολιτικά κόμματα χρησιμοποίησαν τον όρο φιλελεύθερος, σε αντίθεση με τον συντηρητισμό των παλαιοτέρων κομμάτων, ταυτίζοντάς τον με τα αναδυόμενα δημοκρατικά

[1] https://www.opendemocracy.net/article/john-milton-s-vision.
[2] http://plato.stanford.edu/entries/locke-political/.
[3] “John Locke´s Liberalism”, Ruth W. Grant .

συστήματα της εποχής, κυρίως στις Ηνωμένες Πολιτείες. Ο John Stuart Mill (1806-1873)[4], σημαντικός εκφραστής του φιλελευθερισμού κατά τη περίοδο αυτή, διετέλεσε μέλος του Αγγλικού κοινοβουλίου και εξέφρασε τις απόψεις του υπέρ της ελευθερίας του ατόμου μέσα από μια διαδικασία βελτίωσης του, σε συνδυασμό με τον ταυτόχρονο περιορισμό οποιασδήποτε εξουσίας πάνω του.

Ο φιλελευθερισμός του 19ου αιώνα ,ή αλλιώς κλασσικός φιλελευθερισμός, ήταν η απάντηση στη φεουδαρχία, στην αποικιοκρατία και στον μερκαντιλισμό[5]. Δίνει έμφαση κυρίως στην προάσπιση της ελευθερίας του ατόμου μέσω της αποδυνάμωσης της ισχύος του κράτους. Οι κλασσικοί φιλελεύθεροι συγκλίνουν σε δέκα θεμελιώδεις αρχές[6]:

I. *Η αντίληψη περί Ελευθερίας:* η μεγιστοποίηση των ελευθεριών του ατόμου στην οικονομική, πολιτική και κοινωνική ζωή.
II. *Ατομικισμός*: υπεροχή του ατόμου έναντι της συλλογικότητας. Το αντίθετο θα παρέπεμπε σε φασιστικά ή κομμουνιστικά χαρακτηριστικά.
III. *Σκεπτικισμός*: ως προς την εξουσία καθώς το άτομο είναι ικανό να κρίνει το προσωπικό του όφελος.
IV. *Κράτος δικαίου*: ισότητα και ισονομία χωρίς διακρίσεις.
V. *Κοινωνία των πολιτών*: φορείς της κοινωνίας που προωθούν τα συμφέροντα του ατόμου στη κοινωνία.
VI. *Αυθόρμητη τάξη*: η τάξη μπορεί να προκύψει αυθόρμητα χωρίς τις μεθοδεύσεις της κοινωνίας καθώς τα άτομα παίρνουν αποφάσεις για τις πράξεις τους.
VII. *Ελεύθερη αγορά*: ελευθερία στις οικονομικές συνδιαλλαγές των ατόμων.
VIII. *Ανεκτικότητα*: ως προς τις διαφορετικές απόψεις – ελευθερία του λόγου.
IX. *Ειρήνη*: ενάντια στην παρεμβατική εξωτερική πολιτική.
X. *Περιορισμός κυβερνητικής εξουσίας*: στην ελευθερία και την ιδιοκτησία του ατόμου.

Οι Τζων Λοκ, Ανταμ Σμιθ, Μοντεσκιέ, Τόμας Τζέφερσον , Τζων Στιούαρντ Μιλ κ.α. είναι σίγουρα φιλελεύθεροι, παρά τις όποιες διαφορές τους όσο αφορά στα όρια της ανοχής, τη νομιμότητα του κράτους πρόνοιας και τις αρετές της δημοκρατίας[7].

[4] http://www.liberal-international.org/editorial.asp?ia_id=685.
[5] Thomas Piketty ''Capital in the twenty – first century".
[6] http://users.uoa.gr/~ahatzis/Karayiannis.pdf.
[7] "What is Neoliberalism?, Dag Einar Thorsen & Amund Lie, pp.4.

Ωστόσο ο φιλελευθερισμός κατέστη μια σχετικά νεφελώδης έννοια, κυρίως εξαιτίας της σχετικά μακράς ιστορίας του. Επί παραδείγματι, διαφωνίες παρατηρούνται στον βαθμό της κρατικής παρέμβασης μεταξύ των υποστηρικτών του οικονομικού φιλελευθερισμού και των οπαδών του ‘’κοινωνικού φιλελευθερισμού’’.

Ο οικονομικός φιλελευθερισμός έχει πολλά κοινά σημεία με τον κλασσικό φιλελευθερισμό, καθώς και οι δύο έννοιες λειτουργούν με πυρήνα το άτομο και όχι τη κοινωνία. Σύμφωνα με τον πρώτο, η ελεύθερη αγορά και η ατομική ιδιοκτησία είναι αναγκαία, ενώ και οι δύο τάσσονται υπέρ των “laissez-faire” οικονομικών πολιτικών καθώς θεωρούν ότι οδηγούν σε περισσότερη ελευθερία και στη πραγματική δημοκρατία[8]. Αντίθετα ο κοινωνικός ή σύγχρονος φιλελευθερισμός καθίστα τη κρατική παρέμβαση στοιχείο αναπόσπαστο της οικονομίας, διότι θεωρεί ότι μόνο έτσι θα πραγματοποιηθούν οι φιλελεύθεροι στόχοι και σκοποί.

Ο σύγχρονος φιλελευθερισμός, ο οποίος πρωτοεμφανίστηκε στις αρχές του 20ου αιώνα και εδραιώθηκε μετά τον Β΄Παγκόσμιο Πόλεμο, ορίζεται μέσα στα πλαίσια ενός κράτους πρόνοιας και ίσων ευκαιριών. Ταυτόχρονα, ο σύγχρονος φιλελευθερισμός δεν αποδέχεται το δικαίωμα πλήρους ελευθερίας του ατόμου, αλλά αντίθετα υποστηρίζει πως αν η ελευθερία είναι απεριόριστη τότε μπορεί να οδηγήσει στην ασυδοσία[9]. Ο ρόλος του κράτους στην οικονομία εξυπηρετεί τη ρύθμιση της αγοράς και καθιστά αυτό πάροχο βασικών αγαθών και υπηρεσιών προς όλους.

Η ολοένα και εντονότερη παρουσία του κρατικού παρεμβατισμού ουσιαστικά μετουσιώνει τον φιλελευθερισμό σε μια μορφή καπιταλισμού. Το νέο ρεύμα που εμφανίζεται, το οποίο αποκλίνει από τον άκρατο κλασσικό φιλελευθερισμό και δέχεται τον κρατικό παρεμβατισμό υπό προϋποθέσεις, αναφέρεται ως νέο-φιλελευθερισμός.

[8] “What is Neoliberalism?”, Thorsen, Dag Einar and Amund Lie.

[9] “Capital in the Twenty- first century”, Thomas Piketti.

1.2 Η έννοια του νεοφιλελευθερισμού

Δεν υπάρχει ακριβής χρονική αφετηρία στην εμφάνιση του νεοφιλελευθερισμού, ωστόσο μπορεί να θεωρηθεί πως τα θεμέλια του βρίσκονται στον κλασσικό φιλελευθερισμό του Adam Smith και στις θεωρήσεις του σχετικά με το άτομο και την κοινωνία[10]. Η πολιτική του "laissez faire" μεταλαμπαδεύτηκε στη Μ. Βρετανία και μέσω του Adam Smith δημιουργήθηκε ο "κλασικός οικονομικός φιλελευθερισμός"[11]. Πυρήνας τόσο του νεοφιλελευθερισμού, όσο και του κλασσικού φιλελευθερισμού ήταν η ανάγκη ύπαρξης μιας ελεύθερης αγοράς, απαλλαγμένης από κρατικές παρεμβάσεις[12].

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο νεοφιλελευθερισμός, σύμφωνα με πολλούς θεωρητικούς, διαχωρίζεται από τον φιλελευθερισμό καθώς παρουσιάζεται ως ένα τελείως διαφορετικό μοντέλο οικονομικής θεώρησης και πολιτικού σχεδιασμού, το οποίο και αποτέλεσε την ιδεολογική βάση πάνω στην οποία στηρίχτηκε η αρχή της ανάπτυξης της καπιταλιστικής κοινωνίας[13]. Ο όρος νεοφιλελευθερισμός εμφανίστηκε στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία στα γραπτά της πολιτικής οικονομίας την περίοδο του μεσοπολέμου[14]. Η αστάθεια της περιόδου αυτής, ο πληθωρισμός και η ύφεση που δημιουργήθηκαν από προηγούμενες ριζοσπαστικές ιδεολογίες και οδήγησαν την Ευρώπη στην 'καταστροφή', έπεισαν πολλούς διανοούμενους και πολιτικούς πως η ανάγκη επαναπροσδιορισμού και απομάκρυνσης από προηγούμενα καπιταλιστικά καθεστώτα ήταν επιτακτική. Στα μεταπολεμικά χρόνια που ακολούθησαν, η έλλειψη εμπιστοσύνης του ατόμου προς τους πολιτικούς και τα πολιτικά συστήματα εντάθηκε ακόμα περισσότερο.

---

[10] . "Οικονομικός Φιλελευθερισμός κατά τον Adam Smith", Αναστάσιος Καραγιάννης.

[11] "Οικονομικός Φιλελευθερισμός κατά τον Adam Smith" Αναστάσιος Καραγιάννης. Φιλελεύθερα Κείμενα 1 (2011): 44-45.

[12] Αντίθετα οποιαδήποτε μορφή κρατικής παρέμβασης στην οικονομία θα λειτουργούσε ανασταλτικά στην οικονομική ανάπτυξη καθώς θα τάραζε τη φυσική ροή της αγοράς.

[13] "What is Neoliberalism?", Dag Einar Thorsen and Amund Lie. pg 8.

[14] Οικονομική φιλοσοφική θεωρία που εμφανίστηκε το 1938 μεταξύ Ευρωπαίων οικονομολόγων που είχαν ως στόχο να βρεθεί μια μέση οδός μεταξύ του κλασσικού φιλελευθερισμού και του κολλεκτιβίστικου κεντρικού σχεδιασμού. Στον νεοφιλελευθερισμό προέχει η ελεύθερη λειτουργία των μηχανισμών των τιμών, της ελεύθερης αγοράς, η ελεύθερη επιχειρηματικότητα, ο ελεύθερος ανταγωνισμός και ένα ισχυρό κράτος δικαίου.

Συγκεκριμένα στη Γερμανία, η καταστροφή του Δημοκρατικού συστήματος εκ των έσω και η δυσμενής οικονομική κατάσταση μετά και τη πτώση του Χίτλερ, συνέτειναν στην επικράτηση πλήρους απέχθειας για τη πολιτική και κατέστησαν επιτακτική την ανάγκη για επιβίωση[15]. Ταυτόχρονα, η έλλειψη προμηθειών και βασικών αγαθών αποτέλεσε την αιτία δημιουργίας ενός κοινού ενδιαφέροντος προς την πληροφόρηση και τις οικονομικές σχέσεις [16]. Η παρουσία της Γερμανικής σχολής Freiburg ή "Freiburg School of Law and Economics" κατά την περίοδο αυτή, είχε σκοπό να παρέχει ένα οικονομικό πλάνο, ικανό να ανταπεξέλθει στην επικρατούσα κατάσταση και την ίδια στιγμή να πληροφορήσει το κοινό για το περιεχόμενο του πλάνου αυτού και τον τρόπο προσέγγισης του.

Το περιεχόμενο των σχεδιασμών των οικονομολόγων της Γερμανικής σχολής οικοδομείται στη βάση μιας νεοφιλελεύθερης οικονομικής αρχής, η οποία εμπεριέχει οικονομικές και πολιτικές ιδέες, βασισμένες στον κλασικό φιλελευθερισμό σε συνδυασμό με μία "νεοκλασική θεώρηση". Η αντίθεση τους με τη "laissez faire" πολιτική και τις ελεύθερες αγορές του φιλελευθερισμού ορίζεται μέσα από τη σχετική παρέμβαση του κράτους στην οικονομία με στόχο την εύρυθμη λειτουργία της. Συγκεκριμένα, οι νεοφιλελεύθεροι προσπάθησαν να διαχωρίσουν το φιλελευθερισμό και την ελεύθερη αγορά από το "laissez faire", υποστηρίζοντας ότι μια "laissez faire" πολιτική καταπνίγει τον ανταγωνισμό, λόγω της πεποίθησης πως ο ισχυρός "καταβροχθίζει" τον αδύναμο[17].

Ενώ οι σύγχρονοι ακαδημαϊκοί εξισώνουν τον νεοφιλελευθερισμό με τον φονταμενταλισμό της αγοράς[18], η πίστη της σχολής του Freiburg στην ελεύθερη αγορά υπήρξε μέτρια και ρεαλιστική εν αντθέσει με τους φιλελεύθερους του 19ου αιώνα. Για να διατηρηθούν τα ιδιωτικά συμφέροντα υπό έλεγχο, οι νεοφιλελεύθεροι υποστήριξαν τη δημιουργία ενός καλά ανεπτυγμένου νομικού συστήματος, του οποίου ο ρόλος θα ήταν μεγαλύτερος από τον μινιμαλιστικό ρόλο του νυχτοφύλακα του κράτους και τη θεωρία του αόρατου χεριού που προωθήθηκε από τον Adam Smith και τους οπαδούς του.

---

[15] "Making of the German Post-War Economy: Political Communication and Public", Christian L. Glossner.

[16] "Making of the German Post –war Economy: Political Communication and Public." Cristian L. Glossner. pp.39.

[17] "German Neo-liberalism" D. Gerber. pp.37,pp118.

[18] Ο όρος Φονταμενταλισμός της αγοράς : πρόκειται για την πίστη ότι οι πολιτικές της ελεύθερης αγοράς μπορούν να λύσουν κάθε πρόβλημα.

Επιστρέφοντας στη γενικότερη θεώρηση του νεοφιλελευθερισμού, παρατηρείται πως οι θεωρίες του νεοφιλελευθερισμού απέκτησαν συγκεκριμένη μορφή την περίοδο του 1940 από μια ομάδα λογίων (Hayek, Milton Friedman), οι οποίοι προώθησαν την ιδέα του νεοφιλελευθερισμού, παρουσιάζοντας την ως μονόδρομο για την ανάπτυξη. Κύρια χαρακτηριστικά της, η ιδιωτικοποίηση, η κατάργηση της κρατικής ιδιοκτησίας, η απελευθέρωση της οικονομίας και η ελευθερία της αγοράς, με γνώμονα πάντα την ατομική ελευθερία. Κατά τη διάρκεια των δεκαετιών του 50' και 60', η φιλελεύθερη ιδεολογία υπήρξε περιορισμένη εξαιτίας της ανάπτυξης των κρατικών θεσμών (εργατικά σωματεία, τοπική αυτοδιοίκηση), ενώ στην πορεία παρατηρήθηκε η ανάπτυξη των θεσμών κοινωνικής αλληλεγγύης. Αντίθετα, κατά το 1970 εμφανίζεται μια αρνητική στάση προς αυτούς τους θεσμούς, η οποία τελικά οδήγησε και στην οριστική κατάργηση τους. Κύριο επιχείρημα υπέρ της κατάργησης αυτών των φορέων κοινωνικής αλληλεγγύης, μέσα από το πρίσμα του νεοφιλελευθερισμού, υπήρξε η απεριόριστη ελευθερία του ατόμου. Ουσιαστικά όμως αυτή η ελευθερία αφορούσε την ελευθερία της αγοράς.

Η έννοια του νεοφιλελευθερισμού προέρχεται από την αναγέννηση του φιλελευθερισμού. Μέσα από αυτή τη θεώρηση ο νεοφιλελευθερισμός εμφανίζεται ως μια πιο σύγχρονη και νεωτεριστική προσέγγιση του φιλελευθερισμού, ο οποίος περνώντας από μια διαδικασία ανάπτυξης και στην αργότερα κάμψης, αναγεννήθηκε και επαναπροσδιορίστηκε μέσα από τη μορφή του νεοφιλελευθερισμού. Σε αντιδιαστολή, σύμφωνα με μια τελείως διαφορετική προσέγγιση, ο νεοφιλελευθερισμός αποτελεί μια ξεχωριστή και τελείως ευδιάκριτη θεώρηση, η οποία ναι μεν προέρχεται από τον φιλελευθερισμό αλλά στην πραγματικότητα ο προσδιορισμός και οι θέσεις του απέχουν πολύ από αυτόν.[19]

Η κραταιά άποψη για τον νεοφιλελευθερισμό βρίσκεται στη πεποίθηση πως μπορεί να εξισωθεί με μια συγκεκριμένη μορφή του φιλελευθερισμού, αυτή του οικονομικού φιλελευθερισμού και όχι με όλων των εκφάνσεων του. Κοινά χαρακτηριστικά και των δύο θεωριών είναι η ελαχιστοποίηση της παρουσίας του κράτους και η ελευθερία της αγοράς.

Σύμφωνα με τον David Harvey, ο νεοφιλελευθερισμός βασίζεται σε μία κοινωνία με ισχυρά δικαιώματα ιδιοκτησίας και ισχυρό ατομικισμό με ιδιαίτερη

[19] "What is Neoliberalism?" Thorsen, Dag Einar and Amund Lie.

έμφαση στην ελεύθερη αγορά και το ελεύθερο εμπόριο. Η σκέψη αυτή βασίζεται στην άποψη πως αν δοθεί ελευθερία στις επιχειρήσεις, επιτρέποντας το κεφάλαιο να αναπτυχθεί, αυτό ταυτόχρονα θα οδηγήσει στην αύξηση της παραγωγικότητας και του πλούτου. Πρακτικά ωστόσο, ο νεοφιλελευθερισμός αποκλίνει από τη θεωρία του, καθώς η παρουσία του κράτους είναι έντονη σε ό,τι αφορά την οικονομία, πράγμα που διαφαίνεται κυρίως με τη συσσώρευση του πλούτου σε λίγους. Μια τέτοια συνθήκη ουσιαστικά παραπέμπει σε πιο ακραίες μορφές καπιταλισμού.

Οι Γερμανοί νεοφιλελεύθεροι αποδέχτηκαν την κλασσική φιλελεύθερη έννοια, ότι δηλαδή ο ανταγωνισμός μεταξύ των ελεύθερων ατόμων δημιουργεί την οικονομική ευημερία αλλά υποστήριξαν ότι ισχυροί ιδιωτικοί φορείς, όπως είναι τα μονοπώλια και τα καρτέλ, που κατέστρεψαν τις μικρές Γερμανικές επιχειρήσεις την περίοδο του μεσοπολέμου μπορούσαν να απειλήσουν την ελευθερία του ανταγωνισμού.[20]

Στη σύγχρονη κοινωνική επιστήμη η προσδιοριστική λέξη «νέο» του Γερμανικού Νεοφιλελευθερισμού αποτελεί έναν όρο με θετικά φορτισμένο περιεχόμενο, κάτι που οδήγησε πολλές ομάδες ακαδημαϊκών να τον διεκδικήσουν. Οι οικονομολόγοι της σχολής Freiburg χρησιμοποίησαν τον όρο αυτό για να περιγράψουν τη φιλοσοφία τους αλλά ταυτόχρονα συζήτησαν ποιές φιλελεύθερες θεωρίες πραγματικά άξιζαν αυτόν τον τίτλο.

Από την άλλη, οι υποστηρικτές μιας περισσότερο παραδοσιακής μορφής φιλελευθερισμού αναφέρουν τους νεοφιλελεύθερους ως «παλαιοφιλελεύθερους» λόγω της προσκόλλησης τους σε μία παρωχημένη πίστη στις αδέσμευτες αγορές. Τέλος, σε παρά τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους χρησιμοποιείται ο όρος νεοφιλελευθερισμός στη σημερινή ακαδημαϊκή βιβλιογραφία, η σχολή του Freiburg τον αποδίδει σε μια κανονιστική ιδεολογία, με συγκεκριμένους ισχυρισμούς για το πώς η κοινωνία θα πρέπει να οργανωθεί με βάση τις αντιλήψεις της ελευθερίας και των ανθρωπιστικών αξιών[21] Κατά τον Reinhardbehlke , "ο νεοφιλελευθερισμός δεν

[20] "Anti-Pluralist Liberalism: The German Neoliberals." pp.424-425, E. Megay.
" Constitutionalizing the Economy: German Neo-liberalism" pp. 36-37. D. Gerber.

[21] "Neo-liberalism: An analysis & proposed application". KL Hanslowe pp.96).

πρέπει να θεωρηθεί ως μια κατεύθυνση στην οικονομία ή στην οικονομική πολιτική, αλλά ως ένας διανοητικός ανθρωπιστικός προσανατολισμός.[22]

1.3 Ο ορισμός του Έθνους και του Εθνικισμού

Σε αυτήν την ενότητα θα γίνει μια σύντομη αναφορά στις διάφορες θεωρήσεις πάνω στον ορισμό του έθνους, η αποσαφήνιση του οποίου θα βοηθήσει στην καλύτερη κατανόηση του μετέπειτα κειμένου. Αρχικά λοιπόν θα προβληθεί η ιδέα του έθνους μέσα από το πρίσμα της κοινής κληρονομιάς, ενώ παράλληλα θα γίνει μια προσπάθεια κατανόησης της ιδέας του εθνικισμού και της εθνικής ταυτότητας ως μεθόδου προσδιορισμού του έθνους.

Η ιδέα του έθνους[23] ξεκινά λοιπόν από δυο παραδοχές. Η πρώτη αναφέρεται στο γεγονός πως οι άνθρωποι ανήκουν στο ίδιο έθνος, μόνο αν μοιράζονται τον ίδιο πολιτισμό -σύστημα ιδεών, συμβόλων, συνειρμών και τρόπων συμπεριφοράς και επικοινωνίας.[24] Δύο άνθρωποι ανήκουν στο ίδιο έθνος μόνο εάν αναγνωρίζουν ο ένας τον άλλον ως μέλος του ίδιου έθνους.[25] Ενώ η δεύτερη αναφέρεται στον ρόλο του ανθρώπου στη δημιουργία του έθνους, και πιο συγκεκριμένα στην αναγνώριση του έθνους που ξεκινά από τη διαδικασία αναγνώρισης των ανθρώπων ως μελών της ίδιας ομάδας "έθνη εποίησεν ο άνθρωπος" .Σύμφωνα με αυτό, τα έθνη απορρέουν μέσα από ανθρώπινες αντιλήψεις και μορφές δεσμού υπό το πρίσμα ενός αισθήματος αλληλεγγύης[26].

---

[22] "Constitutionalizing the economy: German Neo-liberalism", Gerber D. pp.36.

[23] Ο διαχωρισμός του έθνους μέσα από μια προσπάθεια κατηγοριοποίησης καταλήγει σε δύο συνιστώντα μοντέλα ανάγνωσης : Γαλλό- λατινικό μοντέλο: Η έννοια του έθνους απορρέει από τον πατριωτισμό του συντάγματος. Αισθάνεται το έθνος μέσα από τους θεσμούς του «συνανήκειν». Λέξη κλειδί : δικαιοσύνη. Αυτή η εκδοχή αποτελεί και τη κοινή βάση των επικρατέστερων θεωριών.
Γερμανό- ρομαντικό μοντέλο: Το έθνος γίνεται αντιληπτό ως μια διαχρονική κοινότητα πολιτισμού και ιστορίας. Κατά τον 19ο αιώνα μετατρέπεται σε κάτι ιερό, εμπνέει λαμπρά κατορθώματα θυσίας και ηρωισμού, φανατισμού και εγκληματικότητας. Λέξη κλειδί : Μεγαλείο. (Σ. Λέτσιου, Κράτος, μουσεία και εμπορευματοποίηση της Εθνικής κληρονομίας, Ethnologia on-line Vol 2 Οκτώβριος 2011, σσ 1-43)

[24] Κοινά γνωρίσματα του έθνους: σημαία, παρέλαση, εθνικός ύμνος, εθνικό νόμισμα, η πρωτεύουσα, οι όρκοι, τα διαβατήρια, τα σύνορα κ.α.

[25] Μια απλή κατηγορία ανθρώπων (π.χ. κάτοικοι ενός κοινού εδάφους ή οι ομιλούντες την ίδια γλώσσα) μεταβάλλεται σε έθνος, εάν τα μέλη της αναγνωρίζουν σταθερά αμοιβαία δικαιώματα και υποχρεώσεις μεταξύ τους.

[26] "Έθνη και Εθνικισμός" ,σσ. 23 Gellner-Λαφαζάνη.

Ο ορισμός του έθνους παρουσιάζει μεγαλύτερες δυσκολίες συγκριτικά με τον ορισμό του κράτους[27]. Ένας ανθρωπολόγος μπορεί εύκολα να εξηγήσει πως η φυλή δεν είναι κατ' ανάγκη ένα κράτος εν σμικρώ, αλλά αντίθετα υπάρχουν μορφές οργάνωσης της φυλής, οι οποίες μπορούν να περιγραφούν ως α-κρατικές[28]. Σύμφωνα με τον Renan[29], η δημιουργία ενός έθνους προϋποθέτει την ύπαρξη μιας πνευματικής αρχής, ενός είδους ηθικής συνείδησης και καταλήγει "Το έθνος είναι συνεπώς ένα αίσθημα αλληλεγγύης ευρείας κλίμακας που διαμορφώνεται από την αίσθηση των θυσιών που κάποιος κάνει στο παρελθόν, καθώς και όσων πρόκειται να κάνει στο μέλλον"[30]. Μια άλλη άποψη ευρέως διαδεδομένη από τη δεκαετία του 1990, ορίζεται από τον Benedict Aderson[31](1936). Σύμφωνα με αυτήν, το έθνος ορίζεται ως μία φαντασιακή κοινότητα και όχι ως δημιούργημα της φαντασίας. Τα έθνη λοιπόν αποτελούν φαντασιακές κοινότητες με συλλογικές αναφορές σε μύθους και παραδόσεις. Η ύπαρξη τους επηρεάζει και μορφοποιεί τις ανάγκες τους, μέσω των μύθων τους. Ένα έθνος δημιουργείται μέσα από τη κοινή μνήμη ενός κοινού παρελθόντος, το οποίο με τη σειρά του οργανώνει, διαμορφώνει και ενδυναμώνει το περιεχόμενο του.

Σύμφωνα με τον Gellner, το μυθιστόρημα του Σαμισό[32],(Γάλλος εμιγκρέ στην Γερμανία) "Η αξιοθαύμαστη ιστορία του Πέτερ Σμέμιλ", αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδείγμα παραβολής ενός ανθρώπου χωρίς σκιά ως έναν άνθρωπο χωρίς έθνος. Ωστόσο η αντίληψη αυτή, αν και ορθή, δεν αποτυπώνεται καθολικά σε κάθε ανθρώπινη κατάσταση. Ο Gellner αναφέρει πως τα έθνη, όπως και τα κράτη, αποτελούν ένα τυχαίο ενδεχόμενο και όχι μια καθολική αναγκαιότητα και πως η

---

[27] Το "κράτος" σύμφωνα με τον Βέμπερ είναι εκείνος ο θεσμός ή εκείνο το σύστημα θεσμών, το οποίο σχετίζεται κατ' εξοχήν με την τήρηση της τάξεως . Το κράτος υπάρχει εκεί όπου ειδικευμένοι στην τήρηση της τάξεως μηχανισμοί, όπως οι αστυνομικές δυνάμεις και τα δικαστήρια, έχουν διαχωριστεί από την υπόλοιπη κοινωνική ζωή. Αυτό είναι κράτος.(Ernest Gellner-Λαφαζάνη ,Έθνη και Εθνικισμός,17-18).
Σύμφωνα με τον Μαξ Βέμπερ : Το "κράτος" αποτελεί μόρφωμα στους κόλπους της κοινωνίας το οποίο κατέχει το μονοπώλιο της έννομης βίας. Η βία μπορεί να ασκείται μόνο από τη κεντρική πολιτική αρχή και από αυτούς στους οποίους εκείνη διαπιστεύει αυτό το δικαίωμα. Ανάμεσα στις ποικίλες κυρώσεις που χρησιμεύουν στη διατήρηση της τάξης, η ύστατη δύναμη μπορεί να ασκηθεί μονάχα από έναν συγκεκριμένο, αναγνωρίσιμο και πλήρως συγκεντρωτικό και πειθαρχημένο φορέα στους κόλπους της κοινωνίας. Αυτός ο φορέας είναι το κράτος.
[28],"Έθνη και Εθνικισμός", Ernest Gellner-Λαφαζάνη,σελ.21.
[29] Ernest Renan (1823-1892) σημαντικός Γάλλος ιστορικός και φιλόλογος, συγγραφέας διαφόρων έργων (Ο βίος του Ιησού, Προσευχή πάνω στην Ακρόπολη) με πιο γνωστότερο : Τι είναι έθνος; "What is a nation"
[30] "Η κοινωνιολογία του εθνικισμού", Eley & Suny. Mc Crone pg27.

[31] Ιστορικός και πολιτικός επιστήμονας με γνωστότερο βιβλίο το : Imagine Communities(1983)
[32] Albert Von Chamisso (1781-1838) Γερμανός ποιητής και Βοτανολόγος.

εμφάνιση τους υπήρξε ανεξάρτητη και τυχαία. Η αντίληψη του Σαμισό ήταν πράγματι έγκυρη, αλλά όχι για την ανθρώπινη κατάσταση αυτήν καθεαυτήν οπουδήποτε και οποτεδήποτε.

Οι κοινωνικοί επιστήμονες αδυνατούν να καταλήξουν σε μία ομόφωνη απόφαση για τον ορισμό του έθνους και του εθνικισμού. Άλλωστε ,όπως σημειώνει και ο John Hall, "Στο βαθμό που τα ιστορικά ντοκουμέντα χαρακτηρίζονται από μεγάλη ποικιλία, το ίδιο πρέπει να ισχύει και για τις έννοιές μας"[33] Τα έθνη και ο εθνικισμός, σύμφωνα με τον Smith, αποτελούν τις βασικές δυνάμεις τόσο στις σύγχρονες όσο και σε παλαιότερες εποχές[34]. Για πολλούς αναλυτές η έννοια του εθνικισμού αναφέρεται στην προσπάθεια ένωσης του έθνους και του κράτους. Υποστηρίζεται ότι χωρίς αυτόν τον στενό δεσμό μεταξύ έθνους και κράτους ο εθνικισμός θα είχε ελάχιστη κοινωνική και πολιτική σημασία[35]. Οι βασικές προτάσεις του εθνικισμού περιλαμβάνουν την ιδέα ότι ο κόσμος είναι χωρισμένος σε χαρακτηριστικά έθνη και ότι αυτά τα έθνη είναι η πηγή όλης της πολιτικής δύναμης.

Κατά τον Rogers Brubaker, προκειμένου να κατανοήσουμε τον εθνικισμό ,είναι απαραίτητο αρχικά να κατανοήσουμε τις πρακτικές χρήσεις του έθνους και το πώς αυτό επηρεάζει τον τρόπο σκέψης μας, την κοινωνικής μας δομή και την εθνική μας υπόσταση[36]. Η ερμηνεία της εθνικής υπόστασης μεταφράζεται ως η ιδιότητα του να ανήκεις σε κάποιο έθνος μέσα από μια σειρά κοινών στοιχείων και συμβόλων. Δεν αποτελούν σταθερά, αντίθετα πρόκειται για νοητικές κατασκευές, που διαμορφώνονται σταδιακά σύμφωνα με τις κοινωνικές, πολιτικές και ιστορικές συνθήκες.

[33] “Η κοινωνιολογία του εθνικισμού” Hall (1993:1) David Mc Crone, pg22-23.
[34] “Nations and Nationalism in a global era” pp5, A.Smith.
[35] “Nations and Nationalism in a global era” pp 112. A.Smith.
[36] “Η κοινωνιολογία του εθνικισμού” pp23-24, David Mc Crone.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2.ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

2.1 Η κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων

Τα αδιέξοδα της πολιτικής που εφάρμοσαν τα κομμουνιστικά κόμματα έγιναν εντονότερα τη δεκαετία του ’80. Το 1989 αποτελεί χρονολογία ορόσημο στην ιστορία, καθώς σηματοδοτεί την έναρξη της κατάρρευσης των κομμουνιστικών καθεστώτων τόσο στην Ανατολική όσο και στην Βαλκανική Ευρώπη. Το πρόβλημα της μετάβασης στις μετακομμουνιστικές χώρες μελετήθηκε διεξοδικά τα τελευταία είκοσι χρόνια μέσα από αναρίθμητες οπτικές (ιστορικές, ανθρωπολογικές, οικονομικές, κοινωνιολογικές, πολιτικές). Η ήττα των κομμουνιστικών κομμάτων φαινόταν ολοκληρωτική. Οι χώρες του πρώην Σοβιετικού μπλοκ εμφανίζουν πολλές ομοιότητες στην περίοδο της μετάβασης τους από τα κομμουνιστικά καθεστώτα στην δημοκρατία, ωστόσο κάθε χώρα έχει ξεχωριστούς τρόπους διαμαρτυρίας, διαπραγματεύσεων, εκτελέσεων και “αποκαθήλωσης”[37] συμβόλων από το τέλος του 1800 μέχρι τις αρχές του 1900. [38]

Το όνειρο των οπαδών του Κομμουνισμού για τη δημιουργία μιας νέου είδους κοινωνίας και ενός νέου είδους ανθρώπου απέτυχε. Η κατάρρευση αυτή, κάθε άλλο παρά εύκολη υπόθεση μπορεί να χαρακτηριστεί, καθώς μπορεί να μην είχε πάντα τη μορφή μιας ήπιας επανάστασης, όπως αυτή της Ουγγαρίας και της Πολωνίας, ή ακόμα της μορφής της “Βελούδινης επανάστασης” όπως στη περίπτωση της Τσεχοσλοβακίας, αλλά να είχε κάποιο ηχηρό αιματοκύλισμα όπως στη περίπτωση της Ρουμανίας, όπου σκοτώθηκαν 1.140 άνθρωποι και τραυματίστηκαν 3.000. Το αποτέλεσμα ωστόσο ήταν το ίδιο. Στόχος τώρα των κομμουνιστικών κυβερνήσεων ήταν να σβήσουν το παρελθόν, επαναπρογραμματίζοντας τη μνήμη του έθνους, να δημιουργήσουν έναν παράδεισο στη γη. Ωστόσο τα πραγματικά όνειρα του καθεστώτος δεν άργησαν να φανερωθούν.

---

[37] Συμβολικός όρος που αναφέρει η K. Verdery, (“The Political Life Of Dead Bodies”) αναφέρεται στην αποκαθήλωση μνημείων που αναπαριστούν πρόσωπα-σύμβολα μιας συγκεκριμένης περιόδου. Συμβαίνει συνήθως μετά τη πτώση απολυταρχικών καθεστώτων ως τρόπος λύτρωσης στις συνειδήσεις των πολιτών.

[38] “Monumental Politics”, Livitz. I.

Οι κομμουνιστικές κυβερνήσεις των Βαλκανικών χωρών είχαν φτάσει σε ιδεολογικό και πολιτικό τέλμα. Οι περισσότερες ήταν κυνικές, χωρίς να αφήνουν κανένα δικαίωμα δημοκρατικής επιλογής στους πολίτες τους, οι οποίοι θα έπρεπε υποχρεωτικά να είναι εγγεγραμμένοι στη λίστα του κόμματος εξουσίας, προκειμένου να έχουν την ελάχιστη υποφερτή μεταχείριση από τη κομμουνιστική γραφειοκρατία της εποχής. Η οικονομική δυσπραγία, ο συνδυασμός των μεγάλων κενών στην παραγωγική διαδικασία, της ελλείψεως προϊόντων (εξαγωγές για την εξόφληση χρεών) και υπηρεσιών και πάνω απ' όλα το διεφθαρμένο πολιτικό σύστημα, οδήγησε στην κατάρρευση του συστήματος. Επίσης τα ολοκληρωτικά καθεστώτα εξέφραζαν μια αξιοσημείωτη ροπή στη διαφθορά και στην ενίσχυση του πλούτου τους.

Η κατάρρευση του Ανατολικού Μπλοκ το 1989 άφησε ένα μεγάλο κενό στην ιδεολογική ταυτότητα όλων των Κομμουνιστικών κρατών.[39] Τα σαράντα χρόνια καταπίεσης άφησαν στους ανθρώπους μνήμες πικρές αλλά και ζωντανές και έτσι η επόμενη μέρα της επανάστασης του 1989 αγωνιζόταν να αφαιρέσει τα κομμουνιστικά κόμματα από οποιαδήποτε μορφή εξουσίας. Η κατάρρευση του Κομμουνισμού είναι άμεσα συνδεδεμένη με οικονομικούς λόγους, αλλά αυτοί αποκρύπτουν με μαεστρία το πολιτικό κενό που δημιουργήθηκε στο πολιτικό-ιδεολογικό οικοδόμημα των Κομμουνιστικών χωρών της δεκαετίας του 80.

Μετά την ανάληψη της εξουσίας από τα νέα καθεστώτα, τα κομμουνιστικά κόμματα αναγκάστηκαν να αποχωρίσουν από την εξουσία. Κατασχέθηκε η ακίνητή τους περιουσία, δόθηκε διαταγή να παραιτηθούν από βοηθητικές οργανώσεις, καθώς και από τη συμμετοχή ή τη δημιουργία νέων οργανώσεων. Διαφαίνεται λοιπόν ότι ήταν θέμα χρόνου αυτά τα απομεινάρια του κουμμουνιστικού συστήματος να θαφτούν στο χρονοντούλαπο της ιστορίας. Ωστόσο, όλα τα κομμουνιστικά κόμματα επιβίωσαν της δημοκρατίας και της μετάβασης του καθεστώτος που ξεκίνησε το 1988-89 και τα περισσότερα απ'αυτά παρέμειναν πολιτικά ενεργά και μετέπειτα[40]. (Η αναγέννηση των κομμάτων αυτών, αν και αναπόφευκτη, υπήρξε μια επίπονη διαδικασία, καθώς χρειάστηκε η μετάβαση της οργάνωσης των κομμουνιστικών

[39] Σχεδόν σε όλα τα μετακομμουνιστικά κράτη της ΚΑ Ευρώπης υπήρξαν συζητήσεις μεταξύ των κομμάτων του κοινοβουλίου αλλά και των υπολοίπων σχηματισμών, που αφορούσαν τον καθορισμό της ταυτότητας των κοινωνιών αυτών. Οι συζητήσεις είχαν να κάνουν με το εξής ερώτημα: Τι θα διαδεχτεί τον κομμουνισμό όπως επίσης και τι είδους πολιτικής οικονομίας θα μπορούσε να αντικαταστήσει τη παλιά κομμουνιστική αρχή; (Keil J Thomas, "Romanias Tortured Road".)

[40] "Romania after Ceauşescu" ,Gallagher T, 1994.

κομμάτων από μία απολυταρχική σε μια δημοκρατική αρχή. Ταυτόχρονα, τα κόμματα χρειάστηκε να επαναπροσδιορίσουν τη ταυτότητα τους, αποτινάσσοντας από πάνω τους το παρελθόν και οριοθετώντας ένα νέο δημοκρατικό μέλλον[41]. Το πρόβλημα που κληροδοτήθηκε από την μετάβαση του κομμουνισμού στη δημοκρατία είναι η αλλαγή στη σχέση μεταξύ του ατομικισμού και του κράτους ή της πολιτικής κουλτούρας. Αυτή η διαφορά έγκειται στο ότι μέσα σε ένα κομμουνιστικό περιβάλλον η πολιτική κουλτούρα ορίζει τον ατομικισμό να έχει ένα παθητικό ρόλο[42], σε αντίθεση με τη δημοκρατία, η οποία χαρακτηρίζεται από το αίσθημα συμμετοχής, όπου ο ατομικισμός λειτουργεί διαδραστικά με τους κυβερνητικούς θεσμούς[43].

Η ικανότητα της elite να ενσωματωθεί και να αδράξει τις ευκαιρίες της νέας περιόδου, αποδείχθηκε μια σχετικά εύκολη υπόθεση. Αυτό συνέβη γιατί η elite κατόρθωσε να επιβιώσει και να διατηρήσει την θέση της στην μετακομμουνιστική περίοδο, παρά την ύπαρξη των φαινομενικά βασικών εμποδίων (αμαρτωλό της παρελθόν). Η επιβίωση και η διατήρηση της θέσης της πραγματοποιήθηκε μέσα από την υιοθέτηση ενός αντικομμουνιστικού προφίλ. Η μεταμόρφωση - αναγέννηση των κομμουνιστικών κομμάτων περιέχει και έναν συμβολικό χαρακτήρα, τη δημιουργία μιας νέας καθαγιασμένης ταυτότητας, με άλλα λόγια μία καθαρή αρχή.

Το τέλος του Κομμουνισμού στην Ευρώπη, αν και αναπάντεχο, έγινε αποδεκτό με μεγάλο ενθουσιασμό. Ωστόσο αυτό που το αντικατέστησε δεν ήταν ευρέως καλοδεχούμενο. Όπως είπε ο Μαρξ -ο ιδρυτής του κομμουνισμού- *"Οι άνθρωποι φτιάχνουν τη δική τους ιστορία, μα δεν τη φτιάχνουν πάντα όπως επιλέγουν."*

Πρωταρχικός στόχος των μεταβατικών κυβερνήσεων ήταν η τόνωση των κοινών εθνικών συναισθηματικών δεσμών της κοινωνίας, όπως επίσης και των κοινών καταβολών του κάθε Βαλκανικού λαού. Άλλωστε ο φόβος για μία ακόμη επανάσταση, ακόμα και αν αυτή είχε τα χρώματα ενός εμφυλίου, ήταν ένα πολύ πιθανό σενάριο. Τα αδιέξοδα που είχαν δημιουργηθεί κατά τη διάρκεια των ολοκληρωτικών κομμουνιστικών καθεστώτων παρέμεναν ανοιχτές πληγές για τους κατοίκους που τα υφίσταντο.

---

[41] "Redeeming the Communist Past",Grzymala- Busse, A.M. 2002.
[42], "Café Europa" Draculik .1996.
[43] "Monumental Politcs"Livitz Inna.

Ένας ακόμη πιθανός και ρεαλιστικός φόβος για τις μετάκομμουνιστικές κυβερνήσεις της εποχής ήταν αυτός της απόσχισης. Η έκρυθμη πολιτική κατάσταση δημιουργούσε αστάθεια και αμφιβολίες στους κυβερνητικούς θύλακες, οι οποίοι δεν ήταν σε θέση να γνωρίζουν αν θα έχαιραν της νομιμότητας που θα τους παρείχαν οι λαοί. Επίσης δεν γνώριζαν την αντίδραση του πληθυσμού μετά από τη πολύχρονη κομμουνιστική παρουσία του διπολισμού και των δορυφόρων της Σοβιετικής Ένωσης, στη πολιτική ζωή κάθε χώρας.

Περισσότερο από ποτέ, μετά τη πτώση του κομμουνισμού διαφαίνεται η ανάγκη σύσφιξης των κοινών εθνικών δεσμών. Η ανάγκη εύρεσης μιας κοινής ταυτότητας βρίσκει τη βάση της στη δημιουργία μιας κοινής ιστορίας, η οποία θα δημιουργήσει τα θεμέλια για ένα κοινό μέλλον, αποκομμένο από πολιτικούς χρωματισμούς. Η κοινή εθνική ταυτότητα, τόσο τα σύμβολα όσο και η παράδοση κάθε λαού που την απαρτίζουν, θα έπρεπε να επινοηθούν ξανά και να επανεισαχθεί ως βασικός παράγοντας της πολιτικής και κοινωνικής ζωής των χωρών που τελούσαν υπό μετάβαση. Με άλλα λόγια θα έπρεπε να διανύσουν μία νέα εποχή, βασισμένη στην ισότητα και στο κοινό καλό και όχι στον καιροσκοπισμό που προήγαγαν τα μέλη των κομμουνιστικών κυβερνήσεων.

Η στροφή λοιπόν στο περιεχόμενο της Εθνικής ταυτότητας ήταν το αμέσως επόμενο βήμα. Πώς όμως μπόρεσαν να πετύχουν κάτι τέτοιο οι μετακομμουνιστικοί λαοί των Βαλκανίων; Η απάντηση που έρχεται αυτόματα στο μυαλό μας είναι: μέσω της μνήμης. Η αποκοπή της μνήμης από τα μετακομμουνιστικά καθεστώτα ήταν ο μόνος ενδεδειγμένος τρόπος που θα εξασφάλιζε τη διατήρηση και την ακεραιότητα του κοινωνικού ιστού. Τα μεταβατικά κράτη είχαν ένα κομμουνιστικό παρελθόν που θα έπρεπε να λησμονήσουν όσο το δυνατό γρηγορότερα για να μπορέσουν στη συνέχεια να ενταχθούν στη φιλελεύθερη αγορά και να γίνουν ακόμη και μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

2.2 Τουρισμός στις χώρες της Κ.Α. Ευρώπης

Πριν αναλυθεί περαιτέρω η μετάβαση των χωρών της μετακομμουνιστικής περιόδου και ο τρόπος διαχείρισης αυτής της κατάστασης, θα αναφερθεί η κατάσταση που επικρατεί στη σχέση των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής

Ευρώπης με τον τουρισμό πριν και μετά τη μετάβαση τους, όπως επίσης και ο ρόλος που διαδραματίζει το κράτος στην ανάπτυξη ή μη του τουρισμού.

Η έννοια του τουρισμού, σύμφωνα με τον Light, αποτελεί έναν τρόπο μέσα από τον οποίο η εκάστοτε χώρα αναζητά να παρουσιάσει το εαυτό της στους "Άλλους"[44]

Ξεκινώντας από τον ρόλο του κράτους στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, γίνεται αναφορά στην κοινή παραδοχή της de facto παρουσίας του κράτους στο χαρακτήρα και στην οργάνωση του τουρισμού. Συγκεκριμένα, όπως αναφέρει ο D. Light, ο ρόλος του κράτους μπορεί να εμφανιστεί μέσα από τις ακόλουθες διαδικασίες: με την υιοθέτηση πολιτικών και το σχεδιασμό στρατηγικών ώστε να ενθαρρύνουν την ανάπτυξη συγκεκριμένων μορφών τουρισμού, με την εισαγωγή νομοθεσιών και κανονισμών για να παρέχουν ένα οικοδόμημα προς ανάπτυξη και τελευταία με την παροχή εγκαταστάσεων πάνω στις οποίες θα βασιστεί η οικονομία. Ο βαθμός αυτής της παρέμβασης ποικίλει. Μπορεί να προχωρήσει περαιτέρω δημιουργώντας ένα βέλτιστο περιβάλλον για την ανάπτυξη των επιχειρήσεων ή στον αντίποδα να ακολουθήσει μια στρατηγική αποστασιοποίησης από την ενίσχυση του τουρισμού, όπως στις χώρες του σοβιετικού μπλοκ για τις οποίες γίνεται μελέτη[45].

Αν και ο τουρισμός αυτός έγινε ιδιαίτερα γνωστός στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη στο πρώτο μισό του αιώνα, ιδιαίτερα σε τουριστικές περιοχές που πρότειναν τον τουρισμό ως αναψυχή (πόλεις σπα), η αμηχανία της μεταπολεμικής περιόδου του Σοβιετικού μοντέλου, σε πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο, παραμέρισε το παλιό μοντέλο τουρισμού και εισήγαγε νέους ρόλους και νέες μεθόδους, με σκοπό την ανάκαμψή του. Προτεραιότητα δόθηκε στην εγχώρια αναζωογόνηση του τουρισμού με τη παροχή φτηνών καταλυμάτων και φτηνής μεταφοράς για όλους τους εργάτες και τις οικογένειες τους. με σκοπό να κάνουν διακοπές τουλάχιστον μια φορά στα δύο χρόνια.[46]

---

[44] D. Light& D Phinnemore, "Coming to Terms with Transition" pp59.
[45] D. Light, "Dracula Tourism in Romania, Cultural Identity and the State", 2007.
[46] Hall, "European Tourism''.

Όσον αφορά το τουριστικό κοινό έξω από τα σύνορα της χώρας, τα εμπόδια που συναντούσε ήταν αρκετά.[47] Τα οικονομικά σύνορα, οι περιορισμοί στη κινητικότητα, η ιδεολογική εχθρότητα και η χαμηλή προτεραιότητα που δόθηκε στις βιομηχανίες κατασκευής σε συνδυασμό με μια γενική θεώρηση με επιρροές από τον ψυχρό Πόλεμο[48] οδήγησαν τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης να υιοθετήσουν μια πιο εσωστρεφή στάση προς τους Δυτικούς τουρίστες πριν το 1989. Αξίζει να σημειωθεί ότι θεωρούσαν πως η Δύση θα "μολύνει" ιδεολογικά και θα διαβρώσει το πολιτικό τους οικοδόμημα - μια συχνή θεώρηση σε χώρες που προέρχονται από απολυταρχικά καθεστώτα.

Η κατάσταση αυτή έκανε τη Κ.Α. Ευρώπη να παραμείνει αρνητική στο άνοιγμα των συνόρων της στη Δύση, γι' αυτό και δεν άργησε να φανεί η ανεπάρκεια της, όσον αφορά τη προετοιμασία της να ανταποκριθεί στη ταχεία εξάπλωση της βιομηχανίας του τουρισμού. Παρά την αρχική καθυστέρηση που παρατηρήθηκε στις χώρες αυτές αναφορικά με τη συνειδητοποίηση πως ο τουρισμός ήταν μια πραγματικότητα από την οποία δεν θα μπορούσαν να ξεφύγουν, προχώρησαν σε ρυθμιστικά μέτρα. Υιοθετώντας λοιπόν μια πιο ρεαλιστική στάση επάνω στις προαπαιτούμενες ενέργειες, με σκοπό την κινητικότητα του τουρισμού, πέτυχαν μια σημαντική αύξηση αφίξεων από τη Δύση.

Με εξαίρεση τη Γιουγκοσλαβία[49], η οποία δεν παρουσίασε αυτούς τους ρυθμούς ανάπτυξης, τα υπόλοιπα κράτη γνώρισαν τα οικονομικά οφέλη της εισροής τουριστών από τη Δύση. Η κυριαρχία της Δυτικής αγοράς εξασφάλισε υψηλά επίπεδα εσόδων από τους τουρίστες, τα οποία μάλιστα στο τέλος του 1980 ήταν υψηλότερα από το σύνολο των εσόδων από τις υπόλοιπες δραστηριότητες της περιοχής. Κατά την περίοδο 1985-1989, η Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη σημείωσε αύξηση στις αφίξεις των τουριστών της με ποσοστά 20-35%, ενώ την περίοδο 1989-1991 η αύξηση αυτή κυμάνθηκε μεταξύ 13-17%[50].

---

[47] Η ποιότητα των παροχών ήταν χαμηλή σε σχέση με τα Δυτικά πρότυπα, χαμηλού επιπέδου εγκαταστάσεις, σίτιση, συγκοινωνίες και επικοινωνίες, όλα στερούνταν των Δυτικών προδιαγραφών. Βασικότερη αιτία ήταν τα υψηλά κόστη για την αναδιάρθρωση τους.

[48] Hall, "European Tourism".

[49] Η απομάκρυνση της Γιουγκοσλαβίας από το Σοβιετικό μπλοκ το 1948 οδήγησε σε αυτό το αποτέλεσμα. (Hall, "European Tourism" pp.224

[50] Hall, "European Tourism", 1995

Η αύξηση στις αφίξεις τουριστών κατά το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1980 υπήρξε αξιοσημείωτη στις χώρες που δεν αποτελούσαν παραθαλάσσιους προορισμούς. Θέλγητρα τέτοιας μορφής τουρισμού όπως για παράδειγμα ο ήλιος, η θάλασσα και το σερφ δεν φάνηκε να πείθουν πολύ τους πιθανούς τουρίστες. (Γιουγκοσλαβία 6.9%, Βουλγαρία 15.8%, Ρουμανία 15,5%)[51] Η Ουγγαρία για παράδειγμα, αποτέλεσε σημείο συνάντησης για Ανατολικούς και Δυτικούς Γερμανούς, οι οποίοι δεν μπορούσαν διαφορετικά να επικοινωνήσουν[52].

Κατά τη διάρκεια της μετάβασης η μεγαλύτερη ανάπτυξη σημειώθηκε από την Ουγγαρία από 37.2% το 1989 σε 41.5% το 1990. Η γρήγορη ανάπτυξη της Ουγγαρίας ουσιαστικά λειτούργησε θετικά στην απελευθέρωση της στάσης απέναντι στους τουρίστες και τελικά στη προώθηση της χώρας σε αυτόν τον τομέα.

Στην περίπτωση της Ρουμανίας, η οποία φάνηκε ανυπόμονη να δώσει έμφαση σε μετακομμουνιστικά και Ευρωπαϊκά διαπιστευτήρια και να παρουσιάσει μια "νέα" χώρα παρά τις κομμουνιστικές ακόμη παραδόσεις της, το ενδιαφέρον των τουριστών ήταν αντίθετο σε αυτή τη κατεύθυνση[53]. Το ποσοστό των τουριστών στη πρωτεύουσα της Ρουμανίας το 1990 ήταν κατά 35% υψηλότερο από την προηγούμενη χρονιά και η αιτία αυτής της αύξησης υπήρξε η βίαιη πτώση του κομμουνισμού. Το μπαλκόνι όπου έδωσε την τελευταία του ομιλία ο Τσαουσέσκου υπήρξε το πιο δημοφιλές αξιοθέατο[54]. Οι τουριστικοί οδηγοί παρουσιάζουν τη Ρουμανία σαν μια χώρα που «αναγεννήθηκε», ως ελεύθερο πλέον έθνος τον Δεκέμβριο του 1989. Στις αρχές του 1990 τα μνημεία της Ρουμανικής επανάστασης έγιναν το επίκεντρο του τουριστικού ενδιαφέροντος ως κομμάτι της βιομηχανίας της Κομμουνιστικής κληρονομιάς.[55]

2.3 Εθνική Κληρονομιά και Εθνική Ταυτότητα

Τις περισσότερες φορές όταν γίνεται αναφορά στην εθνική ταυτότητα ενός έθνους εννοούνται τα στοιχεία εκείνα που προσδιορίζουν το έθνος και ένα από αυτά

[51] Η Ρουμανία το 1989 σημείωσε πτώση της τουριστικής δραστηριότητας λόγω των αναταραχών από τη πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος.
[52] Hall"European Tourism", 224-225.
[53] D. light, D. Phinnemore "Post-Communist Romania, Coming to Terms with Transition", pp 59-60.
[54] D. light, D. Phinnemore, pp61.
[55] D. light, D. Phinnemore, pp 59.

είναι σίγουρα η ιστορία του. Πολλές φορές λοιπόν, η σχέση αυτών των δύο εννοιών αντιμετωπίζεται ως θέσφατο, κάτι που τελικά δεν απέχει και πολύ από τη πραγματικότητα, εφόσον η κατασκευή της εθνικής κληρονομιάς είναι αναπόσπαστο κομμάτι στη δημιουργία ενός έθνους.[56].

Η εθνική κληρονομιά αναφέρεται στην ύπαρξη μουσείων, κτηρίων και τοποθεσιών[57] τα οποία αποτελούν τη φωνή του παρελθόντος, ισχυρά σύμβολα για την ενίσχυση της εθνικής ταυτότητας ενός έθνους.[58]. Τα στοιχεία αυτά δεν είναι απλά στοιχεία πληροφόρησης, αλλά ταυτόχρονα αναδεικνύουν τη πνευματική δημιουργία και τις πνευματικές αξίες του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο δημιουργήθηκαν[59]. Στόχος της εθνικής κληρονομιάς είναι να συνεισφέρει στη συγκρότηση του έθνους μέσα από τη συλλογική μνήμη, να γίνει ο φάρος του έθνους. Μέσα λοιπόν από την ανάδειξη αυτών, δημιουργείται ένα έθνος με ενισχυμένη ταυτότητα.

Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα μνημείων – συμβόλων, όπως το κάστρο Windsor. Αναφέρεται πως η καταστροφή του από τη φωτιά έδινε την αίσθηση ότι απειλείται η ταυτότητα της περιοχής. Επιπλέον, μια γέφυρα που κατασκεύασαν οι Τούρκοι στη Βοσνία κατά μήκος του ποταμού Neretva αποτέλεσε το σύμβολο της ένωσης μιας πολυεθνικής Βοσνίας, η καταστροφή της οποίας το 1993 ανακοινώθηκε από τη κυβέρνηση της Βοσνίας ως ημέρα πένθους. Παρόμοιο παράδειγμα της ελληνικής ιστορίας μπορεί να χαρακτηριστεί το μνημείο της Ακρόπολης.

Η έννοια της εθνικής ταυτότητας περιγράφεται ως το συναίσθημα του "να ανήκεις" σε μια ομάδα ανθρώπων και να ορίζεις τον εαυτό σου μέσα σε αυτήν, ενώ ταυτόχρονα να το διαχωρίζεις από τις υπόλοιπες ομάδες[60]. Η δυναμική της έννοιας είναι έντονη και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η εθνική ταυτότητα καθορίζει, ενώνει και ομαδοποιεί διαφορετικούς ανθρώπους, στα γεωγραφικά όρια μιας περιοχής, που δεν θα είχαν καμία σχέση μεταξύ τους υπό διαφορετικές συνθήκες. Στα

---

[56] D. Light& D. Dumbrăveanu, Andone "Heritage &National Identity: Exploring the Relationship in Romania''.

[57] Κτηριακό απόθεμα ή οικιστική κληρονομιά. (Γαβρά Ε.(2006), "Η Διαχείριση του Πολιτιστικού και Οικιστικού Αποθέματος στη Ν.Α. Ευρώπη, στο πλαίσιο των Πολιτικών Χωρικής Ανάπτυξης: Η Περίπτωση της Ρουμανίας").

[58] D. light& D.Dumbrăveanu, Andone.

[59] "Η Διαχείριση του Πολιτιστικού και Οικιστικού Αποθέματος στη Ν.Α. Ευρώπη, στο πλαίσιο των Πολιτικών Χωρικής Ανάπτυξης: Η Περίπτωση της Ρουμανίας Γαβρά Ε. (2006)".

[60] D. light& D.Dumbrăveanu, And one.

παραδείγματα που αναφέρθηκαν παραπάνω, οι λαοί ενώθηκαν, ανεξαρτήτως διαφωνιών και διαφορών τους, μέσα από ένα κοινό σύμβολο.

Ο προσδιορισμός της εθνικής ταυτότητας αποτελεί μια περίπλοκη διαδικασία καθώς βασίζεται σε μια περίπλοκη σκέψη. Περιλαμβάνει μύθους, ιστορίες, μνήμες, κοινή κουλτούρα, κοινά δικαιώματα και υποχρεώσεις για τα μέλη μιας κοινωνίας, καθώς και κοινή οικονομία[61]. Μέσα από αυτή την ύπαρξη κοινού παρελθόντος, μέσα από μύθους, θρύλους και παραδόσεις κεντρικό σημείο αποτελεί η ύπαρξη ή ενίοτε η κατασκευή μιας λαμπρής χρυσής εποχής με ήρωες, αγίους και σοφούς, μια εποχή κατά την οποία το κράτος αναδεικνύεται μέσα από τις επιτυχίες του.

Αυτή η ανάγκη διατήρησης της "λαμπρής" ιστορίας του έθνους μεταφράζεται σαν ανάγκη διατήρησης ενός αισθήματος ευφορίας που μεταφέρεται από ένδοξες στιγμές του παρελθόντος, γι' αυτό και τα κράτη συνειδητά ή μη προσπαθούν να το διατηρήσουν. Δεν αποτελεί τυχαίο γεγονός, πως μια τέτοια διαδικασία χαρακτηρίζει όλα τα μετακομμουνιστικά κράτη, καθώς όταν το εθνικό παρελθόν δεν είναι διαθέσιμο ή αποσιωπάται , τη σκυτάλη αναλαμβάνει η "κατασκευή" του. Ο όρος της "επινόησης της μετάβασης" αποτελεί ένα χαρακτηριστικό στοιχείο της "κατασκευής" του έθνους και μπορεί να μας οδηγήσει στον όρο της "επινόησης" της παράδοσης[62].

Η ιστορία ενός έθνους είναι απαραίτητο συστατικό στον καθορισμό του έθνους. Κάθε κράτος χρειάζεται να επιδείξει το δικό του εθνικό παρελθόν και τη δική του κληρονομιά, ακόμα και αν κρίνεται απαραίτητο πολλές φορές να τα επινοήσει. Τα μνημεία-σύμβολα και η σημασία τους ορίζουν την εθνική κληρονομιά και την εθνική ταυτότητα σε όλες τους τις εκφάνσεις[63]. Παρ' όλα αυτά, δεν έχουν όλα τα μνημεία και οι χώροι τουριστικού ενδιαφέροντος μια ιστορικά τεκμηριωμένη βάση και πράγματι μερικά από αυτά αποτελούν δημιουργήματα μιας "μετάβασης" από ένα σκοτεινό παρελθόν σε ένα λαμπρό μέλλον. Το πώς ένα μνημείο αγιοποιείται και

---

[61] .Smith 1991στο D. light& D. Dumbrăveanu, And one.

[62] Η δημιουργία παραδόσεων χρησιμοποιείται επίσημα και αποκαλείται «πολιτική». Εφαρμόστηκε σε κράτη ή από κράτη ή από οργανωμένα κοινωνικά και πολιτικά κινήματα, ενώ ανεπίσημα αποκαλείται "κοινωνική" εφαρμόστηκε από κοινωνικές ομάδες μη οργανωμένες τυπικά ως τέτοιες ή από εκείνους των οποίων οι σκοποί δεν ήταν ειδικά ή συνειδητά πολιτικοί. Η πρόθεση να χρησιμοποιούνται ή στη πραγματικότητα να επινοούνται, με σκοπό τη χειραγώγηση είναι προφανής. (E. Hobsbawm, "Η επινόηση της παράδοσης", 1983pp.297, 345)
Η διαφορά μεταξύ παλιών και επινοημένων πρακτικών είναι ότι οι πρώτες ήταν χαρακτηριστικές και έντονα δεσμευτικές κοινωνικές πρακτικές, ενώ οι τελευταίες έτειναν να είναι απόλυτα μη χαρακτηριστικές κ αόριστες ως προς τη φύση των αξιών, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που εμφυσούν στα μέλη της ομάδας.

[63] D. light& D.Dumbrăveanu, And one.

προσφέρεται στο ευρύ κοινό μέσω του τουρισμού είναι μια διαδικασία στην οποία θα γίνει αναφορά στη συνέχεια.

2.4 Τουρισμός και Εθνική Ταυτότητα

Η σχέση μεταξύ εθνικής ταυτότητας και κληρονομιάς περιπλέκεται ακόμα περισσότερο, όταν εισέρχεται στο τοπίο η έννοια του τουρισμού. Πέρα από τον ρόλο της εθνικής κληρονομιάς στην ενίσχυση της κατασκευής ενός έθνους και της εθνικής ταυτότητας του, η εθνική κληρονομιά αποτελεί βασικό πυλώνα της οικονομικής ανάπτυξης και αποφοράς οικονομικών οφελών μέσω της τουριστικής της εκμετάλλευσης[64]. Αν και η έννοια της εθνικής ταυτότητας ίσως αρχικά δεν φαίνεται να συνδέεται με τον τουρισμό, ωστόσο οι δύο έννοιες είναι άρρηκτα συνδεδεμένες. Η εθνική ταυτότητα αποτελεί την εικόνα της αναπαράστασης της ιστορίας μιας χώρας για τον τουρίστα, έναν ανοιχτό διάλογο μεταξύ των ηρώων του παρελθόντος με τον σύγχρονο κόσμο. Μόνο μέσω της ανάδειξης αυτής της εικόνας, δηλαδή της ανάδειξης της εθνικής ταυτότητας, μπορεί τελικά να ανθίσει ο τουρισμός.

Στη Δυτική Ευρώπη η ανάπτυξη αυτού του τουρισμού ξεκίνησε από το 1980, σε αντίθεση με την Ανατολική Ευρώπη, που τέτοιου είδους τουρισμός αποτελεί πιο πρόσφατο φαινόμενο και τοποθετείται χρονικά στο 1989. Παρόλα αυτά, η σχέση μεταξύ τουρισμού και εθνικών ταυτοτήτων δεν είναι πάντα αρμονική, ιδιαίτερα για τις χώρες με ολοκληρωτικά καθεστώτα, που προσπαθούν να απωθήσουν τα τρίτα βλέμματα από το βίαιο παρελθόν τους και τελικά έρχονται αντιμέτωπες με το δίλημμα "ταυτότητα ενάντια στην οικονομία"[65]. Σε μερικές περιπτώσεις το ενδιαφέρον του τουρίστα μπορεί να είναι εκ διαμέτρου αντίθετο με την εικόνα που προσπαθεί να προβάλλει η εκάστοτε χώρα.

Τέτοια περιστατικά είναι ιδιαίτερα έκδηλα στις χώρες των πρώην κομμουνιστικών καθεστώτων της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, οπού μπορεί κανείς να παρατηρήσει την αντίφαση μεταξύ του ενδιαφέροντος των τουριστών, που προέρχονται από τον δυτικό κόσμο, στην «υλική κληρονομιά» του κομμουνισμού και της προσπάθειας των μετά-κομμουνιστικών κρατών να την αποκρύψουν. Η υλική κληρονομιά του κομμουνισμού έγινε ένα διάσημο αξιοθέατο στους τουρίστες της Δύσης παρόλο που τα μετακομμουνιστικά κράτη δεν έκαναν τίποτα για να ενθαρρύνουν μια τέτοια κατάσταση. Οι δυτικοί τουριστικοί οδηγοί προβάλλουν το

---

[64] D. Light & D. Dumbrăveanu, And one.

[65] Light 2007 "Dracula Tourism in Romania, Coltural Identity &the State", D. light, D. Phinnemore 2001 "Post-Communist Romania, Coming to Terms with Transition".

σοσιαλιστικό παρελθόν ως κάτι "εξωτικό" [66], προσπαθώντας με αυτόν τον τρόπο να προσελκύσουν το Δυτικό τουριστικό κοινό.

Με αυτήν την αντίφαση ήρθαν αντιμέτωπες οι χώρες των πρώην κομμουνιστικών καθεστώτων της Κ.Α. Ευρώπης και βρέθηκαν στη δυσάρεστη θέση να αντιμετωπίσουν το πρόσφατο κομμουνιστικό τους παρελθόν. Στις περισσότερες χώρες η περίοδος του μετακομμουνιστικού κανόνα αντιμετωπίζεται ως μια "παρεκτροπή" (material legacy)[67] που ανυπομονούν να διαγράψουν από τη συλλογική τους μνήμη. Από την κατάρρευση του κομμουνισμού το 1989 και έπειτα, οι χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης προσπαθούν να επαναπροσδιορίσουν την εθνική τους ταυτότητα.

Μια τέτοια διαδικασία προϋποθέτει αρχικά την καταδίκη ή καλύτερα την οριστική διαγραφή της προηγούμενης τους ταυτότητας, η οποία εδραιώθηκε κατά τη περίοδο των σαράντα χρόνων του κομμουνισμού, από τη μνήμη και την ιστορία, ενώ στη συνέχεια απαιτείται η δημιουργία μιας νέας ταυτότητας. Κάτι τέτοιο εγείρει το θέμα επαναπροσδιορισμού και ανακατασκευής μιας νέας ταυτότητας, η οποία θα είναι πλήρως απαλλαγμένη από τον κομμουνιστικό κανόνα[68].

Ωστόσο, ενώ τα κράτη προσπαθούν να προωθήσουν τρόπους τουριστικής προβολής, που θα τα καταστήσουν ικανά να παρουσιάσουν την εικόνα τους στον ευρύτερο κόσμο με τον τρόπο που αυτά επιθυμούν, κάτι τέτοιο μπορεί να γίνει εφικτό μόνο σε αυστηρά ολοκληρωτικά καθεστώτα, όπου οι ηγέτες μπορούν να έχουν τον πλήρη έλεγχο στην ανακατασκευή της ιστορίας. Ακόμα και αν το θελήσουν να ξεφύγουν από αυτή τη διαδικασία, η ύπαρξη ενός ευρύτερου δεσμού (ιστορικού, πολιτικού, πολιτιστικού ακόμα και γεωγραφικού) με τα άλλα κράτη θα λειτουργήσει ως τροχοπέδη[69]. Με άλλα λόγια, αυτή η μορφή αλληλουχίας και τα διάφανα όρια που υπάρχουν μεταξύ των κρατών (ιδιαίτερα των γειτονικών) καθιστούν ιδιαιτέρως δύσκολο το να αποκρύψουν ή να διαστρεβλώσουν το παρελθόν τους. Συμπερασματικά, μπορεί ένα κράτος να μη καταφέρει να ξεφύγει από τις απαιτήσεις

[66] D. Light 2007.
[67] "Post communist Romania: Coming to terms with transition." D Light, D Phinnemore pp60.
[68] "An Unwanted Past: Contemporary Tourism and the Heritage of Communism in Romania", D. Light pp146. "Gazing on communism: Heritage Tourism & Post-communist Identities in Germany, Hungary &Romania", D. Light pp158.
[69] D. Light 2007.

του τουριστικού κοινού, ακόμα και αν προσπαθήσει, και να βρεθεί τελικά σε μια άβολη και ανεπιθύμητη κατάσταση[70].

Η κατάσταση αυτή, της δημιουργίας μιας νέας ταυτότητας και για την ακρίβεια ενός νέου παρελθόντος, μπορεί να γίνει ιδιαίτερα άβολη και περίπλοκη, όταν τα θέλω και οι επιλογές των τουριστών συγκρούονται με τη «νέα» ταυτότητα που θέλουν να προωθήσουν οι χώρες υποδοχής. Μια κατάσταση που φέρνει τη χώρα αντιμέτωπη με το παρελθόν της, ένα παρελθόν που προσπαθούσε να αποκρύψει. Χαρακτηριστικότερο ίσως παράδειγμα τέτοιας συμπεριφοράς αποτελεί το τείχος του Βερολίνου (αποτέλεσε ένα από τα μεγαλύτερα αξιοθέατα μέχρι το 1989).[71] Συγκεκριμένα, ενώ από τη μια η κοινωνία και η ηγεσία του Βερολίνου εμφανίζονται απρόθυμες να θυμηθούν αυτόν το βίαιο διαχωρισμό και ταυτόχρονα προσπαθούν να κατασκευάσουν μια νέα ταυτότητα ως μία ενωμένη πρωτεύουσα μιας ενωμένης Γερμανίας, από την άλλη τα ίχνη του τείχους σηματοδοτούν αυτόν τον διαχωρισμό της πόλης και αποτελεί ταυτόχρονα ένα κλασσικό αξιοθέατο στους τουριστικούς οδηγούς[72].

Όσον αφόρα τα μετά-κομμουνιστικά κράτη, ο τρόπος διαχείρισης της κληρονομιάς τους και η δημιουργία μιας νέας ταυτότητας φαίνεται να είναι μια μάλλον δύσκολη υπόθεση. Το στοιχείο της επινόησης ωστόσο είναι ιδιαίτερα σαφές, αφού η ιστορία που μετουσιώνεται σε γνώση και ιδεολογία ενός έθνους δεν είναι αυτό που έχει διατηρηθεί στη λαϊκή μνήμη, αλλά αυτό που έχει επιλεγεί, γραφεί, απεικονιστεί και θεσμοποιηθεί από τις κυβερνήσεις[73].

Μετά τη πτώση του κομμουνιστικού κανόνα τα κράτη της Κ.Α. Ευρώπης προσπαθούν να ανακατασκευάσουν τον εαυτό τους σύμφωνα με τα δημοκρατικά, πλουραλιστικά, καπιταλιστικά μοντέλα και ανυπομονούν να προβάλλουν αυτή τη νέα πολιτική ταυτότητα στη Δυτική Ευρώπη[74] ούτως ώστε να θεωρηθούν ισάξια απέναντι στην Ευρώπη. Αρχικά θα πρέπει να αποδεχτούν το αιματοβαμμένο τους παρελθόν, με ή χωρίς εισαγωγικά, να αναζητήσουν τη κάθαρση και στη συνέχεια να δημιουργήσουν μια νέα φιλελεύθερη ταυτότητα, η οποία θα συνάδει με το παρελθόν

[70] D. Light 2007.
[71] D. light, D. Phinnemore.
[72] D Light, D Phinnemore pp 60 & "An Unwanted Past: Contemporary Tourism and the heritage of communism in Romania", D. Light pp.146.
[73] E. Hobsbawm, T Ranger, "Η επινόηση της παράδοσης" 1983.
[74] D. Light (2007).

τους αλλά και το μέλλον τους. Σαφώς και μια τέτοια προσπάθεια δεν είναι πάντα εφικτή, καθώς το παρελθόν των απολυταρχικών καθεστώτων δημιούργησε ανοιχτές πληγές που ή θα αργήσουν να κλείσουν ή ακόμα μπορεί και να μη κλείσουν ποτέ. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποφυγής του παρελθόντος αποτελεί η περίπτωση της Ρουμανίας που θα αναλυθεί στην επόμενη ενότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3.Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ

Σε αυτό το κεφάλαιο θα αναλυθεί η περίπτωση της Ρουμανίας, όσον αφορά τη μετάβαση της από ένα κομμουνιστικό απολυταρχικό περιβάλλον σε μια μετακομμουνιστική χώρα, που προσπαθεί να ανακτήσει τις δυνάμεις της μετά από ένα βίαιο παρελθόν. Αρχικά παρατίθεται μια σύντομη ιστορική αναδρομή που αφορά στη χρονική περίοδο πριν και μετά την πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος στην Ρουμανία, επισημαίνοντας τους παράγοντες που συνέβαλλαν σε αυτή τη κατάληξη, τους βασικούς υπαίτιους και τα θύματα αυτής της μετάβασης. Εν συνεχεία θα αναλυθεί ο τρόπος προσαρμογής της Ρουμανίας στα νέα δεδομένα, όπως επίσης και οι μηχανισμοί ανάπτυξης της οικονομίας και προάσπισης του παρελθόντος της.

Μετά τη πτώση του ολοκληρωτικού καθεστώτος, η Ρουμανία πέραν των δυσκολιών που αντιμετώπισε σε πολιτικό επίπεδο λόγω της βίαιης κατάρρευσης του πολιτικού καθεστώτος, της αμηχανίας ανάληψης ευθυνών και της παθητικής στάσης τόσο σε πολιτικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο (μια στάση κληροδοτημένη από ένα ολοκληρωτικό καθεστώς), ταυτόχρονα ταλανίστηκε όσον αφορά και στον οικονομικό τομέα. Σημαντική ήταν η ανάπτυξη της παραοικονομίας με διάφορες μορφές της όπως το λαθρεμπόριο αυτοκινήτων, ναρκωτικών, βρεφών και η πορνεία. Γενικότερα κυριάρχησε μια κατάσταση ανομίας, την οποία οι Ρουμανικές διωκτικές αρχές δεν κατάφεραν να αντιμετωπίσουν και να ελέγξουν επαρκώς, είτε λόγω ένδειας μέσων και εξοπλισμού είτε λόγω απροθυμίας[75]. Ταυτόχρονη υπήρχε και η επιφυλακτικότητα του Ρουμανικού λαού στο να εμπιστευτεί την αστυνομία, λόγω της παλαιότερης

[75] Keil J Thomas, (2006), *"Romania's Tortured Road Toward Modernity, East European Monograms"*, Boulder University Press, New York. (pp391-400).

ακανθώδους σχέσης του με αυτήν (βλ. Securitate). Από τα παραπάνω διαφαίνεται η ανεπάρκεια της Ρουμανίας να αντιμετωπίσει τα οικονομικά αλλά και παρά-οικονομικά προβλήματα που δημιουργούνται ενώ παράλληλα έρχεται αντιμέτωπη με τον τρόπο διαχείρισης της ιστορίας της.

Και αν το πρώτο εμπόδιο φαντάζει δύσκολο, η συνειδητοποίηση ενός κομμουνιστικού παρελθόντος με τις βιαιότητες που αυτό κρύβει, είναι κάτι που στοιχειώνει μέχρι και σήμερα το Ρουμανικό έθνος. Ενώ λοιπόν το Ρουμανικό έθνος διένυε μια περίοδο μετάβασης με τις δυσκολίες που αυτή συνεπάγεται για κάθε χώρα της Ν.Α. Ευρώπης τόσο σε κοινωνικό όσο και σε οικονομικό και πολιτιστικό επίπεδο, έρχεται αντιμέτωπο με το βλέμμα του Δυτικού κόσμου, ο οποίος ανακαλύπτει σε αυτό όπως και στα υπόλοιπα μετακομμουνιστικά κράτη της Ν.Α. Ευρώπης ένα είδος "σκοτεινού" τουρισμού "Dark Tourism"[76]. Η κομμουνιστική κληρονομιά αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον και προβάλλεται σε όλους τους ξενόγλωσσους τουριστικούς οδηγούς.[77]

Η διαδικασία αυτή αποτελείται από δύο σκέλη. Το πρώτο σκέλος αφορά το ξαφνικό ενδιαφέρον του Δυτικού κόσμου για την κληρονομιά του κομμουνισμού και την πτώση του και πως το ενδιαφέρον αυτό μετουσιώθηκε σε τουρισμό, δηλαδή την επίσκεψη σε μνημεία και τοποθεσίες άμεσα συνδεδεμένες με το ολοκληρωτικό καθεστώς. Ο Δυτικός τουρίστας εμφανίζεται ανυπόμονος να βιώσει ένα κομμουνιστικό ολοκληρωτικό καθεστώς σαν να πρόκειται να γίνει παρατηρητής του ολοκαυτώματος.

Το δεύτερο σκέλος αφορά τον τρόπο που η Ρουμανία εκμεταλλεύτηκε και στη συνέχεια προέβαλε αυτή την κληρονομιά. Η περιέργεια του Δυτικού τουρίστα[78] συντέλεσε στην αύξηση της επισκεψιμότητας στις χώρες με κομμουνιστικό παρελθόν. Ωστόσο η διαφορά της Ρουμανίας με τα άλλα κράτη βρίσκεται στη δυσκολία αντιμετώπισης μιας τέτοιας συμπεριφοράς. Ναι μεν λοιπόν η Ρουμανία επιζητά μία οικονομική ανάκαμψη μέσω του τουρισμού, αλλά ταυτόχρονα εμφανίζεται ιδιαιτέρως διστακτική και απρόθυμη να προβάλλει ένα παρελθόν που

[76] D. light, D. Phinnemore p61.
[77] Τουριστικοί οδηγοί όπως : "Rough Guide to Romania", "The Lonely Planet Guide to Romania and Moldova", "Lets Go Eastern Europe", by Trail 1998 όλοι τους δίνουν έμφαση σε μνημεία συνδεδεμένα με το κομμουνιστικό παρελθόν της χώρας. (D. light, D. Phinnemore pp 59-60)
[78] Στο μυαλό του Δυτικού τουρίστα η Ρουμανία φαντάζει ως το απόλυτο κακό μουσειοποιημένο.

την πληγώνει. Αυτή, η μάλλον αρνητική διάθεση του Ρουμανικού έθνους , αντικατοπτρίζεται έντονα μέσα από την εσωστρέφεια των Ρουμάνων πολιτών να μιλήσουν ανοιχτά για την ιστορία τους. Μπορεί λοιπόν να δέχονται τα οικονομικά οφέλη του τουρισμού, ωστόσο ο τουρίστας φεύγει μάλλον με μια αίσθηση δυσαρέσκειας όταν επιδιώκει να ενημερωθεί για το κομμουνιστικό της παρελθόν.

3.1 Η ζωή στη Ρουμανία του Ceauşescu - ιστορική αναδρομή

Η εποχή του Τσαουσέσκου (Age of Ceauşescu) μπορεί να χωριστεί σε δύο επιμέρους περιόδους, στη χρυσή εποχή, η οποία ξεκινά το 1965 και χαρακτηρίζεται από έναν φαινομενικό φιλελευθερισμό καθώς και τη δέσμευση στον εκσυγχρονισμό - κατά τη περίοδο αυτή ο Τσαουσέσκου επιδίωξε να συγκεντρώσει στο πρόσωπο του όλες τις κυβερνητικές εξουσίες[79]- και σε μία δεύτερη περίοδο, που ξεκινά το 1971 και χαρακτηρίζεται από έντονη αυστηρότητα και δογματισμό - και τελικά καταλήγει στη χειρότερη εκδοχή του Σταλινικού κομμουνιστικού κανόνα[80], η οποία με τη σειρά της θα οδηγήσει στην επανάσταση.[81]

Η Ρουμανική επανάσταση ξέσπασε το Δεκέμβριο του 1989. Ξεκίνησε με μια διαμαρτυρία μικρής κλίμακας ενάντια στις αρχές[82] και κλιμακώθηκε με την οριστική κατάρρευση του απολυταρχικού καθεστώτος. Τα βασικά πρόσωπα αυτού του καθεστώτος υπήρξαν ο Νικολάε[83] και η Ελένα Τσαουσέσκου, οι οποίοι κυβέρνησαν

---

[79] Κατά τη διάρκεια του 10ου Συνεδρίου το 1969 ο Τσαουσέσκου με τη τοποθέτηση ατόμων της εμπιστοσύνης του απέκτησε τον απόλυτο έλεγχο της Κεντρικής Επιτροπής του Κόμματος, του στρατού και της μυστικής αστυνομίας. Στην εσωτερική πολιτική το πρώτο μισό της διακυβέρνησης χαρακτηρίστηκε ως η καλύτερη μισή δεκαετία της κομμουνιστικής Ρουμανίας. (Χρηστίδης Ε.Γ. (2003) "Τα κομουνιστικά Βαλκάνια. Εισαγωγή στην εσωτερική και εξωτερική πολιτική στην Αλβανία, Βουλγαρία, Γιουγκοσλαβία και Ρουμανία την περίοδο 1945-1989 ", σσ207-208).

[80] "20th Century Romania" Stephen, Fischer – Galaţi 1991 pp185.

[81] Μια σύντομη αναφορά στην "πριν τον Τσαουσέσκου" εποχή. Το Δεκέμβριο του 1947 η μοναρχία καταλύεται και τη θέση της παίρνει η Λαϊκή Δημοκρατία. Το σύνταγμα που ψηφίζεται το 1952 προβλέπει την οργάνωση της ρουμανικής κοινωνίας σύμφωνα με το Σοβιετικό πρότυπο. Το 1949 η Ρουμανία γίνεται μέλος της ΚΟΜΕΚΟΝ και μέλος του ΟΗΕ το 1955. Η Ρουμανία βρίσκεται υπό την εξουσία του γενικού γραμματέα του Κομμουνιστικού Κόμματος Gheorghe Gheorghiu- Dej, ο οποίος δέχεται το κύρος της πολιτικής του Σταλινισμού τόσο της εξωτερικής όσο και της εσωτερικής, που την εφαρμόζει με μένος στη Ρουμανία. Θέτει σαν στόχο του τη επιβίωση του Σταλινισμού. Η απογοήτευση των πολιτών της Ρουμανίας, η οποία έχει οικονομικό υπόβαθρο λόγω της οικονομικής εκμετάλλευσης της Σοβιετικής οικονομίας δημιουργεί έντονο κλίμα δυσαρέσκειας. Τον Gheorghe Gheorghiu- Dej διαδέχεται το 1965 ο Nikolae Ceauşescu, ο οποίος μετονομάζει τη χώρα σε Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Ρουμανίας. (Stephen Fischer- Galaţi, "20th Century Rumania"1991)

[82] "The ROMANIAN REVOLUTION of December 1989", Peter, Siani-Devis pp.1.

[83] Ο Ceauşescu πήγε στο Βουκουρέστι ως μαθητευόμενος υποδηματοποιός σε ηλικία 11 ετών. Εκεί γράφτηκε στο παράνομο τότε κομμουνιστικό κόμμα(1932), όπου συνελήφθη ως διαδηλωτής, απεργός, συλλέκτης υπογραφών για απεργίες κ.α . Η τότε αστυνομία τον περιέγραφε ως επικίνδυνο ακτιβιστή. Το 1940 συνελήφθη για 2η φορά, ενώ το 1943 γνώρισε στη φυλακή τον Gheorghe Gheorghiu- Dej

τη Ρουμανία για σχεδόν 25 χρόνια. Κεντρικό σημείο του εθνικιστικού σχεδίου του Τσαουσέσκου υπήρξε η έμφαση στις Ρωμαϊκές και Δάκικες (Dacians) καταβολές του έθνους[84].

Η συγκέντρωση της δύναμης στα χέρια τους και η προσωπολατρία που τους περιέβαλε ήταν διαφορετική και μάλλον οξυμένη σε σχέση με τις άλλες κομμουνιστικές Ευρωπαϊκές χώρες. Άλλωστε ο Τσαουσέσκου είχε αντιληφθεί από νωρίς τη δύναμή της δημιουργίας προσώπων- συμβόλων και το πώς μπορούσαν τελικά να χειραγωγήσουν ένα ολόκληρο έθνος[85].Η ομιλία του στο Βουκουρέστι την 21η Δεκεμβρίου 1989 χαρακτηρίστηκε από την επίδειξη της δύναμης του κυρίως ενάντια στη Σοβιετική Ένωση . Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι ο Τσαουσέσκου έτρεφε ιδιαίτερο θαυμασμό προς το πρόσωπο του Μουσολίνι (δικτάτορα της Ιταλίας.)[86]. Οι προσωπικές στιγμές του ζευγαριού Τσαουσέσκου προβάλονταν στα μέσα μαζικής ενημέρωσης πάντα με τρόπο που τόνιζε το μεγαλείο τους. Η ασυδοσία της εξουσίας και ο συγκεντρωτισμός των δυνάμεων στο πρόσωπο του Τσαουσέσκου ήταν εμφανής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το γεγονός ότι παρά το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο της συζύγου του κατόρθωσε να πάρει πτυχίο ιατρικής και άλλων διδακτορικών τίτλων με μάλλον δόλιους τρόπους.

Όσον αφορά την καθημερινότητα των Ρουμάνων πολιτών, κάθε ίχνος επανάστασης ή απείθειας προς το καθεστώς Τσαουσέσκου καταστελλόταν βιαίως . Οι αντιφρονούντες επί μη συμμόρφωσης υποβάλλονταν σε βασανιστήρια και εγκλείονταν σε φυλακές και ψυχιατρεία. Η μετανάστευση, παράνομη φυσικά λόγω των κλειστών συνόρων της χώρας, αποτελούσε ίσως τη μόνη λύση για τους αντιρρησίες . Ο Τσαουσέσκου υπήρξε επικεφαλής του στρατού, του κράτους και του κόμματος, γεγονός που του έδινε κάθε ελευθερία άσκησης υπέρμετρης εξουσίας. Υπό

(μελλοντικό γραμματέα του ΚΚ της Ρουμανίας. Με την άνοδο του κομμουνισμού στη χώρα ο Ceauşescu ανέλαβε διάφορα αξιώματα μέχρι να φτάσει στη κορυφή και την ανάληψη της ηγεσίας της χώρας. (Stephen Fischer- Galaţi. 1991).

[84] "Heritage and National Identity: exploring the relationship in Romania", D. Light, D. Dumbrăveanu-Andore pp32.

[85] Μέσα από το σύμφωνο της Βαρσοβίας- εισβολή στην Τσεχοσλοβακία τον Αύγουστο του 1968, ο Τσαουσέσκου ανακαλύπτει την επίδραση που έχει η δημιουργία εθνικού συναισθήματος ως μηχανισμού ελέγχου μιας δικτατορίας. (Deletant 1995. pp169).

[86] Το παράδοξο αυτής της σκέψης είναι πως θρυλείται ότι ο Τσαουσέσκου μέσα από τις πράξεις του αυτές επεδίωκε να του απονεμηθεί Νόμπελ ειρήνης. Προσπαθεί να μεσολαβήσει μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστινίων, διοργανώνει εκστρατείες υπέρ της ειρήνης, γράφει ένα τετράστιχο ποίημα γι' αυτήν. Προσπάθησε να βοηθήσει τις Αφρικανικές χώρες και όταν τις επισκεπτόταν τον υποδέχονταν σαν ήρωα. Η Γαλλία του απένειμε το παράσημο της Λεγεώνας της τιμής για τη φιλειρηνική του δράση.

τον έλεγχο του βρισκόταν και η μυστική αστυνομία της Ρουμανίας η "Departamentul Securităţii Statului" γνωστή και ως "Securitate"[87] Η Securitate λειτούργησε σε πλήρη σύμπνοια με τις πρακτικές του ηγέτη της χώρας Τσαουσέσκου, εφαρμόζοντας βίαιες και παράνομες μεθόδους όπως παρακολουθήσεις, ξυλοδαρμούς, εκβιασμούς και χειραγώγηση του Ρουμανικού λαού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα των μεθόδων του Τσαουσέσκου και της Securitate υπήρξε η εδραίωση της λογοκρισίας και η απαγόρευση της ελεύθερης διακίνησης ιδεών.

Παραδόξως, όσον αφορά τους πολιτικούς στόχους του Ρουμανικού καθεστώτος, όπως για παράδειγμα τη μείωση της εξάρτησης από στη Σοβιετική ένωση[88], το πρόγραμμα του Τσαουσέσκου παρέμεινε πιστό στο Σοβιετικό μοντέλο.[89] Ο Τσαουσέσκου παρά την τραγική κατάληξη του, στα πρώτα χρόνια της ανάληψης των καθηκόντων του υπήρξε ιδιαιτέρως δημοφιλής, κήρυξε τη χώρα ανεξάρτητη από τη Ρωσία, εξέφρασε την αντίθεση του απέναντι στη Σοβιετική Ένωση και το Ρουμανικό κομμουνιστικό κόμμα και ακολούθησε μια γραμμή εθνικού προσωπικού συμφέροντος και απεξάρτησης από τη Μόσχα[90], αφυπνίζοντας έτσι τον εθνικισμό των Ρουμάνων και μετατρέποντας τον εαυτό του σε εθνικό ήρωα. Όπως συχνά ανέφερε σε έναν στενό του συνεργάτη, ήθελε να τον θυμούνται ως έναν ηγέτη που εκσυγχρόνισε τη Ρουμανία. [91]

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η χώρα παρά την σχεδόν ανυπαρξία βασικών ελευθεριών, υπήρξε μία χώρα προστατευμένη από κυκλώματα παραοικονομίας και με χαμηλή εγκληματικότητα, κάτι που θα αναλυθεί παρακάτω.

---

[87] Η Securitate αποτέλεσε τη μεγαλύτερη, αναλογικά με τον πληθυσμό, μυστική αστυνομία του Ανατολικού Μπλόκ. Δραστηριοποιήθηκε μέχρι το 1991.(Stephen Fischer- Galaţi. 1991)

[88] Η Σοβιετική Ένωση καθιέρωσε τις βάσεις για την αποκλειστική οικονομική εκμετάλλευση της Ρουμανίας το 1945. Η δημιουργία μιας σειράς από κοινές Ρουμανο-Σοβιετικές εταιρίες- τις επονομαζόμενες -"Sovroms"- για την εκμετάλλευση και την ανάπτυξη των φυσικών πηγών και βιομηχανιών υπό τον έλεγχο της Ρωσίας. (Stephen Fischer- Galaţi , 1991, "20th Century Rumania" pp98)

[89] Ήδη από τις αρχές ο Τσαουσέσκου απέρριψε να συνδεθεί με τον Σοβιετικό φιλελευθερισμό. Επίσης αμφισβήτησε την Μαρξιστική-Λενινιστική νομιμότητα της ιδεολογίας και πολιτικής του Gorbachev και τοποθέτησε τον εαυτό του στη θέση του ηγέτη όλων των κομμάτων όλων των κρατών, που είναι ενάντιοι σε πιθανή παρέμβαση- ιδεολογική, οικονομική και πολιτική – της Σοβιετικής Ένωσης στα θέματα τους. (Stephen Fischer- Galaţi. 1991 pp197-198)

[90] "Heritage and National Identity: exploring the relationship in Romania",(D. Light, D. Dumbrăveanu- Andore, pp.32)

[91] Interview with Ilie Verdet,1990 στο "Ceauşescu and the Securitate", D .Deletant 1995.

Δεν είναι λοιπόν τυχαίο το γεγονός ότι μέχρι και σήμερα ο τάφος του Τσαουσέσκου εμπνέει σεβασμό.

Από το 1972 ξεκίνησε ένα πρόγραμμα ριζικής αλλαγής της χώρας. Βασικότερο μέλημα του Τσαουσέσκου υπήρξε η ανάπτυξη νέων βιομηχανιών, στόχος που θεωρούσε ότι θα επιτευχθεί με την αύξηση του πληθυσμού της χώρας[92]. Επεδίωκε την εδραίωση της Ρουμανίας ως μιας αναπτυσσόμενης δύναμης και του ιδίου ως ενός μεγάλου ηγέτη. Αυτή η εμμονή του Τσαουσέσκου στην ανάδειξη της χώρας σε μεγάλη δύναμη διαφαίνεται και μέσα από το πρόγραμμα της αστικής και αγροτικής πολεοδομικής ανασυγκρότησης /συστηματοποίησης (sistematizare), το οποίο καθορίζεται από την οργάνωση περιοχών, πόλεων και εγκαταστάσεων σύμφωνα με τις απαιτήσεις της κοινωνίας του Τσαουσέσκου. Ο τρόπος εφαρμογής των σχεδίων του βασιζόταν στον κεντρικό σχεδιασμό, τον έλεγχο και έναν αρκετά μεγάλο βαθμό εξαναγκασμού, όλα χαρακτηριστικά ενός ολοκληρωτικού καθεστώτος όπως ακριβώς λειτούργησαν και οι ομότιμοι του Mussolini και Hitler στο παρελθόν[93].

Πάνω σε αυτόν το ρυθμιστικό σχεδιασμό, ο Τσαουσέσκου αποφασίζει να χτίσει το 1985 ένα τεράστιο οικοδόμημα ως μια μορφή κληρονομιάς για την υστεροφημία του. Η ανάγκη του να εκφράσει τη δύναμη του και να συμβολίσει τη δημιουργία ενός νέου έθνους μέσα από την αρχιτεκτονική θα αποτελούσε το «κύκνειο άσμα» του, ένα δημιούργημα ανεξίτηλο στον χρόνο που θα επιδείκνυε σε όλους τη δύναμη της εξουσίας του στη Ρουμανία[94].

Το καθεστώς λιτότητας που ασκούσε ο Τσαουσέσκου τον έκανε όλο και πιο "αντιδημοφιλή", το φαγητό ήταν δυσεύρετο, καθώς ο Τσαουσέσκου έκανε εξαγωγές τροφίμων για την εξόφληση των χρεών του.[95] Ταυτόχρονα οι συνθήκες διαβίωσης χαρακτηρίζονταν από έλλειψη θέρμανσης, νερού και άθλια ανολοκλήρωτα

[92] Την αύξηση του πληθυσμού την πέτυχε με την απαγόρευση της αντισύλληψης και των αμβλώσεων με ελάχιστες εξαιρέσεις. (Deletant D. 1995, "Ceauşescu and the Securitate: Coercion and Dissent in Romania, 1965 – 1989", pp333).

[93] Deletant 1995.

[94] Deletant 1995.

[95] Ο Τσαουσέσκου για να πετύχει τα μεγαλεπήβολα σχέδια του έφτασε στον υπερδανεισμό. Ξεκίνησε ένα πρόγραμμα αποπληρωμής εξωτερικού δημοσίου χρέους, βασισμένο στις εξαγωγές. Η πολιτική αυτή οδήγησε τον λαό στην οικονομική εξαθλίωση. Η έλλειψη αγαθών από τα καταστήματα και οι συχνές διακοπές φυσικού αερίου και ηλεκτρισμού έγιναν κανόνας. (R. Shen. 1997, "The Restructuring of Romanian's Economy. A paradigm of Flexibility and Adaptability.", pp7-8)

οικοδομήματα για στέγαση. Όλα αυτά αποτέλεσαν πηγή έντονης δυσαρέσκειας.[96] Τον Δεκέμβριο του 1989 ξέσπασε η επανάσταση με τη μορφή ανοργάνωτων θανατηφόρων συγκρούσεων στο Βουκουρέστι και σε άλλες περιοχές. Η επανάσταση πήρε άλλη τροπή, όταν ο στρατός αντιτάχθηκε του καθεστώτος, με αποτέλεσμα το ζεύγος Τσαουσέσκου να συλληφθεί και να εκτελεστεί. Αξίζει να σημειωθεί ότι η εκτέλεση του ζεύγους προβλήθηκε από τη Ρουμανική τηλεόραση. Για την ακρίβεια η εκτέλεση τους προβαλλόταν για πολλές μέρες δημιουργώντας κύματα ευχαρίστησης στο ρουμανικό έθνος. Ταυτόχρονα το "θέαμα" αποτέλεσε και μία επίδειξη δύναμης των νέων ηγετών. Κατά την διάρκεια της επανάστασης σκοτώθηκαν συνολικά 1.140 άνθρωποι και τραυματίστηκαν πάνω από 3.000.

Κατά τη διάρκεια της μετά-κομμουνιστικής περιόδου υπήρξε έντονος διάλογος σχετικά με τον επαναπροσδιορισμό των μετακομμουνιστικών κρατών και τις απαραίτητες κινήσεις προς αυτήν την κατεύθυνση. Ο επαναπροσδιορισμός αφορούσε την ταυτότητα τους, την πολιτική τους και την προσπάθεια να ενταχθούν στην ενωμένη Ευρώπη. Στα περισσότερα μετακομμουνιστικά κράτη η ύπαρξη παρατάξεων ενάντιων του κομμουνισμού συνετέλεσε στη σχετικά άμεση δημιουργία συζητήσεων για ένα νέο καθεστώς μη προσκείμενο στον κομμουνισμό.

Η νέα λοιπόν πορεία των μετακομμουνιστικών κρατών θα ξέφευγε από τα κομμουνιστικά πλαίσια και θα στηριζόταν σε καινούργιες αρχές και ιδεολογία. Ωστόσο στην περίπτωση της Ρουμανίας τα πράγματα ήταν κάπως διαφορετικά. Το καθεστώς του απολυταρχισμού του Τσαουσέσκου δεν άφησε πολλά περιθώρια στη δημιουργία αντίθετων κομμάτων, που ίσως στην πορεία να επέτρεπαν την πιο ομαλή μετάβαση της χώρας. Έτσι, η Ρουμανία φάνηκε ελάχιστα προετοιμασμένη να αντιμετωπίσει την πτώση του παλιού καθεστώτος[97]. Πέρα από αυτό, λόγιοι, λογοτέχνες, συγγραφείς και άλλοι που ασχολούνταν με επαγγέλματα απαραίτητα όπως γιατροί, που αρνήθηκαν να συμμετέχουν στις φρικαλεότητες του καθεστώτος και παρέμειναν στην Ρουμανία, είχαν τραγική κατάληξη, αφήνοντας πίσω τους ένα

[96] Από τις αρχές του 1989 ο Ceauşescu είχε δημιουργήσει ένα κλίμα έντονης δυσαρέσκειας. Τα γεγονότα που οδήγησαν στην ανατροπή του έχουν αφετηρία την πόλη Τιμισοάρα, όπου στις 16 Δεκεμβρίου του ίδιου έτους οργανώθηκε μια διαδήλωση διαμαρτυρίας κατά των τοπικών αρχών, η οποία στη συνέχεια στράφηκε εναντίον του προσώπου του Ceauşescu. (Χρηστίδης Γ. (2003), "Τα Κομμουνιστικά Βαλκάνια", σσ216).

[97] "Romanian's Totured Road Towards Modernity" Keil.j Thomas, 2006 pp.347.

άγονο περιβάλλον ανάπτυξης. Οι υπόλοιποι συνηγορούσαν υπέρ του κομμουνιστικού κόμματος[98].

Μετά την ανάληψη της εξουσίας από το εθνικό απελευθερωτικό κίνημα (FSN) το 1989, παρά το κλίμα ευφορίας, που επικράτησε από τη πτώση του Τσαουσέσκου, και τις υποσχέσεις της νέας δημοκρατικής αρχής από τους ηγέτες τους απελευθερωτικού μετώπου και την κεφαλή αυτού Ion Iliescu, που έχαιρε της άμεσης αναγνώρισης[99], δεν υπήρχε ξεκάθαρη εικόνα για την πορεία που θα έπρεπε να ακολουθήσει η Ρουμανία, ούτε σε πολιτικό , ούτε και σε οικονομικό επίπεδο. Αυτή η δυστοκία ανάληψης ευθυνών και εύρεσης λύσεων έχει τις ρίζες της στον τρόπο διοίκησης του Τσαουσέσκου. Το Ρουμανικό έθνος κυβερνήθηκε με κύριο γνώμονα τον παρωπιδισμό, την απόλυτη αφοσίωση σε έναν ηγέτη-πρότυπο και ταυτόχρονα την καταδίκη άλλων μορφών πολιτικής χωρίς περιθώρια αμφισβήτησης, έναν τρόπο που θύμιζε περισσότερο Οθωμανό σουλτάνο παρά κομμουνιστή αρχηγό[100]. Έτσι δεν υπήρχαν συγκεκριμένες απόψεις για το τι είδους χώρα θα ήθελαν να είναι το νέο-ιδρυθέν έθνος.

Το Εθνικό Μέτωπο Σωτηρίας (ΕΜΣ)[101] μετά την ανάληψη εξουσίας ήρθε αντιμέτωπο με τη δυσκολία επαναδημιουργίας του έθνους, όπως επίσης και με την αναδόμηση και εν συνεχεία ανάπτυξη της οικονομίας. Δεν είχαν σκοπό τη δημιουργία μιας νέο-φιλελεύθερης καπιταλιστικής αρχής με εξ' ολοκλήρου ελεύθερες αγορές και ένα κράτος που θα τις επιβλέπει, ούτε ήθελαν να οργανώσουν μια κοινωνία πάνω στις αρχές του ατομικισμού. Ο λόγος υπήρξε η αφοσίωση τους στον σοσιαλισμό ως ιδέα [102]. Κατά τους πρώτους μήνες διακυβέρνησης, υπήρξαν διάφοροι σχεδιασμοί για τις κινήσεις, που θα έπρεπε να γίνουν από το Ρουμανικό έθνος, και για το αν θα έπρεπε να επισπευστούν ή να ακολουθηθεί ένα πιο μακροπρόθεσμο πλάνο.

Ήταν έκδηλη η απροθυμία εφαρμογήw γρήγορων και αποφασιστικών μέτρων για την απομάκρυνση του σοσιαλισμού και την αντικατάσταση του με τον

[98] Deletant 1995.
[99] Stephen Fisher-Galaţi 1991 pp204-205.
[100] Keil.J Thomas, 2006 pp.447.
[101] ΕΜΣ (FSN: Frontul Salvării Naţionale) είναι το όνομα της πολιτικής οργάνωσης που κυβέρνησε τη Ρουμανία τις πρώτες εβδομάδες μετά τη πτώση του Τσαουσέσκου, αποτελούμενο από πρώην στελέχη του Κομουνιστικού κόμματος. Το νέο πολιτικό κόμμα υπό την ηγεσία του Ίλιον Ιλιέσκου ήρθε αντιμέτωπο αρχικά με τις δυνάμεις ασφαλείας που ήταν πιστές στο καθεστώς Τσαουσέσκου. Το ΕΜΣ αποφασίζει την εκτέλεση του ζεύγους Τσαουσέσκου η οποία πραγματοποιείται στις 25 Δεκεμβρίου 1989. (Χρηστίδης Γ. (2003), "Τα Κομμουνιστικά Βαλκάνια", σσ217).
[102] Keil.J Thomas, 2006 pp.348.

καπιταλισμό. Η οικονομία της Ρουμανίας με την τελική απόφαση να βρίσκεται στα χέρια του ΕΜΣ, εφάρμοσε ένα οικονομικό σύστημα βασισμένο στην οικονομία του Σταλινισμού, γεγονός που έφερε σε αδιέξοδο τους πολίτες της Ρουμανίας [103].

Το Ρουμανικό έθνος πέραν της δυσκολίας επαναπροσδιορισμού του, όπως επίσης και της οικονομικής εξαθλίωσης στην οποία είχε επέλθει, είχε να αντιμετωπίσει και τις σοβαρές ανακατατάξεις, που προκάλεσε η πτώση του κομμουνισμού, τόσο σε προσωπικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο. Η Ρουμανία πλέον συνειδητοποιεί πως τα 45 χρόνια κομμουνισμού δεν ήταν τίποτα άλλο παρά χάσιμο χρόνου, όπως επίσης ότι θα αναγκαστεί να ξανακάνει τις ίδιες θυσίες τόσο προσωπικές όσο και συλλογικές για να δημιουργήσει ένα υγιές οικονομικό και πολιτικό οικοδόμημα[104].

Από την άλλη πλευρά, υπάρχει και μια ευχάριστη είδηση μέσα από αυτή τη διαδικασία επαναπροσδιορισμού. Η πτώση του κομμουνισμού ήταν ταυτόχρονα και μια διαδικασία "αναγέννησης" ενός νέου έθνους, αποκομμένο από το απολυταρχικό καθεστώς του Τσαουσέσκου, μια ευκαιρία δημιουργίας ενός έθνους σύμφωνα με τα δυτικά πρότυπα. Στην πραγματικότητα αυτό αποτελούσε και το όνειρο κάθε πολίτη των πρώην κουμμουνιστικών καθεστώτων στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, η ευκαιρία δηλαδή να θεωρηθούν Ευρωπαίοι πολίτες[105] και να ενωθούν με τη Δύση μέσα από τη δημιουργία ενός υγιούς έθνους και ενός υγιούς πολιτικού συστήματος[106] , κάτι που αυτόματα θα τους «εξύψωνε» από κάτι υποδεέστερο σε κάτι που συνάδει με την εξευρωπαϊσμένη αναπτυσσόμενη Δύση.

Επιστρέφοντας πάλι στην περίπτωση της Ρουμανίας, η ιδέα της "εκδυτικοποίησης" της με ταχείς ρυθμούς ανάπτυξης αποδείχθηκε ένα μάλλον υπεραισιόδοξο σενάριο, το οποίο ακολούθησε η ανασφάλεια, ο φόβος απώλειας της ιστορίας και ένα αίσθημα διάλυσης των θεσμών του κράτους. Πολλοί κάτοικοι της Ρουμανίας άρχισαν να αισθάνονται θύματα της ιστορίας ενός εγκλήματος[107] και λόγω αυτού του φαύλου κύκλου της "θυματοποίησης" δημιούργησαν μία κατάσταση κοινωνικού "χάους", η έξοδος από την οποία θα ήταν μια χρονοβόρα και επίπονη

[103]Keil.J Thomas, 2006.
[104] Keil.J Thomas,2006 pp.349.
[105] S. Draculik, "Café Europa".
[106] Keil.j Thomas, 2006 pp.349.
[107] Keil.j Thomas, 2006 pp.349.

διαδικασία. Το παλάτι του λαού, γνωστό πλέον ως παλάτι του Τσαουσέσκου, υπάρχει ακόμη στο κέντρο της πρωτεύουσας, υπενθυμίζοντας τη δικτατορία που έζησε ο λαός για 25 χρόνια, κάτι το οποίο θα αναλυθεί στη συνέχεια. Το τέλος του κομμουνισμού στην Ευρώπη, αν και αναπάντεχο, φαίνεται πως έγινε αποδεκτό με μεγάλο ενθουσιασμό. Ωστόσο αυτό που ακολούθησε δεν ήταν ευρέως καλοδεχούμενο, όπως είπε ο Μαρξ ο ιδρυτής του κομμουνισμού *"Οι άνθρωποι φτιάχνουν τη δική τους ιστορία, μα δεν τη φτιάχνουν πάντα όπως επιλέγουν*".

3.2 Η Ανάπτυξη της Παραοικονομίας

Η κατάσταση της οικονομικής δυσπραγίας[108] ευνόησε την εμφάνιση της παραοικονομίας σε όλες τις εκφάνσεις του λαθραίου εμπορίου από υλικά αγαθά μέχρι και ανθρώπους όλων των ηλικιών. Σύντομα, μετά την επανάσταση, η ανάπτυξη του αγοραίου έρωτα έκανε την εμφάνιση της στις πόλεις της Ρουμανίας[109]. Η πορνεία, αν και υπαρκτή κατά τη διάρκεια της κυβέρνησης του Τσαουσέσκου, υπήρξε ιδιαίτερα δυσεύρετη τόσο από τους ντόπιος όσο και από τους τουρίστες. Κατά τη διάρκεια όμως της μετάκομμουνιστικής περιόδου η πορνεία πέρασε στα χέρια του οργανωμένου εγκλήματος των "mafiyas" (Ρουμάνοι εγκληματίες με προέλευση από όλες τις κοινωνικές τάξεις και κοινούς κανόνες ένδυσης, ομιλίας και συμπεριφοράς, που μπορεί εύκολα κανείς να τους ταυτίσει με τη μαφία της Δύσης). Με τον τρόπο αυτό η πορνεία έγινε εύκολα προσβάσιμη σε όλους τους Ρουμάνους αλλά και στους τουρίστες της χώρας. Οι τρόποι διάδοσης της πορνείας ποικίλουν, είτε με τη λεκτική μεταφορά της πληροφορίας από τον οδηγό ταξί, τον υπάλληλο στο λόμπι του ξενοδοχείου μέχρι τον πρόθυμο να σε ξεναγήσει περαστικό. Όλοι ενθαρρύνουν τους τουρίστες για μια δοκιμή[110].

Η Ρουμανία έγινε επίσης γνωστή ως τουριστικός προορισμός ομοφυλοφιλικής πορνείας, εξαιτίας του πληθυσμού των ομοφυλόφιλων τουριστών από τη Βόρεια και Δυτική Ευρώπη[111] που επισκέπτονταν τη χώρα, όπως επίσης και του χαμηού κόστους σε σύγκριση με τις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες. Στο πλαίσιο αυτό, η εμφάνιση της χρήσης και εμπορίας ναρκωτικών ήταν θέμα χρόνου. Η απελευθέρωση των συνόρων διευκόλυνε την είσοδο των ναρκωτικών από την Μέση Ανατολή, την Κεντρική Ασία την Τουρκία και άλλες χώρες που συμμετείχαν ήδη στο εμπόριο ναρκωτικών. Σε αυτό το φαινόμενο, που μάλιστα υπήρξε ιδιαιτέρως έντονο, έπαιξε μεγάλο ρόλο και η γεωγραφική θέση της Ρουμανίας, η οποία αποτέλεσε το κατάλληλο πέρασμα για την δημιουργία ενός δικτύου διακίνησης ναρκωτικών σε όλη την Ευρώπη[112].

---

[108] Η Ρουμανία προσπάθησε να αναπτύξει μια οικονομική αποικία Δυτικού καπιταλισμού (The Wasington Consensus). Η προσπάθεια να εισάγεις τον νεοφιλελευθερισμό στα πρώην κομμουνιστικά κράτη οδήγησε στο να έρθουν αντιμέτωπα με το πρόβλημα κατασκευής μιας νεοφιλελεύθερης καπιταλιστικής οικονομίας χωρίς μιας υποτυπώδους παρουσίας ενός αυτόχθονα καπιταλισμού. (Keil J Thomas pp434)

[109] Keil J Thomas, 2006, 390.

[110] Keil J Thomas, 2006, 391.

[111] Keil J Thomas, 2006, pp391.

[112] Keil J Thomas, 2006 pp 392.

Παράλληλα με τη διακίνηση ναρκωτικών, εδραιώθηκε και μια δραστηριότητα λαθραίου εμπορίου αυτοκινήτων[113]. Αυτοκίνητα που κλάπηκαν σε διάφορες χώρες, υπήρχε μεγάλη πιθανότητα να βρεθούν στην πορεία στις Ρουμανικές αγορές, όπου είτε παρέμεναν είτε διακινούνταν σε άλλες αγορές των Βαλκανίων. Μάλιστα συχνές ήταν και οι περιπτώσεις που συνδυάζονταν η διακίνηση αυτοκινήτων με την μετακίνηση προσφύγων, η οποία επίσης άνθιζε εκείνη την περίοδο στη Ρουμανία. Πρόσφυγες από Αφρική, Ασία και Μέση Ανατολή, χρησιμοποιούσαν τη χώρα για να εισέλθουν στη Δυτική Ευρώπη[114]. Η μεταφορά προσφύγων συνδυάστηκε και με τη μεταφορά νέων γυναικών, οι οποίες πωλούνταν σε ένα είδος σκλαβοπάζαρου με σκοπό να απορροφηθούν στη βιομηχανία του σεξ. Η βιομηχανία αυτή αφορούσε την πορνεία, το πορνογραφικό υλικό και τη γενικότερη παροχή υπηρεσιών πάνω σε αυτόν τον τομέα. Φυσικά οι γυναίκες δούλευαν ουσιαστικά χωρίς να αμείβονται, καθώς υπήρχε ένα είδος συμφωνίας "αποπληρωμής χρέους" απέναντι στο αφεντικό-μαστροπό.

Χειρότερο όλων ήταν το εμπόριο παιδιών, υπό την μορφή των παράνομων υιοθεσιών. Οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης τόσο στην κομμουνιστική, όσο και στην μετακομμουνιστική Ρουμανία, οδήγησε πολλές φτωχές οικογένειες να εγκαταλείπουν, είτε να πωλούν τα παιδιά τους (η απόκτηση των οποίων συχνά οφειλόταν και στην απαγόρευση των εκτρώσεων από το καθεστώς Τσαουσέσκου) λόγω αδυναμίας ανταπόκρισης στα έξοδα ανατροφής τους. Οι νόμιμες διαδικασίες υιοθεσίας ήταν χρονοβόρες και αυτό είχε ως αποτέλεσμα πολύ συχνά να παραγκωνίζονται. Μπορεί στο Βουκουρέστι τα πράγματα να ήταν δυσάρεστα, η κατάσταση όμως στις γύρω περιοχές υπήρξε αποκαρδιωτική. Η εικόνα μικρών παιδιών 7- 8 ετών, τα οποία στην πλειοψηφία τους είχαν εγκαταλειφθεί, να προσπαθούν να επιβιώσουν μέσα στο έγκλημα, την πενία και την πορνεία, υπήρξε ένα συχνό και συνάμα αποκρουστικό θέαμα[115].

Η Ρουμανία, όπως φάνηκε παραπάνω, είχε να παλέψει ενάντια στο οργανωμένο έγκλημα. Η λέξη μάλιστα «οργανωμένο» κάθε άλλο παρά τυχαία μπορεί να χαρακτηριστεί, καθώς υπήρχε έντονη φημολογία πως πίσω από τα γρανάζια της παραοικονομίας βρισκόντουσαν μέλη της παλαιότερης αστυνομίας (securitate) αλλά

[113] Keil J Thomas, 2006 pp 393.
[114] Keil J Thomas, 2006, pp 393.
[115] Keil J Thomas, 2006,pp 392.

και της κυβέρνησης, τα οποία γνώριζαν τον τρόπο που λειτουργεί το σύστημα αλλά και τους τρόπους αποφυγής της τιμωρίας σε τέτοιες περιπτώσεις.

Από την άλλη πλευρά, υπήρχε και η δυσκολία του Ρουμάνου πολίτη να εμπιστευτεί τη Ρουμανική αστυνομία. Οι βασικότεροι λόγοι υπήρξαν δύο. Από τη μια, η κατά γενική ομολογία ανικανότητα της Ρουμανικής αστυνομίας να αντιμετωπίσει το οργανωμένο έγκλημα κυρίως λόγω έλλειψης πόρων και εκπαίδευσης (η οργάνωση των εγκληματικών οργανώσεων υπήρξε πιο άρτια εξοπλισμένη), ενώ από την άλλη ο λαός του Ρουμανικού έθνους είχε ταυτίσει με το πέρασμα των χρόνων την αστυνομία με τη securitate, γεγονός που έκανε ιδιαίτερα οξύμωρο να την εμπιστευτούν στη προκειμένη περίπτωση. Το άκουσμα και μόνο της securitate μάλιστα δημιουργούσε συναισθήματα φόβου[116].

Μέσα από τα παραπάνω συνειδητοποιεί κανείς, ότι η Ρουμανία αποτέλεσε ένα κράτος με πολλές δυσκολίες στο εσωτερικό της τόσο σε κοινωνικό, όσο και σε οικονομικό αλλά και πολιτικό επίπεδο. Η ανάγκη να βρει τον εαυτό της και να αναγεννηθεί μέσα από τις στάχτες της ήταν επιτακτική. Στον αντίποδα όμως, έπρεπε να αντιμετωπίσει και την κριτική ματιά της Δύσης, η οποία κάθε άλλο παρά την βοήθησε να ξεπεράσει ομαλά το κομουνιστικό παρελθόν της. Αντιθέτως, την ώθησε στην εύρεση εύκολων και «αναίμακτων» λύσεων, που περισσότερο ως στόχο είχαν να αποκρύψουν την αλήθεια παρά να τη δηλώσουν. Δεν πρέπει να παραληφθεί το γεγονός πως το Ρουμανικό έθνος κατά τη διάρκεια της κυβέρνησης του Τσαουσέσκου έζησε με κλειστά τα σύνορα του κράτους αποκτώντας έτσι ένα είδος "εθνικής αγοραφοβίας".Πώς λοιπόν τώρα θα μπορούσαν να συμβιβαστούν με το "ξεψάχνισμα" ενός παρελθόντος που τόσο πολύ τους πονάει ακόμη;

[116] D. Deletant, "Ceauşescu and the Securitate: Coercion and Dissent in Romania" 1965-1989.

3.3 Η Αναγνώριση του παρελθόντος και η εκμετάλλευσή του

Η περίπτωση της Ρουμανίας αποτέλεσε μια ιδιαίτερη περίπτωση, γιατί ενώ προσπάθησε να λειτούργησει όπως όλα τα μετακομμουνιστικά κράτη της Κ.Α. Ευρώπης κατά την περίοδο της μετάβασης, ταυτόχρονα παρουσίασε και δυσκολία στο να διαχειριστεί το τραυματικό της παρελθόν.[117] Για αυτήν, η κομμουνιστική περίοδος ήταν μια περίοδος που ήθελε να ξεχάσει και η επιθυμία αυτή μετουσιώθηκε σε πράξη μέσα από μια διαδικασία διαγραφής κάθε ίχνους που παρέπεμπε σε αυτήν. Συγκεκριμένα, οι διαφημίσεις έξω από τα εργοστάσια που εκθείαζαν τον Τσαουσέσκου αφαιρέθηκαν, τα αγάλματα προσωπικοτήτων των οποίων η δράση ταυτίστηκε με τον κομμουνισμό απομακρύνθηκαν καθώς επίσης και δρόμοι ή τοποθεσίες τα ονόματα των οποίων παρέπεμπαν στο κομμουνιστικό καθεστώς, μετονομάστηκαν[118].

Η εικόνα της Ρουμανίας, τόσο της κομμουνιστικής, όσο και της μετά-κομμουνιστικής περιόδου, αν κρίνουμε από τα παραπάνω διαφαίνεται ιδιαιτέρως αποκρουστική και ανεπιθύμητη ιδιαίτερα για τους τουρίστες ανεπτυγμένων χωρών, αλλά ταυτόχρονα και ιδιαιτέρως ελκυστική[119]. Μάλιστα ενώ αρχικά παρατηρήθηκε πτώση του Τουρισμού της Ρουμανίας μετά τη πτώση του κομμουνισμού, στην πορεία, όπως αποδείχθηκε, η βίαιη κατάρρευση του κομμουνισμού και συγκεκριμένα του Τσαουσέσκου θα αποτελούσε μια πολύ ενδιαφέρουσα τουριστική "ατραξιόν"[120]. Πολλά από τα υπόλοιπα κράτη συνειδητοποίησαν την αναγκαιότητα αξιοποίησης της

---

[117] Ο τρόπος που η Ρουμανία διαχειρίστηκε το παρελθόν της μπορεί να χωριστεί στις εξής περιόδους:
a) Προκομμουνιστική περίοδος – Έμφαση σε μύθους, παραδόσεις, στοιχεία «φολκλόρ». Σημαντικές μορφές που ενίσχυσαν τη συνοχή του έθνους: Michael the Brave, Stephen the Great, Vlad Țepeș.
b) Κομμουνιστική περίοδος έως το 1950: Απόλυτη πίστη στον Στάλιν, η εθνική ιδέα γίνεται το κλειδί στην ιστορική ανάπτυξη, σύμφωνα με τις αρχές Λενινισμού- Μαρξισμού. Απομάκρυνση από την ιστορία της Δύσης και ροπή προς τις Σλαβικές καταβολές. Έμφαση στους δεσμούς με τη Ρωσία. Απομάκρυνση εθνικών ηγετών και ηρώων.
c) Κομμουνιστική περίοδος (1950-60) Σταδιακή απομάκρυνση από τη Σοβιετική Ένωση. Η Ρουμανία ακολουθεί το δικό της οικονομικό και πολιτικό μονοπάτι στο Κομμουνιστικό Μπλοκ. Νέες εθνικές αξίες.
d) Περίοδος Ceaușescu (1970-89) Προσωπολατρία του Ceaușescu, ο οποίος δοξάζεται σαν διάδοχος θρόνου και όχι σαν ήρωας της εργατικής τάξης. Ο Ceaușescu δίνει έμφαση σε μνημεία βασιλιάδων θεωρώντας ότι έτσι δοξάζει «τις ρίζες του» ("The Status of Vlad Țepeș in Communist Romania: A Reassessment", D. Light)

[118] "An Unwanted Past: Contemporary Tourism and the Heritage of the Communism in Romania" Light D.2000.

[119] Η ένωση του Τυράννου Τσαουσέσκου και του αιμοσταγή πρίγκιπα συγχέονται και δημιουργούν μια σκοτεινή τερατόμορφη προσωπικότητα προκαλώντας ένα αίσθημα τρομολαγνείας στον Δυτικό τουρίστα. (Dark Tourism)

[120] D. Light, 2000, pp148.

εθνικής τους ιστορίας και έτσι κατάφεραν να εμπορευματοποιήσουν μόνα τους την εθνική και πολιτική τους κληρονομιά μέσω της μουσειακής προβολής παρά τις αρχικές δυσκολίες που συνάντησαν. Τέτοια παραδείγματα αποτελούν το τείχος του Βερολίνου στη Γερμανία, το Πάρκο των αγαλμάτων στη Βουδαπέστη κ.α.

Ωστόσο η περίπτωση της Ρουμανίας χαρακτηρίστηκε από μια προσπάθεια αποκαθήλωσης, καταστροφής και εγκατάλειψης των αγαλμάτων του ολοκληρωτικού καθεστώτος. Οι τέσσερις δεκαετίες του κομμουνισμού, όσον αφορά την μουσειακή προβολή τους, είναι σαν να μην υπήρξαν ποτέ. Η Ρουμανική ηγεσία προχώρησε στην έναρξη της μετακομμουνιστικής μουσειακής ανάδειξης της εθνικής κληρονομιάς, αποκρύπτοντας το κομμουνιστικό παρελθόν της χώρας.[121] Για την ακρίβεια, ναι μεν δημιούργησαν μια πληθώρα εθνικών μουσείων, τα οποία περιείχαν ένα εύρος πολιτισμικής εξερεύνησης, αλλά άφησαν "κρυμμένο στο συρτάρι" το παρελθόν της κομμουνιστικής τους περιόδου.

Αυτή η τάση αποσιώπησης της ιστορίας του κομμουνισμού προβάλλεται και μέσω της συμπεριφοράς των πολιτών του Ρουμανικού έθνους. Ο Ρουμανικός λαός συνήθως αποσιωπά ή δηλώνει άγνοια όταν πρόκειται για την ιστορία και τα μνημεία του κομμουνισμού. Παρόλο λοιπόν που η χώρα επωφελείται οικονομικά μέσω του τουρισμού, ουσιαστικά παραμένει διστακτική στο να προβάλλει το παρελθόν της. Η απροθυμία αυτή αποτυπώνεται και στην πλειοψηφία του πληθυσμού της Ρουμανίας, η οποία πάρα τον αρχικό ενθουσιασμό της λόγω της πτώσης του κομμουνισμού αντιμετώπισε τη νέα τάξη πραγμάτων με δυσπιστία, θεωρώντας την συνέχεια του προηγούμενου καθεστώτος[122]. Μια βασική αιτία αυτής της συμπεριφοράς αποτελεί ο φόβος της ταύτισης της χώρας με ένα κράτος που χαρακτηρίστηκε από τη βία και τον απολυταρχισμό.

Αν και τελικά, όπως επισημάνθηκε και νωρίτερα, το όρια των συνόρων των μη απολυταρχικών καθεστώτων είναι πιο ελαστικά, η προσπάθεια να οριοθετήσεις ή

---

[121] Υπήρξε μάλιστα διάλογος να επιστραφούν οι διάσημοι: Eugen Ionesco, ο φιλόσοφος Mircea Eliade, ο συνθέτης George Enescu και ο γλύπτης Brâncuşi όλοι ντόπιοι που μετανάστευσαν κατά τη κομμουνιστική περίοδο. Η κίνηση αυτή μεταφέρθηκε στο σύνολο της πρώην Σοβιετικής μέσω μιας εκστρατείας επαναπατρισμού διασήμων πολιτισμικών προσωπικοτήτων. (Αν και πολύ αμφίβολο το να ήθελαν να επιστρέψουν, ακόμα και σαν πτώματα. ("The Political Lives of Dead Bodies: Reburial and Post- socialist Change" Verdery pp13).

[122] Gavra G. E., Delivani E., Nikas C., "Management of Cultural and Architectural Heritage and Regional Development through tourism. The case of Romania" pp.12.

να δημιουργήσεις το τουριστικό προϊόν κατά βούληση είναι μια μάλλον δύσκολη διαδικασία, καθώς η τελική απόφαση ανήκει στο τουριστικό κοινό.

Στη συνέχεια παρατίθεται μία σύντομη σκιαγράφηση του προφίλ του τουριστικού κοινού τόσο της Ρουμανίας όσο και των υπολοίπων χωρών με πρώην κομμουνιστικά καθεστώτα, η οποία ίσως να βοηθήσει στην κατανόηση αυτής της διστακτικότητας των μετακομμουνιστικών χωρών στο να εμπιστευτούν το Δυτικό τουρίστα.

Ένα μεγάλο ποσοστό του συνόλου των δυτικών τουριστών αποτελείται από εκείνους που έχουν ως στόχο τους τις διακοπές αναψυχής, εναλλακτικές ή μη (θάλασσα, βουνό, διασκέδαση, ξεκούραση). Ένα άλλο ποσοστό που προέρχεται κυρίως από τη μεσαία τάξη, αφορά τον τουρισμό που αναζητά την γνώση, τη διεύρυνση οριζόντων μέσα από μια διαδικασία επαφής με νέους πολιτισμούς (πολιτισμική κληρονομιά, ήθη και έθιμα) και τέλος συναντά κανείς μια μερίδα τουριστών που γοητεύεται από τους συμβολισμούς ενός αρνητικού παρελθόντος, όπως στη προκειμένη περίπτωση, του κομμουνισμού. Η αναζήτηση της αναβίωσης της βίας μέσα από τον τουρισμό ίσως να λειτουργεί το ίδιο εθιστικά όσο και η αναζήτηση του σεξ μέσα από τον τουρισμό (ένα ακόμα παρακλάδι του τουρισμού). Τελευταία συνιστώσα του τουρισμού αποτελούν οι πρόσφυγες οι οποίοι εκδιώχθηκαν ηθελημένα ή μη από τις χώρες τους και επιστρέφουν με σκοπό να βρουν είτε χαμένους συγγενείς, είτε να έρθουν σε επαφή με τα μέρη που άφησαν πίσω τους προς αναζήτηση ενός καλύτερου και κυρίως ελεύθερου μέλλοντος.

Εξαιρώντας τα πρώτα προφίλ τουριστών, οι οποίοι εμφανίζονται μέσα από ένα πιο αθώο πρίσμα, θα αναλυθεί η περίπτωση των τουριστών, οι οποίοι αντιμετώπισαν τις χώρες ολοκληρωτικών καθεστώτων ως κάτι υποδεέστερο που θα τους πρόσφερε "φτηνή διασκέδαση", ενώ παράλληλα θα τους όξυνε τη φαντασία με ιστορίες τρόμου. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η μορφή του 'sex tourism" στην Νότιο- Ανατολική Ασία, μια φήμη που παρά τις προσπάθειες της περιοχής να την αποβάλλει προωθώντας παράλληλα το περιβάλλον και την κουλτούρα της, δεν κατάφερε να αποτινάξει από πάνω της την ταμπέλα δηλαδή ενός προορισμού για σεξ[123], μια νοοτροπία που κυριάρχησε σε όλη την έκταση της Ανατολής και την ταύτιση της με το ανατολίτικο – orient στοιχείο όσον αφορά τον τουρισμό της. Η

[123] D.Light, 2007.

εικόνα γυναικών να χορεύουν φορώντας τις χαρακτηριστικές ανατολίτικες ενδυμασίες και πρόθυμες να σε παρασύρουν σε ερωτικές πράξεις είναι μια αντίληψη ριζωμένη στη σκέψη των Δυτικών τουριστών.

Το ίδιο "εξωτικοποιημένο" εμφανίζεται και ένα κομμουνιστικό παρελθόν μέσα από το οποίο ο τουρίστας έρχεται αντιμέτωπος με το "απόλυτο κακό" μουσειοποιημένο , ακίνητο, σιωπηλό όμως και τόσο ζωντανό, έτοιμο να προκαλέσει τον τρόμο που αποζητά το Δυτικό βλέμμα. Τέτοιου είδους μνημεία θα μπορούσαν να ενταχθούν σε ένα ευρύτερο αίσθημα Δυτικής "τρομολαγνείας" όπως για παράδειγμα, οι ρωμαϊκές αρένες, η παρακολούθηση βιντεοσκοπημένων βασανισμών και εκτελέσεων[124], ταινίες τρόμου, σπίτια στοιχειωμένα και άλλα τέτοια παραδείγματα. Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται και τα μουσεία κομμουνισμού των πρώην ολοκληρωτικών καθεστώτων, στα οποία αν και δεν είναι τόσο εμφανής ο συσχετισμός μεταξύ τρόμου – κομμουνισμού, ωστόσο τουλάχιστον στην περίπτωση της Ρουμανίας αυτός ο συσχετισμός είναι έντονος.

Οι ιστορικές μορφές του κομμουνισμού αποτέλεσαν σύμβολα, έγιναν χρυσά αγάλματα και αγιοποιήθηκαν. Έγιναν αντικείμενο λατρείας κατά τη διάρκεια του κομμουνισμού και τοποθετήθηκαν σε βάθρα. Όλα αυτά μέχρι την οριστική πτώση των ολοκληρωτικών καθεστώτων. Μετά τη πτώση του κομμουνισμού, τα πάλαι ποτέ μνημεία σύμβολα κατεδαφίστηκαν ως ένδειξη "διωγμού" από την ιστορία του έθνους. Η καθαίρεση του αγάλματος-συμβόλου από το βάθρο του, φανερώνει την μεταμόρφωση του συμβολιζόμενου από ήρωα σε απλό άνθρωπο, ενώ η επανατοποθέτηση του στο βάθρο τον προσδιορίζει και πάλι ως ήρωα[125].

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε πως τα μετά-κομμουνιστικά κράτη ήρθαν αντιμέτωπα με μια σύγκρουση ανάμεσα στις κρατικές στρατηγικές εμπορευματοποίησης της εθνικής κληρονομιάς σύμφωνα με τα πρότυπα της δύσης και ταυτόχρονα με την προσπάθεια απομάκρυνση τους από το κομμουνιστικό τους παρελθόν. Τροχοπέδη σε αυτή τη διαδικασία αποτελεί το αίσθημα κατωτερότητας απέναντι στην εξευρωπαϊσμένη Δύση καθώς επίσης και η δυτική αντίληψη πως δεν μπορούν να θεωρηθούν τα κράτη αυτά εφάμιλλα τουριστικά με αυτά της εξευρωπαϊσμένης και αναπτυσσόμενης Δύσης. Αυτό το υπερφίαλο συναίσθημα της

[124] Η εκτέλεση του Τσαουσέσκου και της γυναίκας του αποτέλεσε ένα τέτοιο γεγονός η οποία προβαλλόταν για πολύ καιρό στις τηλεοράσεις και συνεχίζει να υπάρχει έως και σήμερα στο διαδίκτυο.
[125] "The Political Lives of Dead Bodies: Reburial and Post- socialist Change" Verdery K. pp4-5.

Δύσης και το αίσθημα κατωτερότητας των χωρών της Κ.Α. Ευρώπης περιγράφεται με χαρακτηριστικό τρόπο στο βιβλίο "Café Europa" [126].

Η δυσκολία του Ρουμανικού έθνους να συμφιλιωθεί με το μετά-κομμουνιστικό του παρελθόν πηγάζει αφενός από τον βίαιο τρόπο κατάρρευσης του ολοκληρωτικού καθεστώτος, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, και αφετέρου από την προσπάθεια αποσιώπησης του, σε συνδυασμό με την ανάδειξη δυτικών προτύπων. Μπορεί στη δυτική ματιά ο πρίγκιπας δράκουλας (Vlad Ţepeş[127]) και ο δικτάτορας Τσαουσέσκου να ταυτίζονται και να αντιπροσωπεύουν το υπέρτατο κακό[128], ωστόσο στο μυαλό των Ρουμάνων, αποτελούν δύο διαφορετικές ιστορίες εξίσου αποκαρδιωτικές. Παράδοξο ωστόσο αποτελεί το γεγονός ότι παρόλο που η κοινωνία της Ρουμανίας συνειδητοποιεί το κέρδος που θα έχει από αυτή τη διαδικασία, εμφανίζεται μάλλον απρόθυμη να μοιραστεί τις μνήμες ενός απολυταρχικού καθεστώτος.

3.4 Η μεταβατική περίοδος της Ρουμανίας

Η διαδικασία της μετάβασης της Ρουμανίας υπήρξε το ίδιο δύσκολη και επίπονη με την περίοδο πριν από αυτήν, καθώς σηματοδοτήθηκε από μια περίοδο μακράς ύφεσης και αβεβαιότητας σε συνδυασμό με την έλλειψη βασικών πόρων. Η βιομηχανία σχεδόν έπαψε να υφίσταται, οδηγώντας την οικονομική ανάπτυξη στις γεωργικές της ρίζες[129]. Το ερώτημα που τέθηκε ήταν αν τελικά ο τουρισμός μπορούσε να λειτουργήσει ως αντίβαρο της οικονομικής κρίσης και ως μια εναλλακτική πηγή οικονομικής ανάπτυξης. Ωστόσο ο προστατευτισμός και ο συντηρητισμός αποτέλεσαν έννοιες βαθιά ριζωμένες στην αντίληψη τόσο του πληθυσμού της Ρουμανίας όσο και της νέας πολιτικής αρχής.

Το κλίμα συντηρητισμού και προστατευτισμού αποτυπώθηκε και στην μουσειακή ανάδειξη της πολιτισμικής κληρονομιάς της Ρουμανίας. Αξιοσημείωτο αποτελεί το γεγονός ότι μόνο λίγα παραπάνω από 1.200 ιστορικά μνημεία ουσιαστικά

---

[126] Draculic. S. 1996.

[127] Για τον πρίγκιπα Vlad Ţepeş και το τι αντιπροσωπεύει θα γίνει εκτενής αναφορά στο 4ο κεφάλαιο .

[128] Αυτός ο συλλογισμός υπήρξε μια καθαρά δυτική υπόθεση

[129] Gavra G. Eleni, Delivani Eleni, Nikas Christos, "Management of Cultural and Architectural Heritage and Regional Development through tourism. The case of Romania" Federator Symposium of CEDIMES Institute, 3-4/11/2006 Târgovişte, Ρουμανία.

καταγράφονται[130]. Βασικότεροι λόγοι αυτής της έλλειψης οργάνωσης ως προς την μουσειακή ανάδειξη, υπήρξαν τόσο η οικονομική πολιτική που εφάρμοσε η νέα κυβέρνηση θέτοντας ως πρωταρχικό μέλημα την εξυγίανση της οικονομικής ανέχειας της πλειοψηφίας των πολιτών, όσο και η δυσκολία ανάκτησης της εμπιστοσύνης τους.

Η πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος και η ταυτόχρονη μείωση της οικονομικής δραστηριότητας έθεσε διαφορετικές προτεραιότητες στην Ρουμανική οικονομία μην αφήνοντας τα περιθώρια για επαρκή αξιοποίηση της πολιτιστικής της κληρονομιάς. Παράλληλα, η έλλειψη εμπιστοσύνης και η απογοήτευση των πολιτών προς την νεοσύστατη κυβέρνηση εντάθηκε ακόμα περισσότερο λόγω της δεινής οικονομικής κατάστασης (αύξηση ανεργίας και πληθωρισμού), δημιουργώντας την πεποίθηση πως οι δηλώσεις της νέας κυβέρνησης για ανάπτυξη του βιοτικού επιπέδου και της κοινωνικής συνοχής θα παρέμεναν απραγματοποίητες[131].

Ωστόσο, το κλίμα στην πορεία φαίνεται να αλλάζει, με την Ρουμανία να παρουσιάζει μια έκδηλα διαλλακτική στάση απέναντι στην ανάδειξη της πολιτισμικής της κληρονομιάς. Η αφετηρία αυτής της αλλαγής ορίζεται με την σταδιακή βελτίωση των υποδομών και των υπηρεσιών προς τους επισκέπτες της Ρουμανίας και συνεχίζει με την παρουσίαση της ιστορικής κληρονομιάς και των μνημείων, με την προώθηση της πολιτισμικής κληρονομιάς των αγροτικών περιοχών καθώς επίσης και με την προστασία και συντήρηση των αγροτικών και αστικών περιοχών. Παρά τις προσπάθειες δημιουργίας ενός υγιούς τουριστικού περιβάλλοντος η δυσκολία ανάδειξης της μετακομμουνιστικής κληρονομιάς υφίσταται ακόμη.

---

[130] Gavra G. E.i, Delivani E., Nikas C., “Management of Cultural and Architectural Heritage and Regional Development through tourism. The case of Romania”.
[131] Gavra G. E., Delivani E., Nikas C., “Management of Cultural and Architectural Heritage and Regional Development through tourism. The case of Romania”.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

4. ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΩΝ ΚΡΑΤΩΝ

Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο γίνεται εκτενής αναφορά στους χώρους της πολιτισμικής κληρονομιάς της Ρουμανίας της προκομμουνιστικής, αλλά πολύ περισσότερο της μετάκομμουνιστικής περιόδου, η οποία αποτέλεσε και το βασικότερο κομμάτι της παρούσης εργασίας. Οι χώροι πολιτισμικής κληρονομιάς, μέσα στους οποίους η κοινωνική λειτουργία των εθνικών συμβόλων οργανώνεται και ταξινομείται, είναι τα εθνικά μουσεία και μνημεία τα οποία αποτέλεσαν "υπενθυμίσεις" της ιστορίας ενός έθνους. Δημιουργήθηκαν από τις απαρχές του πολιτισμού και καθόρισαν την πολιτιστική πορεία μιας ολόκληρης κοινωνίας. Ανοιχτοί και άμεσοι διάλογοι ανάμεσα στο παρελθόν και το παρόν με αισθητικές μορφές. Μέσα από αυτά τα μνημεία ο παρατηρητής μπορεί να ταξιδέψει σε μια άλλη γοητευτική εποχή, σ' ένα ταξίδι στις ρίζες του πολιτισμού. Η χρήση τους προβάλλει στα μέλη του έθνους την κοινή κληρονομιά και την πολιτισμική τους συγγένεια.

Η αρχιτεκτονική κληρονομιά αποτελείται από τα μνημεία, τα αρχιτεκτονικά σύνολα καθώς και τους χώρους αρχαιολογικού, επιστημονικού, καλλιτεχνικού και κοινωνικού ενδιαφέροντος. Όλα τα παραπάνω αποτελούν στοιχεία απαραίτητα στον καθορισμό της εθνικής ταυτότητας[132]. Στο ίδιο πλαίσιο περιλαμβάνονται τα ακίνητα αγαθά τα οποία θεωρούνται διατηρητέα λόγω της φύσης ή του προορισμού τους, καθώς και τα ακίνητα που βρίσκονται μέσα στα μνημεία.

"*Δεν υπάρχουν παρά μόνο δύο μεγάλοι νικητές της λήθης των ανθρώπων – η ποίηση και η αρχιτεκτονική και κατά συνέπεια η μεγαλύτερη αξία ενός μνημείου είναι η παλαιότητα του που είναι μοναδική και αναντικατάστατη"* (John Ruskin).

Τα μνημεία αποτελούν μεμονωμένα κτίσματα ή σύνολο κτισμάτων, δομές όπως αγάλματα, γλυπτά και κτήρια τα οποία διασώζονται. Υπηρετούν και τιμούν τη διατήρηση της μνήμης ιστορικών στιγμών ή νεκρών ανθρώπων-συμβόλων μιας χώρας και παρουσιάζουν ιδιαίτερο αρχαιολογικό ενδιαφέρον. Εκφράζουν με

[132] Γαβρά Ε.(2006), "Η Διαχείριση του Πολιτιστικού και Οικιστικού Αποθέματος στη Ν.Α. Ευρώπη, στο πλαίσιο των Πολιτικών Χωρικής Ανάπτυξης: Η Περίπτωση της Ρουμανίας".

καλαίσθητο τρόπο την εποχή που τα δημιούργησε. Φιλοτεχνήθηκαν μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο σε μια συγκεκριμένη εποχή για να γίνουν οι κύριοι εκφραστές των αξιών, της αισθητικής, των αντιλήψεων και του τρόπου με τον οποίο δοξάζεται η ιστορία ενός έθνους και οι ήρωες της. Μέσα από τα μνημεία ο παρατηρητής μπορεί μάθει για την ιστορία ενός έθνους και τον πολιτισμό της.

Τα αγάλματα αποτελούν στοιχεία κλειδιά στην ενίσχυση της κληρονομιάς. Συνδέουν την κοινωνική ζωή, τον εθνικισμό και τον εορτασμό της μνήμης του προσώπου που αναπαριστούν καθώς και της εποχής του. Η τοποθέτηση αγαλμάτων με σκοπό να σηματοδοτήσει δημόσιες τοποθεσίες (λ.χ. πλατείες), χαρακτήρισε τα κοινωνικό-σοσιαλιστικά καθεστώτα στην Ανατολική Ευρώπη και τη Σοβιετική Ένωση.[133] Τα αγάλματα αναπαριστούν τον "ξεχωριστό θάνατο" "special death" των κομμουνιστικών αρχηγών, ακτιβιστών και ηρώων[134] και με τον τρόπο αυτόν καθίστανται αθάνατοι.

Από τα παραπάνω αναδεικνύεται η σημασία των μνημείων στην ενίσχυση και μετάδοση της πολιτιστικής κληρονομιάς ενός έθνους. Τα μνημεία, δημιουργούν ένα αίσθημα σταθερότητας και αιωνιότητας, μιας και πρόκειται για σύμβολα του παρελθόντος τα οποία μεταφέρονται μαζί μας στο μέλλον[135]. Ωστόσο στην περίπτωση των χωρών του πρώην Σοβιετικού μπλοκ και συγκεκριμένα στην περίπτωση της Ρουμανίας όπως θα δούμε, λειτουργούν διαφορετικά. Η διαφορετικότητα αυτή έχει να κάνει με τον τρόπο διατήρησης και ανάδειξης των μνημείων της εξαιτίας του κομμουνιστικού της παρελθόντος και την προσπάθεια που γίνεται από τη Ρουμανική κυβέρνηση να αποκρύψει αυτό το παρελθόν αυτό και ταυτόχρονα να αναδείξει ένα περισσότερο Ευρωπαϊκό προφίλ.

Η δυσκολία μετάβασης από ένα καθεστώς ολοκληρωτισμού σ' ένα νεοφιλελεύθερο σε συνδυασμό με την οικονομική δυσχέρεια που έπληξε όχι μόνο την οικονομία της Ρουμανίας αλλά και των υπολοίπων χωρών κατά τη διάρκεια της μετάβασης, ενίσχυσαν την αδυναμία προστασίας αλλά και ανάδειξης της πολιτισμικής κληρονομιάς. Η ποικιλομορφία όσον αφορά τον τρόπο διαχείρισης και

---

[133] Συνήθως η δημιουργία μνημείων από τους διοικούντες αποτελούσε μια διαδικασία προώθησης των πολιτικών οραμάτων τους.
[134] "Socialist statuary as post – socialist hybrids: following the statues of Dr Petru Groza in Romania"D. Light and C. Young. 2011.
[135] "When monuments have a break" Cioană I.2006.

ανάδειξης της πολιτισμικής κληρονομιάς εξαρτάται από μια πληθώρα παραγόντων όπως η δυνατότητα προστασίας αυτής, η ύπαρξη διαφορετικών πολιτικών και κοινωνικών σκοπιμοτήτων και η έλλειψη οικονομικών πόρων για τη συντήρηση και εκμετάλλευση αυτής της κληρονομιάς[136]. Παρά τις διαφορετικές προσεγγίσεις της προστασίας και της ανάδειξης της πολιτισμικής κληρονομιάς που παρουσίασαν οι χώρες της μετάβασης, η κοινή τους αφετηρία και πορεία στα πλαίσια του κομμουνιστικού τους περιβάλλοντος δημιουργεί ένα πρόσφορο έδαφος για την ανάδειξη του πολιτισμικού τους πλούτου στα πλαίσια μιας σχέσης συνεργασίας. Αυτή η εικόνα πολιτισμικής ομογενοποίησης θα μπορούσε να αποτελέσει πόλο έλξης τουριστών που θα ήθελαν να ανακαλύψουν την ιστορία της κομμουνιστικής περιόδου.

Ωστόσο, τόσο η ιδέα της συνεργασίας όσο και η ιδέα της προώθησης της κομμουνιστικής ιστορίας, τουλάχιστον στις αρχές της μετάβασης, εγκαταλείφθηκε από τη πλειοψηφία των χωρών. Στη μετακομμουνιστική περίοδο πολλά αγάλματα γκρεμίστηκαν, άλλα εγκαταλείφθηκαν και άλλα μετακινήθηκαν σε στρατιωτικά νεκροταφεία, δημόσιους χώρους ή μουσεία. Αυτή η πράξη σηματοδοτούσε ένα σημείο, την αφετηρία μιας καινούργιας εποχής στη πολιτική σκηνή. Η πτώση του σοσιαλισμού για παράδειγμα, οδήγησε και στην καταστροφή των μνημείων του. Συγκεκριμένα, το άγαλμα του Στάλιν στη Βουδαπέστη καταστράφηκε κατά τη διάρκεια της Ουγγρικής επανάστασης το 1956, ενώ στη συνέχεια η πτώση των σοσιαλιστικών κυβερνήσεων μεταξύ 1989-91 συνοδεύτηκε από μια προσπάθεια αναδημιουργίας δημόσιων μνημείων ταυτόχρονα με την εμφάνιση μιας νέας σοσιαλιστικής ταυτότητας[137].

Ένα άλλο παράδειγμα αποκαθήλωσης ή εγκατάλειψης αγαλμάτων της κομμουνιστικής περιόδου, που συμβολίζει τη πτώση του σοσιαλισμού στην Ρουμανία, αφορά την αποκαθήλωση και στη συνέχεια μετακίνηση των αγαλμάτων του Λένιν και του Dr Petru Groza (1884-1958)[138]. Τα αποκαλυπτήρια του αγάλματος

---

[136] Γαβρά Ε.(2006), "Η Διαχείριση του Πολιτιστικού και Οικιστικού Αποθέματος στη Ν.Α. Ευρώπη, στο πλαίσιο των Πολιτικών Χωρικής Ανάπτυξης: Η Περίπτωση της Ρουμανίας".

[137] D. Light & C. Young, 2011.

[138] Άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι τα αγάλματα των κομμουνιστικών μορφών που βρίσκονταν τοποθετημένα στη Ρουμανική επικράτεια δεν αποκαθηλώθηκαν από τους αρχηγούς της επανάστασης αλλά από τα πλήθη. Ο λόγος βρίσκεται στο ότι οι αρχηγοί της επανάστασης προέρχονταν και οι ίδιοι τους από το κομμουνιστικό κόμμα και δεν θα μπορούσαν να κατεδαφίσουν ένα άγαλμα ομοϊδεάτη τους. (Cioană, I., "When Monuments Have a Break", Plotki, http://www.plotki.net/).

του Groza στο Βουκουρέστι έγιναν στις 6 Μαρτίου του 1971 στην 26η επέτειο της δημιουργίας της πρώτης κυβέρνησης. Είναι φιλοτεχνημένο από τον γλύπτη της Transylvania Romul Ladea (1901-1970), με διαστάσεις 4,25m πλάτος και 2,8m ύψος. Το άγαλμα σε αντίθεση με αυτό του Lenin, δε βρισκόταν στο κέντρο της πόλης, αλλά 2 χιλιόμετρα μακριά, σε μια μικρή προάστια πλατεία στη Σχολή Ιατρικής και Φαρμακευτικής και κοσμούσε μια λεωφόρο που έφερε το όνομά του από το 1985.

Το άγαλμα του Groza όπως και του Lenin παρέμειναν όρθια μέχρι τον Μάρτιο του 1990. Τον Φεβρουάριο του 1990 τα πλήθη μαζεύτηκαν μπροστά από το άγαλμα του Λένιν κραυγάζοντας για την καταστροφή του. Η αποκαθήλωση των αγαλμάτων ωστόσο δεν έγινε από τη κυβέρνηση αλλά από έναν χειριστή γερανού, τον Gheorghe Gavrilescu, ο οποίος ήταν ενάντιος στο Κομμουνιστικό Κόμμα. Ο ίδιος χειριστής αποκαθήλωσε μετέπειτα και το άγαλμα του Groza[139]. Τα δύο αυτά αγάλματα μεταφέρθηκαν στο Palatul Mogoşoaia (Mogoşoaia Palace), τοποθετήθηκαν πάνω στο χώμα με τις πλάτες τους, πίσω από έναν τοίχο, με το κεφάλι του ενός να αγγίζει το κεφάλι του άλλου. Η ύπαρξη αυτών των μνημείων τράβηξε το τουριστικό ενδιαφέρον, κάτι που είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας συνεχούς ροής τουριστών με σκοπό να βγάλουν φωτογραφίες επάνω στα αγάλματα (κυρίως του Λένιν, ο Groza δεν υπήρξε τόσο γνωστός)[140].

Η κακομεταχείριση των αγαλμάτων και οι βανδαλισμοί από επιτήδειους που προσπάθησαν να αποσπάσουν κομμάτια τους με σκοπό το κέρδος, οδήγησαν στην οριστική απόφαση της κυβέρνησης να τα απομακρύνει το καλοκαίρι του 2010 και να τα αποθηκεύσει. Η τοποθεσία τους σήμερα παραμένει άγνωστη, ωστόσο υπάρχουν φήμες πως η ρουμανική κυβέρνηση θα ακολουθήσει το παράδειγμα άλλων χωρών και θα "επαναπροβάλλει" τα αγάλματα, ίσως με τη δημιουργία ενός θεματικού πάρκου.

Ένα τέτοιο παράδειγμα εκμετάλλευσης της κομμουνιστικής κληρονομιάς αποτυπώνεται με τον καλύτερο τρόπο στην περίπτωση της Ουγγαρίας, με την ύπαρξη των μνημείων των Lenin και Marx στην είσοδο του Ουγγρικού Πάρκου, Memento Park. Αυτή η τακτική επιχειρηματικής εκμετάλλευσης των αγαλμάτων της

---

[139] Ο Dr Petru Groza δεν υπήρξε μέλος του κομμουνιστικού κόμματος απλά συνδεόταν ιδεολογικά με το κόμμα. Παρόλα αυτά είχε την ίδια αντιμετώπιση με τον Stalin (Light, D. και Craig Young, (2011), "Socialist statuary as post – socialist hybrids: following the statues of Dr Petru Groza in Romania", Journal of Historical Geography).

[140] D. Light & C. Young, 2011.

κομμουνιστικής Ουγγαρίας –σε αντιπαραβολή με την στάση της Ρουμανίας, η οποία ακολούθησε μια τακτική αποκαθήλωσης, καταστροφής και εγκατάλειψης των μνημείων της ιστορίας του κομμουνισμού της – ανέδειξε την Ουγγαρία ως μια χώρα πρόθυμη να θέσει ως στόχο την εμπορευματοποίηση της κομμουνιστικής της κληρονομιάς. Να σημειωθεί πως η Ουγγρική κυβέρνηση αποφάσισε τη δημιουργία του Πάρκου σε ελάχιστο χρονικό διάστημα από την απομάκρυνση των Ρωσικών στρατευμάτων από τη χώρα.

4.1 ΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΣΥΜΒΟΛΑ ΤΗΣ ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ

Η πλειοψηφία των μουσείων βρίσκεται στην πρωτεύουσα της Ρουμανίας, το Βουκουρέστι, στην οποία λειτουργούν πάνω από 37 διαφορετικά μουσεία όπως επίσης πολυάριθμα πάρκα, μνημεία, αγάλματα και σημεία τουριστικού ενδιαφέροντος. Ενδεικτικά αναφέρονται τα εξής: Εθνικό Μουσείο Τέχνης (Muzeul Naţional de Artă), Εθνικό Μουσείο Γεωλογίας (Muzeul Naţional de Geologie), Εθνικό Μουσείο Ιστορίας των Ρουμάνων (Muzeul Naţional de Istorie al României), Εθνικό Στρατιωτικό Μουσείο, Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, Εθνικό Μουσείο George Enescu (Muzeul Naţional George Enescu) , Εθνικό Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Grigore Antipa (Muzeul Naţional de Istorie Naturală) , Μουσείο του Ρουμάνου Αγρότη (Muzeul Ţăranului Român) κ.α.[141]

4.1.1 Το σπίτι του λαού

Μια τέτοια προσπάθεια άρνησης του κομμουνιστικού παρελθόντος είναι προφανής στην παρουσίαση του παλατιού του Λαού ή παλάτι της Βουλής (Palatul Parlamentului) στους τουρίστες. Οι ξεναγοί αποφεύγουν να αναφερθούν στην ιστορία του παλατιού και τον ρόλο του Τσαουσέσκου στη κατασκευή του. Αντίθετα δίνουν ιδιαίτερη έμφαση σε άλλα θέματα όπως για παράδειγμα το μέγεθος, τις διαστάσεις του, την αρχιτεκτονική του που παραπέμπει στην παράδοση της Ρουμανίας και της Δυτικής Ευρώπης κ.τ.λ. Η ξενάγηση περνάει από τα μεγαλύτερα και τα πιο βαριά διακοσμημένα δωμάτια του παλατιού και δεν παραλείπεται να γίνει αναφορά στο γεγονός ότι χτίστηκε από τον Ρουμανικό λαό με εγχώρια υλικά[142]. Με αυτόν τον

[141] Λέτσιου Σ., Ethnologhia on-line.
[142] D. Light. (2000).

τρόπο το παλάτι του λαού παρουσιάζεται ως το κέντρο της μετακομμουνιστικής Ρουμανίας και το κέντρο ενός δημοκρατικού κοινοβουλίου.

Το παλάτι της Βουλής γνωστό και ως παλάτι του Λαού ή παλάτι του Τσαουσέσκου, κτισμένο στο Βουκουρέστι της Ρουμανίας, σε έναν λόφο της πρωτεύουσας κοντά στη πλατεία Ουνίρι (Unirii) άρχισε να χτίζεται το 1984 υπό το κομμουνιστικό καθεστώς του Νικολάε Τσαουσέσκου (1918-1989) και της γυναίκας του Ελένα (1916-1989) με σκοπό, τυπικά τουλάχιστον, να στεγάσει τις εργασίες της κεντρικής επιτροπής του κομμουνιστικού κόμματος της Ρουμανίας, το γραφείο του προέδρου καθώς και διάφορα υπουργεία και κρατικές υπηρεσίες , ουσιαστικά όμως η απόφαση του Τσαουσέσκου πάρθηκε με γνώμονα την ανάγκη έκφρασης της δύναμής του. Η επιθυμία του για υστεροφημία μέσα από ένα κτίριο – σύμβολο, ανεξίτηλο στο χρόνο, το οποίο θα σηματοδοτούσε τη δημιουργία ενός νέου έθνους και θα επιδείκνυε σε κάθε παρατηρητή του τη δύναμη της εξουσίας ενός μεγάλου ηγέτη. Όπως λέγεται, το παλάτι το εμπνεύστηκε ο Τσαουσέσκου ύστερα από μια επίσκεψη στη Βόρεια Κορέα, όπου η επιβλητική μεγαλοπρέπεια των εκεί κυβερνητικών κτιρίων του δημιούργησε δέος.

Η σχεδίαση του οικοδομήματος σε ψευδονεοκλασικό ρυθμό ανατέθηκε από τον Τσαουσέσκου σε μία νεαρή και άγνωστη αρχιτέκτονα, την Άνκα Πετρέσκου (Anca Petrescu), η οποία μαζί με τον Τσαουσέσκου είχε τη βασική επίβλεψη. Στην κατασκευή ωστόσο χρησιμοποιήθηκαν πάνω από 700 αρχιτέκτονες. Για το νέο κολοσσιαίο κυβερνητικό κέντρο χρειάστηκε να κατεδαφιστεί το ¼ της παλιάς πόλης, δηλαδή περίπου 40.000 σπίτια εκκλησίες και συναγωγές, απελευθερώνοντας μία έκταση πέντε τετραγωνικών χιλιομέτρων χωρίς να ερωτηθεί κανείς και χωρίς περιθώριο ένστασης[143]. Μέχρι την ανατροπή του Τσαουσέσκου από την εξουσία το μόνο που παρέμενε προς ολοκλήρωση ήταν η στέγη. Για την κατασκευή του οι εργάτες χρειάστηκε να δουλεύουν σε κυκλικές δωδεκάωρες βάρδιες χωρίς διάλειμμα, πολλοί από τους οποίους πέθαναν λόγω των κακουχιών ενώ άλλοι αυτοκτόνησαν. Η διαδικασία οικοδόμησης κράτησε 5 χρόνια (1984-1989).[144] Στο πέμπτο έτος οι εργασίες σταμάτησαν εξαιτίας της κατάρρευσης του κομμουνιστικού καθεστώτος

[143] "Ceauşescu and the Securitate" Deletant D. 1995.
[144] Πηγή: https://books.google.gr/books?id=kof7CwAAQBAJ&pg=PA4&dq=From+Socialist+to+Post-Socialist+Cities:+Cultural+Politics+of+Architecture+...&hl=el&sa=X&ved=0ahUKEwiS6-

Το Παλάτι του Λαού, όπως σήμερα λέγεται, είχε ύψος 86 μέτρα και επιφάνεια 340.000 τετραγωνικά μέτρα, 14 ορόφους με 3.200 δωμάτια, 60 διαδρόμους, 60 αίθουσες υποδοχής και 20 μέτρα κάτω από τη γη ένα τεράστιο πυρηνικό καταφύγιο. Είναι φτιαγμένο από μάρμαρο, 3.500 τόνους κρύσταλλο και 900.000 τόνους ξύλο.[145] Αυτό που πραγματικά προκαλεί εντύπωση είναι ότι το Παλάτι του λαού είναι το δεύτερο μεγαλύτερο κτίριο στον κόσμο μετά από το Πεντάγωνο και είναι ορατό και από το διάσημα! Το κόστος της ολοκλήρωσης του οικοδομήματος ανήλθε στο 30% του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος της Ρουμανίας, γεγονός που είχε σαν κατάληξη τη βύθιση της χώρας σε τεράστια χρέη. Ο Τσαουσέσκου επιχειρώντας με μια σειρά δανεισμών την ολοκλήρωση του μεγαλόπνοου σχεδίου του, οδήγησε την οικονομία της χώρας στην κατάρρευση με τη μεγαλύτερη μερίδα του πληθυσμού να ζει κάτω από τα όρια της φτώχιας. Το γεγονός αυτό συντέλεσε και στην όξυνση του ήδη υπάρχοντος κλίματος δυσαρέσκειας απέναντι στο πρόσωπό του και οδήγησε τελικά στην πτώση του πολιτικού του οικοδομήματος και στην εκτέλεση του το 1989.

Μετά την πτώση και την εκτέλεση του Τσαουσέσκου, το παλάτι του λαού έγινε αντικείμενο έντονων αντιπαραθέσεων. Μάλιστα η συζήτηση για τη κατεδάφιση του ήταν ένα συχνό φαινόμενο. Τελικά η Ρουμανική Εθνοσυνέλευση αποφάσισε να μεταφέρει τις εργασίες της σε ένα μέρος του κτηρίου, το οποίο έχει πλέον μετονομαστεί σε παλάτι της Βουλής. Ωστόσο το κτήριο έχει και άλλες δυνατότητες επέκτασης. Σήμερα φιλοξενεί το μουσείο σύγχρονης τέχνης όπως επίσης και το μουσείο Ολοκληρωτισμού και Σοσιαλιστικού Ρεαλισμού από το 2004. Η μεγάλη έκταση εντός του κτηρίου ενέχει τεράστιες δυνατότητες για μεγάλες εκθέσεις και γεγονότα, κάτι που προσελκύει το ενδιαφέρον Ευρωπαίων αλλά και Διεθνών επενδυτών και οργανωτών εκδηλώσεων.

Τα πλάνα για την ανακατασκευή του παλατιού φημολογείται ότι περιλαμβάνουν την λειτουργία του παλατιού σαν εμπορικό κέντρο ή σαν κέντρο ψυχαγωγίας. Η εφαρμογή της ιδέας αυτής μπορεί να θεωρηθεί λίγο άκομψη καθώς μας οδηγεί σε έναν οξύμωρο συλλογισμό. Πώς δηλαδή ένα παλάτι, όπως το παλάτι του Λαού, που σηματοδοτεί την περίοδο του κομμουνισμού στην Ρουμανία και πρεσβεύει τις αρχές της κομμουνιστικής θεώρησης, μπορεί εν συνεχεία να μετατραπεί

---

z32s3MAhULFSwKHUPYA0MQ6AEIGjAA#v=onepage&q=From%20Socialist%20to%20Post-Socialist%20Cities%3A%20Cultural%20Politics%20of%20Architecture%20...&f=false

σε ένα καπιταλιστικό οικοδόμημα; Η αλλαγή αυτή ωστόσο παρά το οξύμωρο του θέματος μπορεί να αποφέρει χρηματικά οφέλη στην οικονομία της χώρας ενώ ταυτόχρονα θα μπορούσε να αξιοποιηθεί ένας ανεκμετάλλευτος χώρος.

Η ύπαρξη αντιπαραθέσεων σχετικά με το θέμα του παλατιού του Λαού καθυστερεί την όποια κατάληξη, καθώς ένα μεγάλο ποσοστό υποστηρίζει πως το κτίριο θα έπρεπε να παραμείνει άδειο προς ένδειξη σεβασμού για αυτούς που εξακολουθούν να το βλέπουν ως ένα ιστορικό μνημείο. Ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα, το παλάτι εξακολουθεί να αποτελεί πόλο έλξης για πολύ κόσμο. Χρησιμοποιείται για εκδηλώσεις όπως γάμους, χορούς, fashion shows, φωτογραφίσεις και γυρίσματα ταινιών. Το ποια θα είναι η κατάληξη του κτιρίου αναμένεται να φανεί.

4.1.2 Ο πρίγκιπας Vlad Ţepeş

Η διάσταση της "εξωτικοποίησης" της Ρουμανικής κληρονομιάς αναδεικνύεται και μέσα από τον μύθο του "Κόμη Δράκουλα" - για το Δυτικό τουρίστα- ή αλλιώς πρίγκιπα Vlad - για τη Ρουμανική κοινωνία.[146]

Ο πρίγκιπας Vlad Ţepes πριν τη κομμουνιστική περίοδο πρωτοεμφανίζεται στη περιοχή της Βλαχίας (Walachia) ως ένας εξαιρετικός πρίγκιπας που έχτισε το φρούριο Ποενάρι (Poenari fortress) και το μοναστήρι του Σνάγκοβ (Snagov monastry). Οι ιστορικές πηγές, ιδιαίτερα στις περιοχές που έκανε αγαθοεργίες, τον αναφέρουν ως έναν δίκαιο και δυνατό αρχηγό, ο οποίος επανέφερε την τάξη στην χώρα του και διαφύλαξε την ανεξαρτησία της από τις Οθωμανικές επιθέσεις. Μάλιστα ο Vlad Ţepes υπήρξε πηγή έμπνευσης για καλλιτέχνες, συγγραφείς και ποιητές.

Ο πρίγκιπας Vlad δοξάστηκε στη Ρουμανία και κατά τη διάρκεια της κομμουνιστικής περιόδου (1947-1989). Το γεγονός ότι δεν περικλείεται όλη η κομμουνιστική περίοδος είναι γιατί αρχικά το Ρουμανικό έθνος υπήρξε άμεσα συνδεδεμένο με το Σοβιετικό Μοντέλο, την πολιτική του οποίου ακολουθούσε πιστά. Μια τέτοια πολιτική ενθάρρυνε την εξύμνηση αρχηγών και όχι βασιλιάδων. Η

[146] Στα μάτια του Δυτικού τουρίστα ο "κόμη Δράκουλας" ταυτίζεται με τον Ceauşescu,ενώ αντίθετα για το Ρουμανικό έθνος η ιστορία του Vlad Ţepeş αποτελεί ην ιστορία ενός ήρωα, κομμάτι της εθνικής του κληρονομιάς. Μια άποψη που δεν απέχει πολύ από τη πραγματικότητα καθώς και οι δύο εφάρμοσαν ένα είδος "ακραίας εξωτερικής πολιτικής".(Light, D., "The Status of Vlad Ţepeş in Communist Romania: A Reassessment").

κορύφωση δε της δημοτικότητας του από την ηγεσία της Ρουμανίας πραγματοποιήθηκε μέσω του Τσαουσέσκου. Ο Τσαουσέσκου θεωρούσε τον εαυτό του κατά κάποιο τρόπο απόγονο του πρίγκιπα Vlad και αυτός ήταν και ο λόγος που τον θαύμαζε. Μάλιστα αναφέρεται πως τη συγκεκριμένη περίοδο έφερε τον τίτλο του εθνικού ήρωα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η οργάνωση αναμνηστικών τελετών στην 500η επέτειο του θανάτου του Ţepes, η οποία περιελάμβανε βιβλία, έργα τέχνης, άρθρα και μια ομιλία από τον ίδιο τον πρώην γενικό γραμματέα του Κομμουνιστικού Κόμματος και όλα είχαν ως στόχο την εξύμνηση της μνήμης του Ţepes.[147]

Στη πραγματικότητα ωστόσο οι βιαιότητες και το πραγματικό πρόσωπο του Vlad Ţepes ή αλλιώς "παλουκωτή" - εξαιτίας της συνήθειας του να καρφώνει σε ξύλινα παλούκια τους Οθωμανούς αιχμαλώτους του[148] - δεν άργησε να καταγραφεί στην ιστορία. Η φήμη αυτής της εξαιρετικής βιαιότητας περιγράφεται με έντονο τρόπο στο βιβλίο "In Search of Dracula" (Αναζητώντας το Δράκουλα) του Raymondv Mc Nally και του Radu Florescu, το οποίο εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1972. Τα ιδιαίτερα αυξημένα ποσοστά πωλήσεων του βιβλίου φανέρωσαν και την επιρροή του Vlad του παλουκωτή (the Impaler) τόσο στη Ρουμανία όσο και στον υπόλοιπο κόσμο.[149]

Ο μύθος του Vlad the Impaller ή του Dracula γίνεται πηγή έμπνευσης πολλών συγγραφέων και τελικά γίνεται ευρέως γνωστός στον Δυτικό κόσμο μέσω του μύθου του "Κόμη του Δράκουλα" που δημιουργήθηκε από το ομότιτλο μυθιστόρημα του Ιρλανδού συγγραφέα Bram Stoker (1987), το οποίο βασίζεται στη ζωή και το έργο του πρίγκιπα Vlad του τρίτου, στην περιοχή της Βλαχίας. Η ιστορία του Δράκουλα υπήρξε ιδιαίτερα δημοφιλής το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα. Περισσότερες από 200 ταινίες εμφανίστηκαν, οι οποίες παρουσιάζουν τον Κόμη Δράκουλα με πολλά διαφορετικά προφίλ πάντα σύμφωνα με τη θεματολογία των βρικολάκων. Πάνω από

---

[147] Ιστορικοί του Κομμουνισμού δίνουν έμφαση στον πολιτικό στόχο του Vlad να διατηρήσει τη τάξη και να υπερασπιστεί τη χώρα του από τις εξωτερικές απειλές. Εμφανίζεται ως ένας ηγέτης κινητοποιημένος όσον αφορά το δημόσιο καθήκον του προς τη χώρα, το ίδιο καθήκον που αισθάνονται και τα μέλη του Κομμουνιστικού Κόμματος.(Light, D., "The Statue of Vlad Ţepeş in Communist Romania: A Reassesssment").

[148] Λέτσιου Σ. Ethnologia on-line

[149] Το βιβλίο "In Search of Dracula" των Raymondv Mc Nally και Radu Florescu υπήρξε αρκετά σκληρό όσον αφορά το πορτρέτο του Vlad ως έναν απόλυτο τύραννο, φτάνοντας στο σημείο να τον κατηγορήσει για βαμπιρισμό, κάτι που τελικά ενίσχυσε την ιστορία και την παράδοση του Ţepeş της Τρανσυλβάνιας.

1000 μυθιστορήματα γράφτηκαν, όπως επίσης και μια σειρά παιδικών ταινιών και τηλεοπτικών προγραμμάτων. Όλα τα παραπάνω έχουν ως σημείο αναφοράς τον μύθο της Τρανσυλβανίας που τελικά έγινε συνώνυμο με τους Βρικόλακες.

Η Ρουμανική κυβέρνηση προσπάθησε αρχικά να αποφύγει την προβολή της χώρας στο εξωτερικό μέσω της σύνδεσης της με τον μύθο του Δράκουλα.[150] Ωστόσο το 2000 ανέλαβε η ίδια επιχειρηματικές πρωτοβουλίες για την εκμετάλλευση του μύθου. Το πρώτο βήμα αυτού του σχεδίου αφορούσε τη δημιουργία ενός θεματικού πάρκου στη Sighişoara της Ρουμανίας, την πόλη που γεννήθηκε ο πρίγκιπας. Το πάρκο θα κάλυπτε μια έκταση 460 εκταρίων και το κόστος υπολογίστηκε ότι θα ανερχόταν στα 40.000.000 ευρώ.

Η προσπάθεια εκμετάλλευσης της ιστορίας του πρίγκιπα Vlad και της δημιουργίας του θεματικού πάρκου έφτασε σε αδιέξοδο εξαιτίας των αντιδράσεων στο εσωτερικό του κράτους. Οι αντιδράσεις ξεκίνησαν από την Ρουμανική Ορθόδοξη εκκλησία και επεκτάθηκαν στους κατοίκους της περιοχής, γεγονός που φανερώνει και την επιρροή της εκκλησίας στον Ρουμανικό λαό. Αντιδράσεις υπήρξαν επίσης και από την UNESCO και την Greenpeace, λόγω των ισχυρισμών ότι το θεματικό πάρκο θα κατέστρεφε το αιωνόβιο πάρκο της περιοχής. Ιδιαίτερη εντύπωση ωστόσο προκάλεσε η αντίδραση και του πρίγκιπα Καρόλου της Ουαλίας, ο οποίος ισχυρίστηκε πως το πάρκο θα έκανε κακό στην εικόνα της χώρας, αν και η πραγματική αιτία αυτής της εναντίωσης μπορεί εύκολα να γίνει αντιληπτή αν σκεφτεί κανείς ότι το πάρκο θα χλεύαζε έναν ομότιτλο του.

Μια τελευταία προσπάθεια έγινε με την προώθηση του ίδιου σχεδίου αυτή τη φορά στο Βουκουρέστι αλλά για ακόμη μια φορά η εκκλησία εναντιώθηκε και τελικά το σχέδιο εγκαταλείφθηκε. Η διάσταση της "Εξωτικοποίησης" της Ρουμανικής κληρονομιάς αναδεικνύεται μέσα από αυτόν τον μύθο του "Κόμη Δράκουλα", στον οποίο ένας πρίγκιπας εμφανίζεται ως το απόλυτο κακό. Το κάστρο Bran της Τρανσυλβανίας προβάλλεται τουριστικά ως το κάστρο του Δράκουλα.

[150] Το 2002 η Ρουμανία αρνείται στα κινηματογραφικά στούντιο της Universal την αγορά των δικαιωμάτων της ιστορίας του Κόμη Δράκουλα. (Huggler, J., "Dracula-land Theme Park Bites the Dust", The Independent ,29 Ιουνίου 2002 <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/draculaland-theme-park-bites-the-dust-646699.html>.)

4.1.3 Το Εθνικό Μουσείο Ιστορίας

Το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο άνοιξε το 1972 με πρωτοβουλία του Τσαουσέσκου, γεγονός που οδήγησε αναπόφευκτα στη προσπάθεια δοξασμού του Τσαουσέσκου στους χώρους του μουσείου, μέσα από μια μόνιμη έκθεση η οποία εγκαινιάστηκε το 1978. Η έκθεση αυτή περιείχε μια συλλογή 20.000 δώρων που έγιναν στον Τσαουσέσκου και στην γυναίκα του, Έλενα, ως ένδειξη αφοσίωσης, πίστης και σεβασμού στα πρόσωπά τους, όπως επίσης και ως απόδειξη των φιλικών σχέσεων της Ρουμανίας με τα υπόλοιπα κράτη.

Μετά τη πτώση του Κομμουνιστικού κόμματος και την εκτέλεση του Τσαουσέσκου και της γυναίκας του, το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο σφράγισε αμέσως τις εκθέσεις που είχαν να κάνουν με τον πρώην απολυταρχικό καθεστώς δίνοντας παράλληλα έμφαση στην προκομμουνιστική ιστορία και την προβολή της.

Το μουσείο στεγάζεται σε ένα ιστορικό κτήριο μνημείο, γνωστό ως : "Palace of the Post" το οποίο χτίστηκε τη περίοδο 1894-1899 υπό τον αρχιτέκτονα Al Savulescu (1847-1902) και η πηγή έμπνευσης του οποίου ήταν το "The Palace of Federal Post" στη Γενεύη. Φιλοξενεί περισσότερα από 650.000 εκθέματα, ένας αριθμός που συνεχίζει να αυξάνεται. Το μουσείο σήμερα δέχεται περίπου 22.000 επισκέπτες το χρόνο, οι περισσότεροι εκ των οποίων προέρχονται από άλλες χώρες πέραν της Ρουμανίας.[151]

Είναι εμφανές ότι το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο είναι απρόθυμο να αναφερθεί στο ρουμανικό κομμουνιστικό παρελθόν, υιοθετώντας στρατηγικές καθυστέρησης της ανάδειξής του. Για την ακρίβεια η Ρουμανική ηγεσία υποστηρίζει πως για να γίνει μια εμπεριστατωμένη και αντικειμενική μελέτη πάνω στην ιστορία του κομμουνισμού, με σκοπό να αξιοποιηθεί στη συνέχεια ως στοιχείο της Ρουμανικής κληρονομιάς, θα πρέπει να περάσει ακόμα αρκετός χρόνος και να βρεθεί ένας καταλληλότερος χώρος για την προβολή του[152].

---

[152] D. Light, "Unwanted Past: contemporary tourism".

4.1.4 Μουσείο της Κομμουνιστικής Εικονογραφίας

Η δυσκολία της Ρουμανίας να διαχειριστεί το κομμουνιστικό της παρελθόν απεικονίζεται με τον πιο χαρακτηριστικό τρόπο σε αυτό ακριβώς το μουσείο. Θα περίμενε κανείς πως μια χώρα με τόσο έντονο και μακρό κομμουνιστικό παρελθόν θα οργάνωνε την εμπορευματοποίηση της κληρονομιάς της μέσα από την λειτουργία ενός κομμουνιστικού μουσείου. Όπως αναφέρθηκε όμως και νωρίτερα η Ρουμανία εφάρμοσε μια πολιτική απόκρυψης παρά προώθησης της κομμουνιστικής της ιστορίας.

Τα σαράντα χρόνια κομμουνισμού στην Ρουμανία καταλαμβάνουν μόλις την έκταση δύο δωματίων στο υπόγειο ενός άλλου μουσείου, στο επιβλητικό κτήριο του Μουσείου του Ρουμάνου αγρότη, "Muzeul Ţăranului Român". Το μουσείο αυτό (του Ρουμάνου Αγρότη) στην διάρκεια της κομμουνιστικής περιόδου λειτούργησε ως το μουσείο του κομμουνιστικού κόμματος της χώρας, αλλά καταστράφηκε λόγω εξεγέρσεων το 1990.[153]

Η μάλλον ειρωνική προβολή στους χώρους των δύο δωματίων της ιστορίας του κομμουνισμού περιλαμβάνει μια συλλογή προτομών της κομμουνιστικής περιόδου, συμπεριλαμβανομένης μιας προτομής του Λένιν, πίνακες και διάφορα αναμνηστικά όπως για παράδειγμα πρωτοσέλιδα του τύπου της εποχής (στα περισσότερα εξώφυλλα υπάρχουν φωτογραφίες του Στάλιν και του Λένιν), φωτογραφίες των Στάλιν, Λένιν και ελάχιστες του Τσαουσέσκου. Στο κέντρο του δωματίου βρίσκεται τοποθετημένο πάνω σε ένα κόκκινο χαλί, ένα μεγάλο βάζο κινέζικης πορσελάνης.[154]

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον στο χώρο παρουσιάζει η ύπαρξη αφιερωμάτων και λουλουδιών στη φωτογραφία του Στάλιν ως ένδειξης νοσταλγίας του παρελθόντος.

---

[153]http://www.tourism-bucharest.com/bucharest-attractions/museums-and-galleries-in-bucharest/museum-of-the-romanian-peasant.html.
[154] Πηγή: Λέτσιου Σ., ethnologhia on-line.

4.1.5 The Peasant Revolt

Η μετακίνηση μνημείων που αναφέρονταν στο κομμουνιστικό παρελθόν ήταν ένα γεγονός που συνέβη πολύ αργότερα από το γενικευμένο αντικομουνιστικό κλίμα που οδήγησε τελικά στην εξέγερση του Ρουμανικού λαού το 1989 και στην οριστική κατάρρευση του ολοκληρωτικού καθεστώτος του Τσαουσέσκου[155]. Συγκεκριμένα το 2004, το μνημείο Peasant Revolt του 1907 και ύψους 15 μέτρων, το οποίο βρισκόταν τοποθετημένο κοντά στη Piaţa Obor, κατασκευασμένο από τον γλύπτη Naucu Corsescu και αναστηλωμένο το 1972 απομακρύνθηκε το 2004 και αποθηκεύτηκε. Το μνημείο αποτέλεσε σημείο – σύμβολο για 32 ολόκληρα χρόνια.

Οι φήμες λένε πως ο δήμαρχος της πόλης αποφάσισε να χτίσει ένα νέο άγαλμα αντικαθιστώντας το παλιό εξαιτίας της δυσαρέσκειας που του προκαλούσε το μνημείο «Ξεσηκωμός των χωρικών». Η δυσαρέσκεια αυτή πήγαζε από όλα αυτά που συμβόλιζε το μνημείο και όχι προφανώς από το μνημείο αυτό καθ' αυτό.

Το μνημείο αναφέρεται στον Ρουμάνο χωρικό, ο οποίος συμβολίζει την επανάσταση που έγινε στην Μολδαβία τον Μάρτιο του 1907 μεταξύ των χωρικών και τον διοικούντων. Η επανάσταση ενάντια στις άθλιες συνθήκες εργασίας των χωρικών γρήγορα επεκτάθηκε σε όλη την έκταση της Μολδαβίας με πολλές ιδιοκτησίες αγροτών να καταστρέφονται, σε συνδυασμό με τον τραυματισμό ή το θάνατο πολλών χωρικών ή διαχειριστών εκτάσεων. Η συντηρητική κυβέρνηση δεν μπόρεσε να διαχειριστεί την κατάσταση και παραιτήθηκε, δίνοντας τη θέση της στην νεοφιλελεύθερη κυβέρνηση. Στις 18 Μαρτίου κηρύχτηκε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης, την οποία ακολούθησε μια γενική επιστράτευση μέχρι την 29η Μαρτίου. Ο βασιλιάς Κάρολος διέταξε την πλήρη καταστροφή των αρχείων που αφορούσαν την κατάληξη αυτής της εξέγερσης δηλαδή το θάνατο πολλών χωρικών, έτσι ώστε η νεοφιλελεύθερη κυβέρνηση να μη θεωρηθεί υπεύθυνη από μία επόμενη συντηρητική κυβέρνηση.

Να σημειωθεί επίσης ότι η ιστορία αυτή αποτέλεσε το θέμα για τη συγγραφή πολλών βιβλίων, ένα από τα οποία υπήρξε ένα από τα καλύτερα συγγράμματα της μεσοπολεμικής περιόδου με τίτλο "Răscoala: the Last Peasant's Revolt" του Liviu

[155] Cioană, I., "When Monuments Have a Break"2006.

Rebreanu , το οποίο εκδόθηκε το 1932.[156] Παράλληλα αποτέλεσε και πηγή έμπνευσης για τη δημιουργία πίνακα από τον ζωγράφο Octav Băncilă καθώς και ενός αγάλματος αφιερωμένο σε όλους τους Peasants που έχασαν τη ζωή τους στους αγώνες. Το άγαλμα αυτό μπορεί ακόμα κανείς να το δει στη πόλη Piteşti.

Το άγαλμα του Peasant Revolt εξακολουθεί να παραμένει μέχρι και σήμερα στην αποθήκη της διοίκησης δημόσιας ιδιοκτησίας, αν και υπάρχουν συζητήσεις για τη μεταφορά του στο μελλοντικό πάρκο ολοκληρωτισμού[157].

4.1.6 Το πάρκο «Κάρολος» (νυν Ελευθερίας)

Το πάρκο «Κάρολος» στην Ρουμανία, αποτελεί έναν προορισμό που αναγράφεται στους τουριστικούς οδηγούς χωρίς όμως κάποια ιδιαίτερη προβολή. Συχνά μάλιστα αναφέρεται από πολλούς ως ένα πάρκο ξεχασμένο[158], αν και βρίσκεται στο κέντρο της πόλης. Το όνομα του προέρχεται από τον Βασιλιά Κάρολο τον 1ο της Ρουμανίας και αποτελεί έναν γαλλικό κήπο, που βρίσκεται στο βόρειο-κεντρικό τμήμα του Βουκουρεστίου. Κατά τη περίοδο του κομμουνιστικού καθεστώτος ονομαζόταν Πάρκο ελευθερίας (Parcul Libertăţii).

Το πάρκο σχεδιάστηκε από τον Γάλλο σχεδιαστή εξωτερικών χώρων Eduard Redont το 1900 στον λόφο Filaret υπό την επίβλεψη του Constantin Istrati, ο οποίος ήταν ο πρόεδρος της Ρουμανικής ακαδημίας. Εγκαινιάστηκε το 1906 στη 40η επέτειο της ανάληψης του θρόνου από τον βασιλιά Κάρολο τον 1ο. Αρχικά σχεδιασμένο να φιλοξενήσει διάφορα γεγονότα όπως εκθέσεις, σε έναν χώρο 36.000 τετραγωνικών μέτρων συμπεριλαμβανομένων 20.000 τετραγωνικών μέτρων της λίμνης Φιλαρέτης, η οποία βρίσκεται στο κέντρο του. Το πάρκο φιλοξένησε το 1906 εκθέσεις του Βουκουρεστίου και περιελάμβανε πολλά κτίρια από τα οποία μόνο το Τεχνικό μουσείο και η ανοιχτή Ρουμανική Αρένα παρέμειναν σε λειτουργία.[159]

Μέσα στο πάρκο βρίσκονται διάφορα μνημεία όπως αυτό του αγνώστου στρατιώτη, καθώς και ένα μαυσωλείο όπου είχαν ενταφιαστεί σημαντικοί ηγέτες του κομμουνιστικού καθεστώτος μέχρι την επανάσταση του 1989. Το πάρκο υπέστη

[156] http://www.historytoday.com/markus-bauer/rascoala-last-peasants-revolt
[157] Cioană (2006).
[158] http://www.inyourpocket.com/romania/bucharest/sightseeing/parksgardens/Carol-Park_14783v
[159] http:// http://surprising-romania.blogspot.gr/2010/06/carol-park-bucharest.html

σημαντικές αλλαγές κατά την διάρκεια του κομμουνιστικού καθεστώτος, μια από αυτές αποτελεί την αλλαγή του ονόματος σε Liberty Park (Parcul Libertăţii).[160]

4.1.7 Η Γέφυρα του Τραϊανού

Στην αρχή του κεφαλαίου έγινε αναφορά στην προσπάθεια του Τσαουσέσκου να αναδείξει τις Ρωμαϊκές –Δακικές ρίζες του Ρουμανικού έθνους. Η προσπάθεια αυτή απεικονίζεται στα μουσεία και στα βιβλία ιστορίας εκείνης της περιόδου. Μάλιστα τα βιβλία της ιστορίας ξαναγράφτηκαν για αυτόν ακριβώς τον λόγο, για να περιγράψουν δηλαδή την ρωμαϊκή – δακική συνέχεια. Ένα τέτοιο μνημείο σύμβολο αποτελεί η Γέφυρα του Τραϊανού. Η οποία αποδεικνύει σύμφωνα με τον Τσαουσέσκου, αλλά και τη πλειοψηφία του Ρουμανικού έθνους, τις ρωμαϊκές τους ρίζες.

Η Γέφυρα του Τραϊανού νοτιοδυτικά της Ρουμανίας στο Drobeta Turnu Severin, υπήρξε μια τεράστια γέφυρα κατά μήκος του ποταμού Danube, απαραίτητη στην στρατιωτική εκστρατεία του Τραϊανού στην περιοχή των Δάκων και χρησιμοποιήθηκε στη συνέχεια για να ενώσει την νέοπροσαρτημένη περιοχή με την υπόλοιπη αυτοκρατορία. Σήμερα ωστόσο παραμένουν όρθια ένας στύλος και τα ερείπια μια πύλης στην Ρουμανική τράπεζα. Αν και ελάχιστα, ο συμβολισμός τους είναι έντονος καθώς ενισχύουν το αίσθημα της Ρωμαϊκής καταγωγής κατά τη διάρκεια της μετά- κομμουνιστικής περιόδου.[161]

Για την μεγάλη μερίδα πληθυσμού το μνημείο της Γέφυρας του Τραϊανού αποτελεί ένα μνημείο σύμβολο της ταυτότητας και αναπαριστά τις ρωμαϊκές και δακικές ρίζες, τη συνέχεια δηλαδή της εγκατάστασης των Ρουμάνων στην περιοχή τους (αντιπαράθεση με την Ουγγρική μειονότητα πάνω σε αυτό το ζήτημα). Η προσπάθεια του Τσαουσέσκου να ενισχύσει το αίσθημα της Εθνικής κληρονομιάς στην εκπαίδευση μαρτυρείται σε μία έρευνα που έγινε σχετικά με τη Γέφυρα του Τραϊανού[162]. Η βασικότερη πληροφορία που έδειξαν τα αποτελέσματα της έρευνας,

---

[160] http://surprising-romania.blogspot.gr/2010/06/carol-park-bucharest.html
[161] Light, D. και D. Dumbrăveanu-Andone, “Heritage and National Identity” 1997.

[162] Light, D. και D. Dumbrăveanu-Andone, “Heritage and National Identity” 1997.

πέραν από το γεγονός ότι όλοι οι ερωτηθέντες γνώριζαν γι αυτήν, ήταν πως οι περισσότεροι πίστευαν πως αποδεικνύει περίτρανα τις Ρωμαϊκές τους καταβολές.

Πέραν τούτου, η έρευνα αναφέρεται και στο γεγονός ότι η γέφυρα συμβολίζει μια καθοριστική στιγμή στην ιστορία της Ρουμανίας, για την ακρίβεια την έναρξη της ιστορίας τους, ένα σημείο αναφοράς του παρόντος με το παρελθόν. Ξεκάθαρα λοιπόν, για το Ρουμανικό έθνος η γέφυρα δηλώνει την αναφορά στις ρίζες τους και ταυτόχρονα την "μοναδικότητα" του έθνους τους. Επιπλέον το γεγονός ότι επισημαίνονται οι ρωμαϊκές ρίζες τους, δημιουργεί την ψευδαίσθηση ενός κράτους υπεροχής, το οποίο θα μπορούσε ίσως να φανεί αντάξιο ενός Ευρωπαϊκού κράτους, ενισχύοντας με τον τρόπο αυτό την επιθυμία τους για δημιουργία στενότερων δεσμών με τη Δύση. Η σύνδεση με τη Δύση, ύστερα από μια μακρά περίοδο απομόνωσης, δεν μπορεί παρά να οδηγήσει σε μια διαδικασία οικονομικής και πολιτικής ανάπτυξης. Άλλωστε και μόνο ο συμβολισμός της γέφυρας είναι ιδιαίτερης σημασίας καθώς παραπέμπει στην ένωση και στο πέρασμα από το παρελθόν στο λαμπρό μέλλον.

Παρά τη λαμπρή υποδοχή της Γέφυρας του Τραϊανού από τη πλειοψηφία του πληθυσμού, υπήρχαν και εξαιρέσεις. Οι εξαιρέσεις αυτές εκτείνονταν από τις Ουγγρικές μειοψηφίες (οι οποίοι διεκδικούν τη περιοχή) μέχρι και τους ίδιους τους Ρουμάνους οι οποίοι πίστευαν πως η γέφυρα αποτέλεσε χαρακτηριστικό δείγμα της χειραγώγησης του Τσαουσέσκου. Για πολλούς λοιπόν η γέφυρα αποτέλεσε ένα σύμβολο ενώ για άλλους απλά ένα μνημείο με αρνητικό ή αδιάφορο παρελθόν.[163]

Σήμερα η Γέφυρα του Τραϊανού παρά τη σημασία της ως εθνικό σύμβολο δεν αντιμετωπίζεται ως τέτοιο. Οι διαδικασίες συντήρησης υπολειτουργούν λόγω έλλειψης πόρων, οι οποίοι φαίνεται πως απορροφώνται από ιστορικά μνημεία με μεγαλύτερο τουριστικό ενδιαφέρον.

[163] Light, D. και D. Dumbrăveanu-Andone, "Heritage and National Identity" 1997.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ -ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όλες οι χώρες της πρώην κομμουνιστικής περιόδου ήρθαν αντιμέτωπες με μια διαδικασία συμβιβασμού και αποδοχής του παρελθόντος τους. Κάποιες από αυτές προχώρησαν με βήματα γοργά και άλλες με βήματα νωχελικά. Διάνυσαν μια περίοδο μετάβασης που απαιτούσε την συνειδητοποίηση και την αποδοχή του παρελθόντος και εν συνεχεία την απαλλαγή από αυτό. Οι χώρες ήρθαν αντιμέτωπες με τους εφιάλτες τους, βίωσαν ξανά την ιστορία ολοκληρωτικών καθεστώτων και ήρθαν ενώπιων των ευθυνών τους, γιατί ίσως τελικά ο μόνος υπαίτιος αυτής της κατάληξης ήταν η "θυματοποίηση" του ίδιου τους του εαυτού. Η διαδικασία κατασκευής ενός έθνους διαφαίνεται ως μία δύσκολη και επίπονη διαδικασία που απαιτεί τόσο να ξεχάσεις όσο και να "γιορτάσεις" το παρελθόν σου[164].

Το δίλλημα που έχουν να αντιμετωπίσουν τα μετακομμουνιστικά κράτη αφορά είτε την αποσιώπηση και συγκάλυψη της ιστορίας τους, μέσα από μια διαδικασία δημιουργίας νέου παρελθόντος με διαστρεβλωμένες μνήμες, ή τη συνειδητοποίηση του παρελθόντος τους, την απενεχοποίηση του και τελικά την προβολή του. Εύκολα μπορεί κανείς να διαπιστώσει ότι η διαδικασία αυτή δεν ήταν το ίδιο εύκολη για όλα τα μετά-κομμουνιστικά κράτη και ιδιαιτέρως στην περίπτωση της Ρουμανίας, όπου η κληρονομιά της κομμουνιστικής περιόδου προκαλεί απέχθεια και απροθυμία στην θύμηση της (αυτή η κληρονομιά μπορεί να οριστεί ως ανεπιθύμητη κληρονομιά[165]).

Τα αποτελέσματα αυτής της διαδικασίας ωστόσο δεν μπορεί κανείς να τα παραβλέψει. Συγκεκριμένα, ενώ ο ρουμανικός λαός φαίνεται απρόθυμος να συνειδητοποιήσει και να αποδεχτεί το παρελθόν του και ταυτόχρονα ανυπόμονος να το ξεχάσει, η Δύση δεν νιώθει το ίδιο. Απεναντίας οι πρόσφατες αναλύσεις δείχνουν ότι η κληρονομιά της μετά-κομμουνιστικής περιόδου κεντρίζει το ενδιαφέρον του τουρίστα της Δύσης. Αυτοί οι τουρίστες λοιπόν είτε ενδιαφέρονται για ασυνήθιστους προορισμούς και νέες πολιτιστικές προσλαμβάνουσες, είτε επιθυμούν να βιώσουν τον τρόμο ενός ολοκληρωτικού καθεστώτος. Μέσα από αυτή τη διαδικασία παρατηρείται

---

[164] "An Unwanted Past.: Contemporary tourism & the Heritage of Communism in Romania" D. Light, Conclusion.

[165] "An Unwanted Past.: Contemporary tourism & the Heritage of Communism in Romania" D. Light,Conclusion.

μια προσπάθεια "εξωτικοποίησης" της κομμουνιστικής κληρονομιάς στο βλέμμα του Δυτικού τουρίστα[166].

Το Ρουμανικό έθνος κάνει μια προσπάθεια "υποστασιοποίησης" του και δημιουργίας ενός υγιούς, αντικομουνιστικού, ρουμανικού έθνους με Ευρωπαϊκό προσανατολισμό, τα αποτελέσματα της οποίας αναμένονται να φανούν.

[166] "An Unwanted Past.: Contemporary tourism & the Heritage of Communism in Romania" D. Light, Conclusion.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ackerman B. (1980), "*Social Justice in the Liberal State",* New Haven, Connecticut: Yale University Press

Ágh, A. (1998) *"The Politics of Central Europe"*, London: Sage

Ashworth, G.J. και P.J. Larkham (επιμ.), (1944), *"Building a New Heritage: Tourism, Culture and Identity in the New Europe"*, London: Routledge

Beveridge W. (1944), *"Full Employment in a Free Society",* London: Allen & Unwin

Beveridge W. (1945), *"Why I am a Liberal",* London: Jenkins

Bhabha, H.K. (επιμ.), (1990),*" Nation and Narration"*, London: Routledge

Boarman P.M. (1965), "Germany's Economic Dilemma: Inflation and the Balance of Payments". New Haven: Yale University Press.

Deletant D. (1995*), "Ceauşescu and the Securitate: Coercion and Dissent in Romania: 1965-1989"*, London: Hurst

Dittmer J. (2003). *"Dracula and the Cultural Construction of Europe"*, *Connotations*, Vol. 12, No. 2-3, 2003, (σσ. 233-248)

Drakulić, S. (1996), *"Café Europa: Life after Communism"*, London: Abacus

Erisken T.H. (1997*),"Ethnicity, Race and Nation",* στο *The Ethnicity Reader: Nationalism, Multiculturalism and Migration"*, επιμ. M. Guibernau και J. Rex, London: Polity Press, (σσ. 33-42)

Falk J.H. και B.K. Sheppard, (2006), *"Thriving in the Knowledge Age: New Business Models for Museums and Other Cultural Institutions"*, Oxford: Altamira Press

Franklin A.S. (2003), *"Tourism: An Introduction"*, London: Sage
.

Friedrich C.J. (1955), *"The Political Thought of Neo-Liberalism"*, The American Political Science Review. 1955:49(2):509–525.

Gallagher T. (1994), *"Romania after Ceauşescu"*, Edinburgh: Edinburgh University Press

Galston W.A. (1995), *"Two Concepts of Liberalism" Ethics* 105:516-534

Gavra G. Eleni, Delivani Eleni, Nikas Christos, *"Management of Cultural and Architectural Heritage and Regional Development through tourism. The case of*

Romania" Federator Symposium of CEDIMES Institute, 3-4/11/2006 Targoviste, Romania

Gerber D.(1994), *"Constitutionalizing the Economy: German Neo-liberalism, Competition Law, and the 'New 'Europe"*. American Journal of Comparative Law. 42(1), pp.25–84

Glazer, N. και Moynihan D.P. (1975), *"Ethnicity: Theory and Experience"*, Cambridge, Mass, Harvard University Press

Glossner L. Christian, "Making of the German Post-War Economy: Political Communication and Public Reception of the Social Market Economy After World War Two"

Grzymała-Busse A.M. (2002), *"Redeeming the Communist Past"*, Cambridge: Cambridge University Press

Halikman R. (επιμ.), (1998), *" Let's Go Eastern Europe"*, London: Macmillan

Hall, D.R. (1995), *"Tourism Change in Central and Eastern Europe", στο European Tourism: Regions, Spaces and Restructuring*", επιμ. A. Montanari και A.M. Williams, Chichester, Wiley,(1995), σσ. 221-244

Hanslowe KL. (1960) *"Neo-Liberalism: An Analysis and Proposed Application"*, Journal of Public Law. 1960:9(1):96–114.

Harvey P.(1996), *"Hybrids of Modernity: Anthropology, the Nation State and the Universal Exhibition"*, London: Routledge

Hayek, F. A.(1976), *"L*aw, Legislation and Liberty: A new Statement of the Liberal Principles and Political Economy", *Volume II:* "The Mirage of Social Justice", don: Routledge

Hayek, F. A. (1979), *"Law, Legislation and Liberty: A new Statement of the Liberal Principles and Political Economy". Volume III: "The Political Order of a Free People",* London: Routledge.1979

Hayek, F.A. (1973), "*Law, Legislation and Liberty: A new Statement of the Liberal Principles and Political Economy", Volume I: "Rules and Order",* London: Routledge

Hobsbawm, E.J.(2006), *"Introduction: Inventing of Tradition"*, στο "*The Invention of Tradition»*, Cambridge: Cambridge University Press, σσ. 1-14

Keil J Thomas, (2006), *"Romania's Tortured Road Toward Modernity, East European Monograms"*, Boulder University Press, New York

Kekes, J.(1997), "*Against Liberalism".* Ithaca, New York: Cornell University Press

Lanfant, M., J.B. Allcock και E.M. Bruner (1995)(επιμ.), " *International Tourism: Identity and Change"*, London: Sage, 1995.

Lash, S. και J. Urry,(1987), *"The* End of Organized Capitalism", Cambridge: Polity

Laski, H. J. ([1936] 1997*), "The Rise of European Liberalism",* With a new introduction by John L. Stanley. New Brunswick, New Jersey: Transaction

Larmore, C. (1990): *"Political Liberalism"*; *Political Theory* 18:339-360. Locke, John ([1689/90]1823): "Two Treatises of Government"; vol. V, pp. 207-485 in The *"Works of John Locke",* A New Edition, Corrected. London: Thomas Tegg et al.

Light, D. και Craig Young, (2011), *"Socialist statuary as post – socialist hybrids: following the statues of Dr Petru Groza in Romania", Journal of Historical Geography 37*, 2011 σσ 493-501

Light, D. και D. Dumbrăveanu-Andone, (1997), *"Heritage and National Identity: Exploring the Relationship in Romania", International Journal of Heritage Studies, Vol. 3*, No. 1, 1997, σσ. 28- 43.

Light, D.(2000), *"An Unwanted Past: Contemporary Tourism and the Heritage of Communism in Romania", "International Journal of Heritage* Studies, Vol. 6", No. 2, 2000, σσ. 145-160

Light, D. (2007*), "Dracula Tourism in Romania Cultural Identity and the State", Annals of Tourism Research"*, Vol. 34, Issue 3, 2007, σσ. 746-765

Light, D. (2000), *"Gazing on Communism: Heritage Tourism and Post-communist Identities in Germany, Hungary and Romania", "Tourism Geographies, Vol. 2"*, σσ. 157-176

Light, D., *"The Status of Vlad Ţepes in Communist Romania: A Reassessment"*

Light, D., *"Tourism and Romania's Communist Past:* Coming to Terms with an Unwanted Heritage", στο "Post-communist Romania: Coming to Terms with *Transition"*, επιμ. D. Light και D. Phinnemore, Basingstoke: Macmillan, 2000, σσ. 59-78.

Livitz, I., *"Monumental Politics': The Symbolic Political Discourse in Postcommunist Hungary*"

Megay E. (1970), *"Anti-Pluralist Liberalism: The German Neoliberals"* Political Science Quarterly. 85(3):422–442

Mises, L. von,(1962), *"The Free and Prosperous Commonwealth: An Exposition of the Ideas of Classical Liberalism".* Princeton, New Jersey: Van Nostrand

Muresan, A. και K.A. Smith,(1998) *"Dracula's Castle in Transylvania: Conflicting Heritage Marketing Strategies", International Journal of Heritage Studies*, Vol. 4, σσ. 73-85.

Nash, C. και B. Graham,(2000), *"The Making of Modern Historical Geographies",* στο *"Modern Historical Geographies"*, επιμ. B. Graham και C. Nash, Harlow: Longman, σσ. 1-10.

Neumann, I.B. (1999), *"Uses of the Other: The 'East' in European Identity Formation"*, Manchester: Manchester University Press

Nozick, R. (1974), *"Anarchy, State and Utopia"*. Oxford: Blackwell.
Oliver HM. (1960), *"German Neoliberals. The Quarterly Journal of Economics",* 74(1):117–149.

Ozkirimli, U.(2005), *"Contemporary Debates on Nationalism: A Critical Engagement"*, New York: Palgrave Macmillan

Ozkirimli, U., "*Theories of Nationalism: A Critical Introduction"*, New York: Palgrave

Pasquino, G. (2005), *"The political science of Giovanni Sartori. European Political Science 4"*, pp. 33–41

Rawls, J. (1971), *"A Theory of Justice"*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press
Rawls, J. (1993) "*Political Liberalis",* New York: Columbia University Press

Ryan, A "Liberalism"; pp. 291-311 in Robert E. Goodin and Philip Pettit (1993), "*A Companion to Contemporary Political Philosophy"*. Oxford: Blackwell

Sartori, G. (1987), "*The Theory of Democracy Revisited"*, Chatham, New Jersey: Chatham House

Sharpley, R.(1994), "*Tourism, Tourists and Society"*, Huntingdon: ELM

Shen R. (1997), "*The Restructuring of Romanian's Economy. A paradigm of Flexibility and Adaptability."*, Praeger

Shklar, J. (1989), "The Liberalism of Fear" Nancy L. Rosenblum (ed.): "*Liberalism and the Moral Life"*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, pp. 21-38

Siani-Davies, P. (2005), *"The Romanian Revolution of December 1989"*, Ithaca, NY: Cornell University Press

Smith, A.D.(2005), *"Ethno-symbolism and the Study of Nationalism",* στο *"Nations and Nationalism", A Reader, Edinburgh*: Edinburgh University Press, 2005, σσ. 23-31

Sweeney, J. (1991), "*The Lives and Evil Times of Nicolae Ceauşescu"*, London: Hutchinson

Thorsen, Dag Einar and Amund Lie.“What is Neoliberalism?”, Department of Political science University of Oslo

Timothy, D.J. και S.W. Boyd, *Heritage Tourism*, New Jersey: Prentice Hall, 1996.

Tismaneanu, V. (1998), “*Fantasies of Salvation: Democracy, Nationalism, and Myth in Post-Communist Europe”*, Princeton: Princeton University Press

Todorova, M. (1997), “*Imagining the Balkans”*, New York: Oxford University Press

Tunbridge, J.E. και G.J. Ashworth, (1996) *“Dissonant Heritage: The Management of the Past as a Resource in Conflict”*, Chichester: Wiley

Urry, J.(1994), “*Cultural Change and Contemporary Tourism”*, “*Leisure Studies”*, Vol. 13, No. 4, σσ. 233-238

Urry, J. (1990), *“The Tourist Gaze: Leisure and Travel in Contemporary Societies”*, London: Sage

Verdery, K. (1991), *“National Ideology Under Socialism: Identity and Cultural Politics in Ceauşescu’s Romania”*, Berkeley: University of California Press Verdery, K. (1999), *“The Political Lives of Dead Bodies: Reburial and Post-socialist Change”*, New York: Columbia University Press

Young, C. και D. Light, *“Communist Heritage Tourism’: Between Economic Development and European Integration”*, *“Heritage and Media in Europe”*, Vol. 3, No. 18, σσ. 249-261

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Άντερσον, Μπ., Φαντασιακές Κοινότητες: Στοχασμοί για τις Απαρχές και τη Διάδοση του Εθνικισμού, μτφρ. Π. Χαντζαρούλα, Αθήνα: Νεφέλη, 1997.

Γαβρά Ε. Γ., *“Η Διαχείριση του Πολιτιστικού και Οικιστικού Αποθέματος στη Ν.Α. Ευρώπη, στο πλαίσιο των Πολιτικών Χωρικής Ανάπτυξης: Η Περίπτωση της Ρουμανίας”*, Α’ Επιστημονικό Συνέδριο του Τμήματος Βαλκανικών Σπουδών: Διαστάσεις της Μετάβασης και η ευρωπαϊκή προοπτική των χωρών της Βαλκανικής, Φλώρινα 20-22/10/2006, σσ. 571-593

Gellner, E., “Έθνη και Εθνικισμός”, μτφρ. Δ. Λαφαζάνη,(1992), 2η έκδοση, Αθήνα: Αλεξάνδρεια

McCrone, D.(2000), “*Η Κοινωνιολογία του Εθνικισμού: Οι Αυριανοί μας Πρόγονοι*”, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Ντε Τοκβίλ, Α. ([1835] 2005). “Μνημόνιο για τη Φτώχεια”. Αθήνα: Πόλις

Smith, A.D. μτφρ. Ε. Πέππα (2000), *“Εθνική Ταυτότητα”,* Αθήνα: Οδυσσέας

Χρηστίδης Ε. Γ.(2003), *"Τα Κομμουνιστικά Βαλκάνια. Εισαγωγή στην εσωτερική και εξωτερική πολιτική στην Αλβανία, Βουλγαρία, Γιουγκοσλαβία και Ρουμανία την περίοδο 1945-1989"*,Θεσσαλονίκη:Βάνιας

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

<http://www.crimelecomunismului.ro/en/>
<http://www.muzeultaranuluiroman.ro/>

<http://www.econlib.org/library/Enc/bios/Hayek.html> , Access [October 17 2013]https://www.opendemocracy.net/article/john-milton-s-visionhttp://plato.stanford.edu/entries/locke-political/

Reisman, G.(1996).Capitalism: A Treatise on Economics. Ottawa, Illinois: Jameson Books. http://www.capitalism.net/Ludwig von Mises Defender of Capitalism.html - * Rothbard, M. ([1962/1970] 2004): Man, Economy, and State: A Treatise on Economic Principles—Power and Market: Government and the Economy. [Two books republished in one file.] Auburn, Alabama: The Ludwig von Mises Institute. http://www.mises.org/rothbard/mespm.PDF

The Everyday Economist. (2010). Keynesians, Monetarists, and Unemployment. Available from the World Wide Web:< http://everydayecon.wordpress.com/2010/06/02/keynesians-monetarists-and-unemployment/ >

"Prince Opposes Dracula Park", BBC News, http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1971271.stm.

"Romania Builds Dracula Land", BBC News, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1234648.stm>.

Miller, E. *"Filing for Divorce: Count Dracula vs. Vlad Ţepeş*" <http://www.ucs.mun.ca/~emiller/Divorce.rtf>.

Miller, E., "*Vampire Hunting in Transylvania*", <http://www.ucs.mun.ca/~emiller/Trans.htm>.

Cioană, I., *"When Monuments Have a Break*", Plotki, <http://www.plotki.net/>.

Coundouriotis, E., "Dracula and the Idea of Europe", Connotations, Vol. 9, No. 2, 2000, σσ. 143-159 <http://www.uni-tuebingen.de/connotations/coundour92.htm>.

Cristea, G. και S. Radu-Bucurenci, "*Exhibiting Communism in Romania: Getting Closer by Creating Distance"* <http://www.osaarchivum.org/updates/2006/vatf_ws/abs_cristearadu.shtml>.

Huggler, J., "Dracula-land Theme Park Bites the Dust", The Independent, 29 Ιουνίου 2002 <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/draculaland-theme-park-bites-the-dust-646699.html>.

Koeppel, D., “Drac Attack: Dracula Land is Set to Do Battle with Universal Studios”, Entertainment Weekly, <http://www.ew.com/ew/article/0,,193894, 00.html>

Λέτσιου Σ. “Κράτος , Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς”, Ethnologia on-line, Vol :2 Οκτώβριος 2011 (σσ 1-43)